

หนังสือเล่มสุดท้าย “สาระสำคัญของการมีชีวิต”

นางตะวัน นรีอ นางแอแล

ดาวน์โหลดอ่านผ่านมือถือได้ทุกที่ทุกเวลา

พิมพ์ที่

บริษัท สำนักพิมพ์สื่อตะวัน จำกัด

๔๘/๘๔ ถนนบางกรวย-ไทรน้อย

ต.บางกร่าง อ.เมือง จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐

โทรศัพท์/ไลน์ ๐๘ ๑๔๙๔ ๖๘๕๖, ๐๘ ๗๓๓๑ ๖๔๕๙

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ให้ชื่อหนังสือว่า “หนังสือเล่มสุดท้าย” มีความหมายตรงๆ ง่ายๆ ว่า “เป็นหนังสือเล่มสุดท้ายของนายตะวัน”

นายตะวัน เป็นใคร? ตอบสั้นๆ ได้ว่า “เป็นคนประกอบอาชีพรับจ้างทำหนังสือ” คำว่า “ทำหนังสือ” หมายรวมเอาตั้งแต่อ่านหนังสือ ค้นคว้าข้อมูล มารวบรวมเรียบเรียง แล้วออกแบบรูปเล่ม และตีพิมพ์ เป็นเล่มหนังสือในที่สุด

ด้วยอาชีพดังกล่าวนี้ ทำให้เขามีหนังสือที่ทำไว้ ทั้งในชื่อตนเอง ชื่อนามปากกา เช่น “เดือนตรอง, สองตา แสงตะวัน” เป็นต้น ตลอดจนชื่ออื่นๆ ที่สำนักพิมพ์อื่นๆ เอาไปอุปโลกน์ตั้งใหม่ ตามกลไกการตลาด เพราะเขาขายขาดไปแล้ว นอกจากนี้ ยังมีหนังสือธรรมะและสวดมนต์ของวัดต่างๆ, หนังสือวิชาการ หนังสือแสดงผลงาน ของครูบาอาจารย์ ในสถาบันการศึกษาทุกระดับ, หนังสือทำเนียบรุ่นของนักเรียนนักศึกษา, และหนังสือประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานราชการต่างๆ เป็นต้น

หากจะนับหนังสือที่เขาทำ เอาเฉพาะที่ทำคนเดียวตลอดทั้งเล่ม ในแต่ละปีก็จะมีไม่ต่ำกว่าสิบเล่มขึ้นไป และถ้าเอาหมดทุกเล่มที่เขามีส่วนรวมก็จะมีไม่น้อยกว่าปีละร้อยเล่ม จึงกล่าวได้ว่า กว่า ๒๐ ปีที่เขาประกอบอาชีพนี้มา หนังสือที่เขาทำมีไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ เล่มแน่ๆ

และสำหรับเล่มนี้ ที่ใช้ชื่อว่า “หนังสือเล่มสุดท้าย” ก็คงจะเป็นเพียงเล่มสุดท้ายที่มีชื่อเขาเป็นผู้เขียน ไม่ใช่เล่มสุดท้ายในชีวิตจริงๆ เพราะยังไงๆ เขาก็ต้องอาศัยอาชีพรับจ้างทำหนังสือเลี้ยงตนไปจนตาย ตราบที่ยังมีผู้ว่าจ้าง เขาก็คงจะต้องรับงานอยู่เป็นธรรมดา

อีกอย่างหนึ่ง อาจจะให้ความหมายอ้อมๆ ยากๆ ไว้ด้วยก็ได้ คืออาจจะมีความหมายว่า “เป็นหนังสือเล่มสุดท้ายของโลก” แต่จะไม่ใช่ว่าหนังสือเล่มสุดท้ายที่มีการตีพิมพ์ในโลกนี้จริงๆ อีกเช่นกัน เพราะยังไงๆ แม้โลกจะเปลี่ยนไปใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่ออินเทอร์เน็ตแทนหนังสือ แต่หนังสือก็ยังคงเป็นสื่อคลาสสิกอันทรงคุณค่าคู่โลกสืบไป

ดังนั้น คำว่า “หนังสือเล่มสุดท้ายของโลก” ในที่นี้ ก็มุ่งจะสื่อความหมายเพียงแค่ว่าเป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่ตีพิมพ์มาในห้วงเวลาท้ายๆ ของยุคที่หนังสือเป็นเล่มๆ ก็ยังทันสมัยอยู่ ก่อนถึงยุคที่มันจะกลายเป็นวัตถุโบราณไป เป็นอันว่า หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจงใจจะให้ชื่อแก่มันว่า “หนังสือเล่มสุดท้าย” เพราะมีความหมายดังที่ได้กล่าวมา

นอกจากนี้คำว่า “สุดท้าย” ย่อมจะให้ความรู้สึกที่ว่า “มันสำคัญที่สุด” ปนอยู่ด้วยเป็นธรรมดา เหมือนกับคำพูดสุดท้ายในชีวิตของใครก็ตาม คำนั้นย่อมจะสำคัญมากๆ อย่างที่เรียกว่า “คำสั่งเสีย คำสั่งลา”

หากผู้อ่านจะสมมติว่าตัวเองเป็นลูกหลานของผู้เขียน แล้วอ่านหนังสือนี้แบบฟังคำสั่งเสียสั่งลาของพ่อปู่ตาด้วยใจจดจ่อ พร้อมจะนำไปปฏิบัติ ก็เชื่อได้ว่าหนังสือเล่มนี้จะมีคุณูปการแก่ผู้อ่านมากที่สุดเล่มหนึ่ง ยิ่งถ้าผู้อ่านเฝ้ารอการปฏิบัติธรรมอยู่แล้วด้วย กำลังค้นหาแนวทางที่ลัดตรงแต่ยังไม่พบ แม้จะอ่านหนังสือหรือฟังพระเทศน์มานับไม่ถ้วนแล้วก็ตาม บางทีหนังสือเล่มนี้อาจเป็นเล่มสุดท้ายแม้ของผู้อ่าน เพราะไม่ต้องการอ่านเล่มอื่นอีกแล้วก็ได้ ส่วนจะจริงแท้แค่ไหน? ผู้ตั้งใจอ่านอย่างจดจ่อไปจนจบเล่ม ยิ่งอ่านไป เฝ้าดูจิตไปด้วย ก็จะได้คำตอบเอง

ด้วยความจริงแท้และจริงใจ

“นายตะวัน”

สวนจันทร์ ปทุมธานี

๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖

สารบัญ

ความจริงแท้

- สรรพลีง สรรพสัตว์ เป็นอนัตตา
- อดีตก็ผ่านไปแล้ว อนาคตก็ยังไม่ถึง ปัจจุบันจึงสำคัญที่สุด
- อิทัปปัจจยตา กฏธรรมชาติธรรมดา (ที่จำเป็นต้องรู้จัก)
- เห็นก็แค่เห็น, ฟังก็แค่ฟัง, รับรู้ก็แค่รับรู้, รู้แจ้งก็แค่รู้แจ้ง
- โดยปรมัตถ์ สรรพลีง สรรพสัตว์ แค่มองๆ ตื่นๆ และง่ายๆ
- ชีวิตก็แค่รูปร่าง กายจิต ทวาร आयตนะ สัมผัส และเวทนา
- องค์ประกอบของชีวิต ธาตุ ๖ และขันธ์ ๕
- จิตเดิมแท้ผ่องใส แค่ถูกกิเลสที่จรมมาทำให้มัวหมองไป
- ก้าวแรกแห่งการเดินทางตามรอยพระอรหันต์

ความจริงเทียม

- โลกนี่คือละคร ชีวิตนี้เป็นแค่ภาพลวงตา
- ความคิดเกิดก่อนคนคิด เมื่อจิตเห็นจิต คนคิดก็หายไป
- อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท นายช่างผู้สร้างเรือน
- แม้เป็นแค่สมมติ แต่บางแง่มุมกลับสำคัญยิ่งกว่าปรมัตถ์เสียอีก
- ตัวตนคนสัตว์ ที่โดยปรมัตถ์ไม่มีอยู่จริง แล้วมันโผล่มาตอนไหน?
- สิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง เกิดหลังสิ่งที่มีอยู่จริงๆ มันจะแปลตรงไหน?
- คนบ้าที่มีคุณค่าอย่างยิ่งยวด เพราะกล้าบอกเรื่องปรมัตถ์
- มีกฎก็มีกรรม คำสั้นๆ ที่อธิบายโลกสมมติได้ชัดเจนที่สุด
- วัฏสงสาร ชาตีก่อน ชาตินี้ ชาตินี้หน้า นรก สวรรค์ มีจริงไหม?
- สิ่งประดิษฐ์ เครื่องมือ หรือเทคโนโลยี ที่ไว้วางใจไม่ได้
- นิพพิทา ความแห่งหนาย จุดเริ่มต้นแห่งทางหลุดพ้น

ความหลุดพ้น

- ความเห็นผิดอย่างไร้ค่า เสียเวลา น่าเสียดาย และน่าสงสาร
- ความหลุดพ้นในชาตินี้ชีวิตนี้ ที่นี้เดี๋ยวนี้ และมีได้หลายระดับ
- ความหลุดพ้นแท้ย่อมไม่มีแม่แต่ผู้หลุดพ้น (แบบพระอรหันต์)
- ความหลุดพ้นของพระอริยะ ไม่ใช่มีอะไรมา แต่ว่าหมดอะไรไป
- ชีวิตหลังความหลุดพ้น ไม่ได้น่ากลัว ที่ทำนายปราคาต่างหาก
- แม้หมดตัวตน แต่ชีวิตยังมี ลมหายใจที่เหลือ ก็จึงเพื่อสรรพสัตว์

หนทางธรรม

ความจริงแท้

สรรพสิ่ง สรรพสัตว์ อุบัติมาอย่างไร? หรือตั้งแต่เมื่อใด? และมันจะไปสิ้นสุดลงอย่างไร? หรือเมื่อใด ยกภาระให้นักวิทยาศาสตร์ผู้ฉลาดเลิศล้ำ เป็นผู้หาคำตอบเอง ในที่นี้จะไม่เอามาอภิปราย อาจจะถูกกล่าวถึงบ้างเล็กน้อย ก็เพียงเพื่อประกอบความเข้าใจในสิ่งที่ปรากฏ

กล่าวคือ ที่นักวิทยาศาสตร์บอกว่า สรรพสิ่ง สรรพสัตว์ อุบัติมาจากการระเบิดครั้งใหญ่ (Big Bang) เมื่อราว ๑๓,๗๐๐ ล้านปีมาแล้ว ก่อให้เกิดดวงดาว กลุ่มดาว หลุมดำ สสารมืด พลังงานมืด รวมเป็นเอกภพ หรือพหุภพ ที่กำลังขยายตัวออกไปอย่างแคว้งคว้างน่าตกใจ และในเอกภพ หรือพหุภพนี้มีดวงดาวบางดวง เช่น โลกของเรา มีวิวัฒนาการก่อเกิดกำเนิดสิ่งมีชีวิตขึ้นมาต่างๆ นานา และว่า สรรพสิ่ง สรรพสัตว์เหล่านี้ มีสิ่งบ่งชี้ว่ามันกำลังดำเนินไปสู่การแตกดับ คาดว่า น่าจะกินเวลาเท่ากับที่มันก่อเกิดกำเนิดมา ดังนี้เป็นต้นนั้น มันจะจริงแท้แค่ไหน? ขอยกให้เป็นภาระของนักวิทยาศาสตร์ผู้ฉลาดเลิศล้ำจะอภิปรายกันไป ส่วนเราผู้มีปัญญาน้อยจะไม่คัดค้านขัดขวาง มีแต่จะขอบคุณที่ค้นคว้าความรู้มาบอกเราให้ได้พลอยรู้ด้วย

เพียงแต่เราเจียมตัวว่า ตนเองมีปัญญาน้อย และมีเวลาของชีวิตอยู่อย่างจำกัด ทั้งไม่อาจจะรู้ได้ว่า ตนเองยังเหลือเวลาอยู่อีกเท่าไร? จึงขอเลือกและขอรีบที่จะกำหนดรู้สรรพสิ่ง สรรพสัตว์ เท่าที่มาปรากฏอยู่เฉพาะหน้าเท่านั้น อันพอแก้กำลังปัญญาและเวลาของเราที่จะรู้จักมัน และทันเวลาได้ ซึ่งจะว่าไป ทำที่เช่นนี้ คือทำที่ของพระอรหันต์ อันเราเลือกจะเจริญรอยตาม เรียกว่า “ตามรอยพระอรหันต์” นั่นเอง

คำว่า **สรรพสิ่ง** ในหนังสือนี้มีความหมายเท่ากับคำว่า **“สัพเพ ธัมมา”** ในพุทธทฤษฎีว่า **“สัพเพ ธัมมา อนตตา”** ที่แปลว่า **“สิ่งทั้งหมด มิใช่ตัวตน”** คำว่า **“สิ่งทั้งหมด”** ในพุทธทฤษฎีนี้ ไม่มียกเว้นสิ่งใดเลย กล่าวคือ หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งที่เคยมีแล้วในอดีต ทั้งที่กำลังมีอยู่ในปัจจุบัน และทั้งที่จะมีต่อไปในอนาคต ยิ่งกว่านั้นมันยังชวนฉงนหนัก ที่คำว่าสิ่งทั้งหมดนี้ยังหมายรวมไปถึง **“สิ่งที่ไม่มี”** ด้วย คือรวมเอาทั้ง **“สูญญตา”** ที่แปลว่า **“ความว่าง”** อันไม่อาจจะเรียกว่า **“มี”** ในภาษาคน ของเราได้ แต่ความว่างหรือความไม่มีอย่างนั้น ก็ถูกรวมเข้าไว้ในคำว่าสิ่งทั้งหมดนี้ด้วย จึงเป็นอันว่า คำว่า สัพเพ ธัมมา หรือ สิ่งทั้งหมดนี้เป็นคำนำอัศจรรย์ เพราะรวมสรรพสิ่งไว้ทั้งหมด ทั้งสิ่งที่มี ทั้งสิ่งที่ไม่มี โดยไม่ยกเว้นสิ่งใดๆ ดังที่กล่าวแล้วนั้น อย่างหมดจดสิ้นเชิง

เพื่อทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง จำเป็นจะต้องรู้คำภาษาบาลี ๒ คำ คือคำว่า **“ธัมม”** คำหนึ่ง กับคำว่า **“ธาตุ”** อีกคำหนึ่งเสียก่อน คำ ๒ คำนี้ไม่มีคำพูดไหนๆ ในภาษาใดๆ มาแปลได้จริง เราจึงจำเป็นต้องลบความเข้าใจ คำว่า **“ธรรม”** ที่เราเอามาพูดกันในภาษาไทย กับคำว่า **“ธาตุ”** ที่เราเอามาใช้แทนคำภาษาอังกฤษว่า Elements ออกไปด้วย เพราะทั้งคำว่า **“ธรรม”** ทั้งคำว่า **“ธาตุ”** ที่เราเอามาใช้ในภาษาไทย มีความหมายที่ถูกทำให้แคบลงไปอย่างมาก จนไม่อาจเอามาใช้แทนคำว่า **“ธัมม”** ว่า **“ธาตุ”** ในภาษาบาลี หรือตามความหมายในหนังสือนี้ได้อีก ดังนั้น เพื่อไม่ให้สับสน จำเป็นจะต้องลบความเข้าใจเดิมๆ ด้วย

คำ ๒ คำนี้ ในไวยากรณ์ภาษาบาลีท่านเรียกว่า เป็นไวยาจน์กัน คือเป็นคำใช้แทนกันได้ ตัวอย่างเช่น คำว่า **สังขตธัมม** กับ **สังขตธาตุ** ที่แปลว่า สิ่งที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น เป็นคำแทนกันได้ (คำย่อสั้นๆ คือ **สังขาร**), คำว่า **อสังขตธัมม** กับ **อสังขตธาตุ** ที่แปลว่า สิ่งที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก็เป็นคำแทนกันได้ (คำย่อสั้นๆ คือ **วิสังขาร**)

สิ่งที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น หรือสังขตธาตุ ได้แก่ทุกสิ่งทุกอย่าง ในเอกภพ/พหุภพ ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งหมดทั้งสิ้น ตลอด อนันตกาล ยกเว้นอสังขตธาตุ (ที่จะกล่าวต่อไป) เท่านั้น

สิ่งที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น หรืออสังขตธาตุ ได้แก่อมตธรรม ที่ไม่ถูกปัจจัยใดๆ ปรุงแต่งขึ้น ไม่มีจุดตั้งต้น ไม่มีจุดสิ้นสุด ไม่เคยเกิด ไม่เคยตาย จะเรียกว่า มิโดยไม่ต้องมีก็ยังมีได้ จึงน่าฉงนนัก

สังขตธาตุ และ อสังขตธาตุ อาจจะแยกแยะให้เห็นได้ชัดเจนขึ้น ในพุทธทฤษฎีว่า “สพฺเพ สงฺขาราน อนิจฺจา, สพฺเพ สงฺขาราน ทุกฺขา, สพฺเพ อมฺมา อนตฺตา” ที่แปลว่า “สังขารทั้งหมดไม่เที่ยง สังขารทั้งหมด เป็นทุกข์ ธรรมทั้งหมดมิใช่ตัวตน” สองบทแรกทรงใช้คำว่า **สังขาร** แต่มาถึงบทหลังทรงใช้คำว่า **อัมมา** เพราะสภาวะธรรม ที่ทรงมุ่งหมาย แตกต่างกัน ดังจะอธิบายให้เห็นชัดเจน ดังนี้

สังขตธาตุ หรือสังขาร มีลักษณะ อนิจจา ทุกขา อนัตตา

อสังขตธาตุ หรืออวิสังขาร มีลักษณะ นิจจา อทุกขา อนัตตา

จะเห็นได้ว่า สังขตธาตุหรือสังขาร มีลักษณะครบทั้ง ๓ อย่าง ส่วนอสังขตธาตุหรืออวิสังขาร มีลักษณะที่แตกต่างออกไป ๒ อย่าง คือ นิจจา เที่ยง, อทุกขา ไม่ทุกข์ (เพราะเป็นอมตธรรม) ยิ่งตรงกัน ๑ อย่าง คือ อนัตตา มิใช่ตัวตน

ด้วยเหตุนี้สองบทแรกจึงทรงใช้คำว่า **สังขาร** ที่มีลักษณะครบ ทั้ง ๓ อย่าง แต่บทหลังทรงใช้คำว่า **อัมมา** ก็เพื่อจะตรัสถึงสิ่งที่เป็นอนัตตา ไร้อย่างสิ้นเชิง ไม่ยกเว้นสิ่งใด เพราะคำว่า **อัมมา** หมายถึง สิ่งทั้งหมด ไม่มียกเว้นสิ่งใด ทั้งสังขตธาตุหรือสังขาร ทั้งอสังขตธาตุหรืออวิสังขาร ทั้งหมดทั้งสิ้นนั้น มีลักษณะตรงกันที่เป็น **“อนัตตา”** มิใช่ตัวตน

เป็นอันว่า คำว่า **“สรรพสิ่ง”** ในหนังสือนี้มีความหมายตรงกับ คำว่า **“สัพเพ อัมมา”** ในคำภาษาบาลี ที่ไม่มียกเว้นสิ่งใดเลย

แม้คำว่า “สรรพสัตว์” ในหนังสือนี้ ก็จะมีความหมายที่กว้างกว่า คำว่า “สรรพสัตว์” ที่เราใช้พูดกันอยู่ในภาษาไทย หรือกระทั่งกว้างกว่า คำในภาษาบาลีดั้งเดิม คือคำว่า “สัพเพ สัตตา” ที่หมายถึงเฉพาะสัตว์ผู้มีลมปราณ อันได้แก่สัตว์เดรัจฉานและสัตว์มนุษย์เท่านั้น แต่สำหรับ ในหนังสือเล่มนี้ตั้งใจจะให้ครอบคลุมสิ่งมีชีวิตหรือคล้ายมีชีวิตทุกชนิด ทั้งหมดทั้งสิ้น ในเอกภพหรือพหุภพ ทั้งในอดีต ในปัจจุบัน และในอนาคต ตลอดอนันตกาลนั้นด้วย ตัวอย่างเช่น

- จุลินทรีย์ เช่น แบคทีเรีย ไวรัส หรือแม้แต่นาโนบ (Nanobe)
- พืชพันธุ์ เช่น รา ยีสต์ สาหร่าย เห็ด และไมยต้นต่างๆ
- สัตว์เดรัจฉาน เช่น สัตว์ในน้ำ สัตว์บนบก และสัตว์บินได้
- สัตว์มนุษย์ หรือ คน ซึ่งวิวัฒนาการขึ้นมาจากสัตว์เดรัจฉาน
- สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดา มาร พรหม เป็นต้น
- พืชหรือสัตว์ที่ผ่านกระบวนการพันธุวิศวกรรม (ตัดต่อแต่งเติม)
- หุ่นยนต์ (AI) ที่ทำพูดคิดได้เสมือนคน เสมือนสัตว์

กล่าวโดยสรุป สิ่งมีชีวิตทั้งหมดทั้งสิ้น ที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบ ทั้งในอดีต ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในอนาคต แล้วจัดเป็นกลุ่ม เป็นอาณาจักร จะก่อกลุ่มที่อาณาจักรก็ตามนั้นด้วย, พืชและสัตว์ประดิษฐ์โดยเทคโนโลยี พันธุวิศวกรรมหรือคอมพิวเตอร์ ตลอดจนถึงเทคโนโลยีอื่นใด ที่ทำให้ สิ่งประดิษฐ์นั้นทำพูดคิดได้เสมือนคน เสมือนสัตว์, และสิ่งมีชีวิตต่างดาว ต่างมิติ หรือแม้แต่ในจินตนาการ ต่างๆ นานาด้วย ก็ให้รวมลงในคำว่า “สรรพสัตว์” ในหนังสือเล่มนี้ได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อให้สะดวกในการสื่อสาร จบได้ในคำเดียว พูดว่า “สรรพสัตว์” ก็หมายถึงสิ่งมีชีวิตทั้งหมดทั้งมวล ส่วนถ้าจะหมายถึง “สิ่งทั้งหมด” ทั้งที่ไม่มีชีวิต ทั้งที่มีชีวิต ก็พูดจบได้ในคำเดียว คือคำว่า “สรรพสิ่ง” ดังกล่าวมาก่อนแล้ว ต่อเมื่อจะหมายถึง “สิ่งมีชีวิตทั้งหมด” ก็จึงมาจบได้ในคำเดียวว่า “สรรพสัตว์” นี้

ทีนี้ก็สื่อสารง่ายแล้ว คือเมื่อผู้อ่านพบคำว่า “สรรพสัตว์” อยู่ที่ใด ในหนังสือนี้ ก็ให้รู้ได้ทันทีว่า “หมายถึงสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งคล้ายมีชีวิต ทั้งหมดทั้งมวล” และพบคำว่า “สรรพสิ่ง” อยู่ที่ใดในหนังสือนี้ ก็ให้รู้ได้ทันทีว่า “หมายถึงสิ่งทั้งหมดอย่างไม่มียกเว้น ทั้งที่ไม่มีชีวิต ทั้งที่มีชีวิต” กล่าวคือ คำว่า “สรรพสิ่ง” ย่อมจะรวมเอา “สรรพสัตว์” เข้าไว้ด้วยอยู่แล้ว เมื่อมีคำว่า “สรรพสิ่ง” ก็ไม่จำเป็นจะต้องมีคำว่า “สรรพสัตว์” อีกก็ได้ แต่ถ้าเจอคู่กันมาว่า “สรรพสิ่ง สรรพสัตว์” ก็เพียงเพราะผู้เขียนมีเจตนา จะกล่าวซ้ำย้ำความหมายให้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดลงไปเท่านั้นเอง

อย่างไรก็ดี แม้คำว่า “สรรพสิ่ง สรรพสัตว์” ในหนังสือเล่มนี้ จะมีความหมายกว้างขวางครอบคลุมไปหมดทุกสิ่ง อย่างไม่มียกเว้นเลย ทั้งที่เคยมีในอดีต ทั้งที่กำลังมีอยู่ในปัจจุบัน และทั้งที่จะมีต่อไปในอนาคต แต่ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เราเจียมตัวว่าตนเป็นคนมีปัญญาน้อย และเลือกที่จะเดินตามรอยพระอรหันต์ ซึ่งท่านเคยสอนเอาไว้ว่า

“อดีต นานูวาคเมยย

นบุปฏิกงฺขเ อนาคตํ

ยทติตมฺปหิณฺนตํ

อบุปตฺตณฺจ อนาคตํ

ปจฺจุปฺปนฺนณฺจ โย ธมฺมํ

ตตถ ตตฺถ วิปสฺสติ”

(อย่าคิดถึงแต่อดีต อย่าคาดหวังแต่อนาคต, อดีตก็เลยไปแล้ว

อนาคตก็ยังไม่ถึง, สิ่งใดๆ ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน จงวิปัสณา

ในสิ่งนั้นๆ คือจงมองเห็นมันด้วยปัญญาอันแจ่มแจ้งเถิด)

ดังนั้นในหนังสือเล่มนี้ จึงขอยกสรรพสิ่งในอดีตที่ล่วงเลยไปแล้ว

และสิ่งที่จะมีในอนาคตซึ่งยังไม่ถึงให้เป็นภาระของนักวิทยาศาสตร์ ผู้ฉลาดล้ำคิดค้นกันไป ส่วนเราจะหยิบเอาเฉพาะสรรพสิ่งเท่าที่ปรากฏ ในปัจจุบันเท่านั้นมาพิจารณา คือวิปัสณา มองมันด้วยปัญญาอันแจ่มแจ้ง ไปตาม “ความจริงแท้” แห่งธรรมชาติธรรมดา (ปรมาตฺถ) โดยยังไม่มอง ในมุมมายา ภาษา บัญญัติ (สมมติ) ที่จะอภิปรายในบทถัดไป

สรรพสิ่ง เมื่อเรามองมันโดยปรมัตต์ ที่ตรงๆ ตื่นๆ และง่ายๆ ความจริงแท้ของมันก็เป็นเพียงสักกว่า “ธาตุ” ตามธรรมชาติ ธรรมดา คำว่าธาตุในที่นี้ กล่าวโดยสรุปก็หมายถึงทั้งสังขตธาตุทั้งอสังขตธาตุ ดังที่ได้อภิปรายมาแล้วนั่นเอง ส่วนธาตุชั้นพื้นฐานที่รู้จักกันอยู่ทั่วไป คือ “ดิน น้ำ ลม ไฟ” ในสิ่งที่ไม่มีชีวิต ถ้ามีชีวิตก็เพิ่ม “อากาศ วิญญาณ” เข้าไปด้วยก็ดี กับธาตุต่างๆ ตามตารางธาตุ (Periodic table) ในวิชาวิทยาศาสตร์ก็ได้รวมอยู่ในคำว่า “สังขตธาตุ” (สิ่งที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้นมา) อยู่แล้ว ดังนั้น แค่มองกันดีๆ เรื่องธาตุนี้ก็ตื่นๆ และง่าย ๆ

เพื่อเป็นทางลัดแห่งการบรรลุสู่สภาวะธรรม เราจะมองสรรพสิ่งว่าเป็นเพียงสักว่าธาตุ คือดินน้ำลมไฟ, และจะมองสรรพสัตว์ว่าเป็นเพียงสักว่าธาตุ คือดินน้ำลมไฟอากาศวิญญาณ อย่างนี้ก็ได้อะไรก็เพียงพอแล้ว คือเพียงพอที่จะละ “อัตตาตัวตน” (ความรู้สึกว่าเป็นคนเป็นสัตว์) ลงได้แล้ว กล่าวคือ โดยปรมัตต์ แม้เราจะต้องพูดกันว่า “สรรพสัตว์” ไปตามบัญญัติภาษา แต่จิตของเราก็มองเห็นว่ามันเป็นเพียงสักว่าธาตุเท่านั้น หามีสัตว์บุคคลตัวตนเราเขาอยู่จริงๆ ไม่! ส่วนสัตว์บุคคลตัวตนเราเขาโผล่ขึ้นมาได้อย่างไร? เราจะเอาไปอภิปรายในบทถัดไป อันว่าด้วย “ความจริงเทียม” สำหรับในบทแรกนี้ ที่ว่าด้วย “ความจริงแท้” จะยังไม่พูดถึงการโผล่มาของอัตตาตัวตนคนสัตว์

ความเป็นสักว่าธาตุ ตามธรรมชาติ ธรรมดา หมายความว่าตามธรรมชาติมีเพียงสักว่าธาตุ (สังขตธาตุ+อสังขตธาตุ) ที่มีพลังงานหรือมีมวล (matter or energy) อย่างนี้ๆ ภายในพื้นที่หรือห้วงเวลา (space and time) อย่างนี้ๆ โดยธรรมดา (law) ของมัน เช่น มันมีแรงต่างๆ (แรงโน้มถ่วง แรงกิริยา แรงปฏิกิริยา แรงดึง แรงดัน แรงเหวี่ยง เป็นต้น) อยู่ในตัวมัน แล้วไปสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์กับธาตุอื่นๆ ก่อให้เกิดการปรุงแต่งธาตุใหม่ๆ ขึ้นมาเท่านั้น เรียกว่า **อิทัปปัจจยตา**

คำว่า **อิทัปปัจจยตา** เป็นภาษาบาลี แปลเป็นไทยตามตัวอักษรได้ว่า “ความที่สิ่งนี้เป็นปัจจัยแก่สิ่งนี้” หมายความว่า “เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี” ดังนั้นเป็นต้น หรือถ้าจะขยายความให้ตรงตามสภาวะธรรมมากที่สุดก็ว่า “เพราะมีสิ่งนี้และสิ่งนี้ๆ จะก่สิ่งก็ตามท่ามกลางภูมิอากาศอย่างนี้ๆ ภายในพื้นที่และห้วงเวลาอย่างนี้ๆ จึงทำให้มีสิ่งนี้และสิ่งนี้ๆ จะก่สิ่งก็ตาม สืบกันมาและสืบต่อกันไป นัยตรงกันข้าม เพราะไม่มีสิ่งนี้หรือสิ่งนี้ๆ คือเอาออกไปก่สิ่งก็ตาม ท่ามกลางภูมิอากาศที่เปลี่ยนไปอย่างนี้ๆ ในพื้นที่และเวลาที่คลาดเคลื่อนไปอย่างนี้ๆ จึงทำให้สิ่งนี้และสิ่งนี้ๆ ไม่มีไม่เกิด” เรียกง่ายๆ คือ **กฎธรรมชาติ** นั่นเอง

กฎอิทัปปัจจยตาหรือกฎธรรมชาตินี้ กล่าวได้ว่า เป็นพระเจ้า (God) โดยปรมาตม เพราะต่อให้พระเจ้าตามความเชื่อทางศาสนานั้น มีอยู่จริง ก็จะต้องมาเกี่ยวข้องกับกฎอิทัปปัจจยตานี้อย่างไม่มีทางเลี่ยงคือ ถ้าพระเจ้าไม่ใช่กฎอิทัปปัจจยตาเสียเอง พระองค์ก็จำเป็นต้องอาศัยกฎอิทัปปัจจยตานี้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สิ่งขึ้นมาอยู่ดี

ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยปรมาตม พระเจ้า โดยเฉพาะในรูปตัวบุคคลไม่จำเป็นต้องมี เพราะสรรพสิ่งเป็นอิทัปปัจจยตาต่อกัน ประจวบกันขึ้นมาเองตามธรรมชาติ พระพุทธเจ้าประกาศเช่นนี้มาแล้วหลายพันปีก่อนที่นักวิทยาศาสตร์จะมาประกาศการค้นพบต่างๆ ในภายหลัง

พูดให้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดลงไปก็ว่า ไม่มีสิ่งใดหรือปรากฏการณ์ใด ไม่ใช่อิทัปปัจจยตา ยกเว้นอสังขตธาตุ (นิพพาน) เพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่ไม่ใช่อิทัปปัจจยตา (เพราะไม่ถูกสิ่งใดปรุงแต่งขึ้นมา) สิ่งที่เหลือทั้งหมดปรากฏการณ์ทั้งปวง ล้วนแต่อิทัปปัจจยตา (เพราะสังขตธาตุทั้งสิ้นถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้นมา หรืออาการปรุงแต่งกันเกิดขึ้นมาของสังขตธาตุนั้นแหละ คืออิทัปปัจจยตา) เป็นกฎแห่งธรรมชาติตามธรรมดา จึงสรุปได้ว่า ยกเว้นนิพพานเสียแล้ว ก็ไม่มีสิ่งใดที่ไม่ใช่อิทัปปัจจยตา

อาการปรุ่งแต่งกันเกิดขึ้นมาของสรรพสิ่ง มีรูปแบบมากมาย หลากหลาย และแต่ละรูปแบบก็ยังสามารถแยกย่อยออกไปได้อีกอย่างน่าพิศวง อย่างหยาบๆ ก็เป็นสิ่งไม่มีชีวิตไป อย่างวิจิตรพิศดารก็เป็นสิ่งมีชีวิตขึ้นมาทุกรูปแบบอันนอกอนันต์นั้น มันก็แค่หนีที่ปัจจัยตาอยู่นั่นเอง

การเข้าไปรู้รายละเอียดการปรุ่งแต่งกันเกิดขึ้นมาของสิ่งต่างๆ แต่ละอย่างๆ อันไม่มีทางจะสิ้นสุดนั้น เราขอยกภาระให้ผู้มีปัญญามาก ที่อยากจะรู้เรื่องนั้นๆ เช่น นักวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาต่างๆ ศิษษาวิชาวิจัยกันไป เราจะไม่คัดค้านขัดขวางใคร มีแต่จะขอขอบคุณน้ำใจในคุณูปการที่ค้นคว้าความรู้มาเพื่อแผ่แก่เรา เพียงเราเจียมตัวว่าตนมีปัญญาน้อย และขอเดินตามรอยของพระอรหันต์ ดังเคยกล่าวมาแล้ว ที่สมควรจะรู้เฉพาะเรื่องภายในตัวหรือแค่รอบตัวของตน แล้วมุ่งไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงให้ได้และให้ทันเวลา ซึ่งจะเอามาอภิปรายในบทต่อๆ ไป ส่วนในบทแรกนี้จะชี้ให้เห็นชัดแค่เบื้องต้นก่อนว่า สรรพสิ่ง สรรพสัตว์ เป็นสักว่าธาตุ ตามธรรมชาติ ธรรมดา ว่าโดยปรมาตม์ ล้วนเป็นอนัตตามีใช่ตัวตน มีใช่คน มีใช่สัตว์ เพราะที่แท้ก็แค่หนีที่ปัจจัยตานั่นเอง

แม้จะเป็นแค่เรื่องภายในตัวหรือรอบตัวของตน แต่ผู้คนบนโลกก็ล้วนแต่มีเรื่องภายในตัวหรือรอบตัวเหมือนๆ กัน และมันน่าแปลกใจตรงที่แทบจะทุกคนบนโลกนี้มีความรู้ไกลตัวกันคนละมากๆ แต่พอมาเรื่องภายในตัว ไกลตัว รอบตัว ตนเองนี้ กลับมีคนที่รู้จักจริงๆ น้อย ซึ่งก็เท่ากับว่าผู้คนบนโลกนี้แทบไม่รู้จักตัวเองเลย ทั้งที่ต่างก็มีความรู้มากมายในเรื่องไกลตัว เช่นเรื่องจักรวาลอันกว้างใหญ่ไพศาล

เพราะไม่รู้จักตัวเองจึงไม่รู้ว่ ตนที่เกิดมาแล้วจะต้องแก่เจ็บตายไปตามธรรมชาติธรรมดาอย่างไร? ในขณะที่ยังมีลมหายใจ มีทุกข์มีสุขเกิดขึ้นสลับกัน มันมีสาเหตุมาจากไหน? และจะจัดการมันไม่ให้เป็นพิษแก่จิตใจได้ด้วยวิธีใดๆ ดังนี้ เป็นต้น ก็จึงกลายเป็นคนน่าสงสาร

เพราะไม่รู้จักตัวเองจึงไม่รู้ว่ เขาเข้าจริง ๆ หรือว่าโดยปรัมัตต์
ตน (ตัวกูของกู) ที่ตนหลงว่เป็นตนนั้นมันไม่มีอยู่จริง มันเป็นแค่จิต
เข้าไปยึดติดยึดมั่นในขันธห้าที่มันเป็นลั๊กว่าธาตุตามธรรมชาติธรรมดา
พอดนหลงว่มีตน ตนที่หลงว่มีนั้น มันเลยเห็นแก่ตัว พอเห็นแก่ตัว
ก็ข่มเหงรังแกกันไปทั่ว จึงกลายเป็นคนน่ากลัวน่าเกลียดไป

ส่วนควมไม่รู้จักตัวเอง หรือ “อวิชา” มันมีที่มำที่ไปอย่างไร?
ขอเอาไปอภิปรายในบทถัดไป ส่วนในบทนี้จะชี้เฉพาะส่วนที่เป็นปรัมัตต์
เอาไว้ให้ชัด ๆ ซึ่งที่จริง มันไม่ใช่สิ่งลึกลับซับซ้อน ที่แท้แล้ว มันเป็นเรื่อง
ที่ตรง ๆ ตื้น ๆ และง่าย ๆ ขอแค่มองอย่างตรงไปตรงมำเท่านั้น

การมองอย่างตรงไปตรงมำ คือมองควมเป็นจริงตามธรรมชาติ
อย่าเผลอปล่อยยให้จิตคิดปรุงแต่งไปตามใจของเรา อันเป็นควมเิงเขลา
เบาปัญญา และนำพำไปสู่การหลงทาง (มิจฉาทิจฺฐิ) อย่างไม่รู้ลั๊กตัวเสีย
แค่รู้ลั๊กตัว คือมีสติ แล้วให้ควมรู้ลั๊กตัวนั้นมันมองเห็นควมเป็นจริงแท้
อันตรงไปตรงมำ ที่ตรง ๆ ตื้น ๆ และง่าย ๆ ดังกล่ำวนั้น ไปชีว ๆ แบบนี้แหละ
ที่เรียกว่ มองเห็นควมเป็นจริงตามธรรมชาติ ไม่ลึกลับซับซ้อนเลย

ดังที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่ **ทิฏฺฐเฐ ทิฏฺฐมตตฺ..สุเต สุตมตตฺ..
มุต มุตมตตฺ..วิญญาเต วิญญาตมตตฺ..**” แปลย่อ ๆ ว่ “เห็นก็แค่เห็น,
ฟังก็แค่ฟัง, รั้รับรู้ก็แค่รั้รับรู้, รู้แจ้งก็แค่รู้แจ้ง” คนส่วนใหญ่เข้าใจผิดคิดว่
สติปัญญาจะมำเกิด ก็ต่อเมื่อคิดเ่งงั้นมันจริงเฉพาะเรื่องโลก ๆ

แต่เรื่องธรรมะ หรือธรรมชาตินั้น มันตรงกันข้าม แค่จิตเห็นจิต
จิตทันควมคิด (สกัดควมคิดทัน แม้เผลอคิดไปแล้วก็ดับมันได้ทันที)
นี่แหละ สติปัญญาจึงมำเกิด ฟังเฝิน ๆ จะไม่เข้าใจ แต่แค่ใครปฏิบัติได้
ดังที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่ สติปัญญาจะปรารภกฏเองอย่างอัศจรรย์
แต่คำว่อัศจรรย์ในที่นี้ ไม่มีอะไรแปลกประหลาด เพียงแค่มันเกินคาด
คือธรรมะหรือธรรมชาตินั้นกลับตรง ๆ ตื้น ๆ และง่าย ๆ ไปเสียนี่

แบบที่ทั้งชีวิต เราแค่หลงคิดไปเอง คือหลงคิดไปว่า ถ้าเป็นธรรมชาติ มันจะต้องลึกลับ ถ้าเป็นธรรมชาติ มันจะต้องซับซ้อน แต่แล้วไอ้ที่ลึกลับที่ซับซ้อน กลับกลายเป็นจิตที่หลงคิดไปเองของเราเท่านั้น ส่วนธรรมชาติหรือธรรมชาติ มันตรงๆ ตื่นๆ และง่ายๆ ไม่ลึกลับซับซ้อนเลย

เริ่มต้นไปตั้งแต่ “ภายใน” คือ ร่างกาย ชีวิต จิตใจ ของเรานั้น มันลึกลับซับซ้อนก็แค่เรื่องทางโลก วิชาการทางโลก ที่เราอยากรู้เกินไป หรืออยากเอาชนะมันโดยประการต่างๆ เช่น อยากทำให้มีอายุยืนยาว อยากเป็นหนุ่มเป็นสาวไปนานๆ ดังนี้ เป็นต้น เลยเกิดการคิดค้น ศึกษาวิจัยไปสารพัด ซึ่งในหนังสือนี้ก็ไม่ได้คัดค้านขัดขวางใคร มีแต่จะขอบคุณดังที่เคยกล่าวมาแล้ว เพราะเราเองก็ได้รับประโยชน์ด้วย

เพียงในที่นี่ต้องการชี้ให้เห็นว่า เรื่องทางโลกหรือวิชาการทางโลก เช่นนี้ต่างหากที่ลึกลับซับซ้อน ส่วนเรื่องธรรมชาติหรือธรรมชาติ เราไม่มัวเสียเวลาดันหาที่มาที่ไปของมัน ที่มาหรืออดีตของมันก็ลึกลับยากจะรู้ที่ไปหรืออนาคตของมันก็ซับซ้อนเกินจะเดา เราขอแต่ปัจจุบันของมัน ดูพอให้รู้ว่า “อะไรเป็นอะไร?” เท่านั้น มันก็เลยตรงๆ ตื่นๆ และง่ายๆ แบบตรงไปตรงมา ซึ่งเพียงแค่สติปัญญาของคนธรรมดาก็รู้ได้

เช่น ร่างกายนี้ ที่พระท่านเรียกว่า “รูป” มันก็ลึกลับว่าดินน้ำลมไฟ ลึกลับว่าธาตุตามธรรมชาติธรรมดาตามาประชุมกันขึ้นเป็นร่างกาย คล้ายกับเป็นหุ่นยนต์ของธรรมชาติ ก่อกลไกที่ทำให้มันมีชีวิตขึ้นมา มีปาก, จมูก สำหรับเติมพลังงาน มีทวารหนัก, ทวารเบา, และรูขุมขน สำหรับระบายสารพิษของเสีย มีประสาทตา, ประสาทหู, ประสาทจมูก, ประสาทลิ้น, และประสาทกาย เป็นช่องทางรับรู้และสื่อสารกับสิ่งภายนอก อากาโรทั้งหมดเหล่านี้ เรียกว่า “มีชีวิต” ที่แตกต่างจากสิ่งไม่มีชีวิต ส่วนจิตใจที่พระท่านเรียกว่า “นาม” อันนี้ค่อนข้างจะรู้ยาก เพราะมันจับต้องไม่ได้ คล้ายกระแสไฟฟ้า ที่เรามองไม่เห็น แต่รู้ว่ามี เพราะเราได้ใช้มัน

ร่างกายกับจิตใจ หรือรูปกับนามนี้ แบ่งหน้าที่กันทำ คล้ายกับ เป็นสถานีรับรู้และสื่อสารกับสิ่ง “ภายนอก” ๖ ทาง คือ

๑. จักขุทวาร ทางตา
๒. โสตทวาร ทางหู
๓. ฆานทวาร ทางจมูก
๔. ชิวหาทวาร ทางลิ้น
๕. กายทวาร ทางกาย
๖. มโนทวาร ทางใจ

ทวารทั้ง ๖ นี้ ทำหน้าที่เชื่อมต่อปรากฏการณ์รอบตัว จึงเรียกว่า “อายตนะ” แปลว่า “เชื่อมต่อ” เพราะมีอยู่ภายใน จึงเรียกว่า อายตนะ ภายใน มี ๖ อายตนะ (แบบเดียวกับทวาร) คือ

๑. จุกขุอายตนะ ต่อทางตา
๒. โสตตายตนะ ต่อทางหู
๓. ฆานายตนะ ต่อทางจมูก
๔. ชิวหายตนะ ต่อทางลิ้น
๕. กายายตนะ ต่อทางกาย
๖. มนายตนะ ต่อทางใจ

ปรากฏการณ์รอบตัว ก็เรียกว่า อายตนะ เช่นกัน เพราะมันมีอยู่ ภายนอก จึงเรียกว่า อายตนะภายนอก มี ๖ อายตนะ (คู่กัน) คือ

๑. รูปายตนะ ต่อโดยรูป คู่กับ จักขุอายตนะ (ตา)
๒. สัททายตนะ ต่อโดยเสียง คู่กับ โสตตายตนะ (หู)
๓. คันธายตนะ ต่อโดยกลิ่น คู่กับ ฆานายตนะ (จมูก)
๔. รสอายตนะ ต่อโดยรส คู่กับ ชิวหายตนะ (ลิ้น)
๕. โผฏฐัพพายตนะ ต่อโดยสิ่งสัมผัส คู่กับ กายายตนะ (กาย)
๖. อัมมารัมมณายตนะ ต่อโดยธรรมารมณ คู่กับ มนายตนะ (ใจ)

การมาเชื่อมต่อกันของอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกนั้น เรียกว่า “ผัสสะ” หรือ “สัมผัส” แปลว่า “กระทบกัน” มี ๖ สัมผัส คือ

๑. จักขุสัมผัส กระทบกันทางตา คือได้เห็น
๒. โสตสัมผัส กระทบกันทางหู คือได้ยิน
๓. ฆานสัมผัส กระทบกันทางจมูก คือได้กลิ่น
๔. ชิวหาสัมผัส กระทบกันทางลิ้น คือรู้รส

๕. กายสัมผัส กระทบกันทางกาย คือรู้เย็นร้อนอ่อนแข็ง

๖. มโนสัมผัส กระทบกันทางใจ คือรู้ธรรมารมณ (รู้สึกนึกคิด)

เมื่อเกิดการกระทบกันแล้ว ก็เกิด “ความรู้สึกขึ้นมา” ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือใจ นั่นเอง เป็นเวทนา ๖ ทาง ดังนี้

๑. จักขุสัมผัสสชาเวทนา

ความรู้สึกที่เกิดจากการกระทบทางตา

๒. โสตสัมผัสสชาเวทนา

ความรู้สึกที่เกิดจากการกระทบทางหู

๓. มานสัมผัสสชาเวทนา

ความรู้สึกที่เกิดจากการกระทบทางจมูก

๔. จิวหาสัมผัสสชาเวทนา

ความรู้สึกที่เกิดจากการกระทบทางลิ้น

๕. กายสัมผัสสชาเวทนา

ความรู้สึกที่เกิดจากการกระทบทางกาย

๖. มโนสัมผัสสชาเวทนา

ความรู้สึกที่เกิดจากการกระทบทางใจ

โดยปรมาตม์ เวทนาที่เกิดจากสัมผัสทั้ง ๖ นี้เอง เป็นเส้นแบ่งให้
สิ่งมีชีวิตต่างออกมาจากสิ่งไม่มีชีวิต ทางศาสนาเรียกว่า สิ่งที่มีใจครอง
คู่กับสิ่งที่ไม่มีใจครอง เพราะมีใจครองก็จึงมีชีวิต เพราะมีชีวิตก็จึงเกิด
ยึดติดคิดนึกเตลิดเปิดเปิงไปต่างๆ นานา หลงเป็นอัตตาตัวตนคนสัตว์
ขึ้นมา ที่โดยปรมาตม์มันไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงสิ่งสมมติ แต่พอสมมตินั้น
มันถูกยอมรับไปทั่วโลก รวากับเป็นจริงขึ้นมา ก็จึงเกิดปัญหาตามมาว่า
แล้วมันจริงแค่ไหน? คำตอบ “มันก็จริงแค่สมมติ” เรียกว่า “สมมติสัจจ์”
ซึ่งโดยปรมาตม์ มันไม่อาจจะมาเปลี่ยนแปลงความจริงแท้ได้ ที่สรรพสิ่ง
สรรพสัตว์ก็เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไปดังเดิม

พอเกิดเป็นสิ่งมีชีวิต มีจิตมีใจ ก็จึงมีเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนรูป ส่วนหนึ่ง กับส่วนนามอีกส่วนหนึ่ง รูปได้แก่ร่างกาย นามได้แต่จิตใจ ไม่ได้มีแต่รูปส่วนเดียวเหมือนสิ่งไม่มีชีวิต เพื่อจะได้ไม่งุนงน จำเป็นต้องชี้แจงความหมายของคำบาลี ๒ คำนี้ ให้ชัดเจนเสียก่อน

คำว่า “รูป” ในภาษาบาลี มีความหมายกว้างกว่า คำว่า รูป ที่เราเอามาใช้ในภาษาไทยมาก เพราะหมายถึงอากาศของมันด้วย ตัวอย่างเช่น ประสาททางตาหูจมูกลิ้นกาย ที่เคยกล่าวในเบื้องต้น แม้เราจะมองไม่เห็น แต่รู้สึกได้ว่ามี อย่างนี้ก็เรียกว่ารูป, อากาศ ช่องว่าง ในธาตุ ๖ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสิ่งมีใจครองที่มองไม่เห็น ก็เป็นรูปในที่นี้ด้วย (บางแห่งท่านว่าไม่ใช่ทั้งรูปทั้งนาม) ส่วน “นาม” มีเพียงวิญญาณหรือสิ่งที่นับเนื่องในวิญญาณเท่านั้น

เพื่อความเข้าใจอย่างเด็ดขาด จำเป็นจะต้องจำกัดความของคำแต่ละคำ ในธาตุ ๖ เอาไว้ให้ชัดเจน ดังนี้

ดิน หมายถึง ธาตุที่เป็นผงเป็นก้อนทั้งสิ้น

น้ำ หมายถึง ธาตุที่เป็นของเหลว (ไม่รวมดินที่ปนอยู่)

ลม หมายถึง ธาตุที่เคลื่อนไหว (ไม่รวมดินน้ำที่ไหลตาม)

ไฟ หมายถึง ธาตุที่อุ่นที่ร้อน (แม้รู้สึกเย็น ก็ยังมีธาตุไฟอยู่)

อากาศ หมายถึง ธาตุเป็นที่ว่าง (ให้ดินน้ำลมไฟมีที่ตั้งอยู่)

วิญญาณ หมายถึง ธาตุรู้ (ทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ)

ขอขยายความเพิ่มอีกหน่อย อากาศ ในธาตุ ๖ นี้ ไม่ใช่อากาศในภาษาไทย ที่รวมเอาธาตุลมเข้าไว้ด้วย แต่ในที่นี้หมายถึงเพียง ที่ว่างอย่างเดียว และวิญญาณ ในธาตุ ๖ นี้ ก็หมายถึงเฉพาะ ธาตุรู้ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เท่านั้น ไม่รวมถึงเจตภูติ เช่น เปรต อสุรกาย ผี สาง เทวดา อย่างที่เราเอามาเรียกในภาษาไทยเข้าไว้ด้วย เมื่อจำกัดความเอาไว้ให้ชัดๆ ดังนี้แล้ว ผู้อ่านจะได้ไม่หลงประเด็นไปเสีย

เป็นอันว่า แม้แต่องค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต ก็แค่สักว่าธาตุตามธรรมชาติธรรมดา ไม่มีส่วนไหนที่เป็นอัตตาตัวตนคนสัตว์จริงๆ เลย ล้วนแต่เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ อยู่ นั่นเอง

การจำแนกองค์ประกอบสิ่งมีชีวิต (มีใจครอง) เป็น ๖ ธาตุดังนี้ เป็นการจำแนกแบบ “ขยายรูป ย่อนาม” กล่าวคือ ขยายรูปออกเป็น ๕ ส่วน ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ (อากาศธาตุ อาจารย์บางท่านมีมติว่าพ้นจากทั้งรูปทั้งนาม คือเป็นสักว่าที่ว่าง ไม่ใช่ทั้งรูป ไม่ใช่ทั้งนาม แต่ในหนังสือนี้ไม่ประสงค์พิจารณาอย่างละเอียด จึงจัดไว้พวกเดียวกันกับรูป เพราะนับเนื่องกัน คือเป็นที่รองรับของรูป), ส่วนนามในธาตุ ๖ นี้ ไม่ขยาย ย่อไว้ในคำว่า “วิญญาณ” คำเดียว (รวมเวทนา สัญญา สังขาร เข้าไว้ในคำว่าวิญญาณนี้ด้วยแล้ว)

ที่นี้ยังมีการจำแนกองค์ประกอบสิ่งมีชีวิต (มีใจครอง) เป็นกองหรือเป็นขั้น ๕ ขั้น แบบ “ย่อรูป ขยายนาม” ดังนี้

๑. รูป (ดินน้ำลมไฟ ร่างกาย อวัยวะ และระบบประสาท)
๒. เวทนา (ความรู้สึก เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ทุกข์ สุข อทุกขมสุข)
๓. สัญญา (ความนึก จำหมาย ประมวลความแห่งเวทนา)
๔. สังขาร (ความคิด จิตปรุงแต่ง ดีชั่ว ชอบชัง ไปต่างๆ นานา)
๕. วิญญาณ (ความรู้รู้ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้งสิ้น)

คำที่จำเป็นจะต้องรู้ให้ชัด คือ “สังขาร และ วิญญาณ”

สังขาร ถ้ามาในไตรลักษณ์ ดังพุทธทาสเถรว่า “สัพเพ สังขารา อนิจจา, สัพเพ สังขารา ทุกขา” ดังที่เคยกล่าวมาแล้ว นั้นใช้เป็นคำแทนสังขตธาตุหรือสังขตธรรมทั้งปวง จึงหมายถึงสรรพสิ่งสรรพสัตว์ทั้งสิ้น ไม่มียกเว้น นอกจาก “นิพพาน” (ซึ่งเป็นอสังขตธาตุหรืออสังขตธรรม) เท่านั้น, ส่วน สังขาร ที่มาในขั้น ๕ นี้ มีความหมายแคบมาก เพราะมุ่งเฉพาะความคิด จิตปรุงแต่ง ดีชั่ว ชอบชัง ฉลาดโง่ เป็นต้นเท่านั้น

วิญญาน ถ้ามาในธาตุ ๖ หมายถึงเอาเวทนา สัญญา สังขาร
เข้าไว้ด้วย ส่วนในขันธ ๕ นี้หมายถึงเอาแค่วิญญานอย่างเดียวเท่านั้น
แต่แบ่งออกเป็น ๖ ตามทวารที่มันเกิด คือ จักขุวิญญาน, โสตวิญญาน,
มานวิญญาน, ชิวหาวิญญาน, กายวิญญาน, มโนวิญญาน และทั้งหมดนี้
ก็ไม่ใช่เจตภูติ ชนิด เปรต อสุรกาย ผี สาง เทวดา อย่างที่เราเอามาเรียก
กันอยู่ในภาษาไทยเลย มันเป็นเพียงสักว่าธาตุ ตามธรรมชาติธรรมดา
คือเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ อยู่นั่นเอง

อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งควรรู้มากๆ คือ วิญญานทั้งหมดนี้ จะโดยที่มา
ในธาตุ ๖ หรือในขันธ ๕ ก็ตามนั้น ท่านเรียกโดยทั่วไปว่า “จิต” ดังนั้น
ในภาษาบาลี เมื่อได้ยินคำว่า “จิต” ก็จงเข้าใจว่า หมายถึง “วิญญาน”
ในธาตุ ๖ หรือในขันธ ๕ นี้เอง คำใช้พูดแทนกันได้เช่นนี้ ในภาษาบาลี
ท่านเรียกว่า “คำไวพจน์” จิตและวิญญานจึงเป็นไวพจน์กันและกัน

ที่นี้ยังมีพระพุทธรูปปางบพทศาคัญ อันกล่าวถึงธรรมชาติของจิต
ที่ผู้อ่านควรรู้ไว้แต่ต้นจนเสมอไป คือคำในภาษาบาลีว่า “**ปภัสสรमितฺถิ
ภิกฺขเว จิตฺตํ ตณฺจ โข อากนฺตฺเกหิ อุปกิเลสฺหิ อุปกุกฺกิลิณฺฺ**” แปลว่า
“ดูกรภิกษุ.. จิตนี้ (เดิมที) ปภัสสร (ส่องใส) แต่ที่จิตนั้นแล ถูกอุปกิเลส
จรเข้ามาทำให้มัวหมองไป”

พระพุทธรูปปางนี้ทรงชี้ให้เห็นปรมัตถ์หรือความจริงแท้ของจิต
ในสิ่งมีชีวิตทั้งปวงว่า “จิตเดิมแท้ หรือจิตตามธรรมชาตินั้น มันปภัสสร
คือส่องใส ที่มันมัวหมองไป แค่ว่าเพราะถูกกิเลสครอบงำ แต่กิเลสก็ไม่ได้
อยู่ถาวร มันจรเข้ามาเพียงชั่วคราว คล้ายกับอาคันตุกะหรือแขกหรือ
ที่มาเยี่ยมไม่นานแล้วกลับไป” เมื่อความจริงแท้มีอยู่เท่านี้ หน้าที่ของเรา
ก็แค่เฝ้าระวังไว้ อย่าอนุญาตให้กิเลสเข้าบ้าน คอยอนุญาตให้แต่ปัญญา
มาหาได้บ่อยๆ จิตที่เปลือยมัวหมอง ก็จะส่องใสเองตามธรรมชาติของมัน
ปัญหาของเราหรือแม้แต่ปัญหาของโลก ก็จะเบาบางจางลง

สรุปว่า **สรรพสิ่ง สรรพสัตว์** จะอุบัติมาอย่างไร? ตั้งแต่เมื่อใด? และมันจะไปสิ้นสุดลงอย่างไร? หรือเมื่อใด? นั้น เราขอยกให้เป็นภาระของนักวิทยาศาสตร์ผู้ฉลาดเลิศล้ำ เป็นผู้หาคำตอบเอง เราไม่คิดค้าน ขัดขวางใคร มีแต่จะขอบคุณน้ำใจที่ได้เอาความรู้หรือเอาประโยชน์ ที่ได้จากความรู้ที่ค้นพบนั้นมาเผื่อแผ่แก่เราด้วย

ส่วนเรามีสติปัญญาน้อย และตระหนักว่ามีเวลาอยู่อย่างจำกัด จึงขอเลือกและขอรีบที่จะหาความรู้เฉพาะเรื่อง **“ภายในจิตใจตัวเอง”** กับเรื่อง **“ภายนอกเท่าที่จำเป็น”** เช่น โลกสัตว์หรือเกี่ยวกับการดำรงชีวิต อันพอเหมาะแก่กำลังปัญญาและเวลาของเรา แล้วเลือกเดินตามรอย พระอรหันต์ให้ทันเวลาเท่านั้น อันเราเห็นว่า จะคุ้มค่าที่สุดที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ แล้วไม่เป็นโมฆบุรุษ หรือไม่เสียชาติเกิด

และการเดินตามรอยพระอรหันต์ก้าวแรกก็คือการมองสรรพสิ่ง สรรพสัตว์ ด้วยมุมมองปรมาตมหรือตามธรรมชาติแท้ ที่มันเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ดังอภิปรายมาในบทแรกนี้นั่นเอง

(ทุกครั้งที่มีมองเห็นแบบนี้ ทุกข์ก็ไม่มี กิเลสก็ไม่เกิด มันก็ประเสริฐเท่าที่ปุณฺชนคนธรรมดาจะประเสริฐได้แล้ว แม้จะเพียงบางครั้ง บางคราว แต่ก็ยิ่งดีกว่า ที่วันทั้งวัน ชีวิตทั้งชีวิต ก็ไม่เคยมองเห็น จริงไหม?)

ความจริงเทียม

ผู้อ่านส่วนใหญ่คงเคยได้ยินคำว่า “โลกนี้คือโรงละคร” หรือคำว่า “ชีวิตนี้เป็นแค่ภาพลวงตา” กันมาบ้าง ทั้งสองคำนี้มีที่มาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ถ้าใครเข้าใจอย่างกระจ่างแจ่มแจ้งอยู่แล้ว ก็ไม่จำเป็นจะต้องอ่านบทที่สองนี้เลย แต่ใครที่ยังคลุมเครืออยู่ขอแค่อ่านบทที่สองของหนังสือเล่มนี้อย่างจดจ่อก็จะเข้าใจความหมายคำพูดสองประโยคนี้อย่างกระจ่างแจ่มแจ้งได้ไม่ยากนัก

บทแรกได้อธิบายเรื่อง “ความจริงแท้” หรือ “ปรมาตม์” มาแล้ว ความจริงอย่างที่กล่าวในบทแรกนั้น มันเป็นความจริงอยู่ตามธรรมชาติที่คนเราไม่อาจจะไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขอะไรได้ อย่างมากก็แค่เรียนรู้มันแล้วเอาสิ่งที่รู้นั้นมาประยุกต์ประดิษฐ์เป็นเทคโนโลยีต่างๆ ตั้งแต่ขวานหินในยุคโบราณจนถึงหุ่นยนต์เอไอในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ใช้สอยได้บ้าง แต่ทุกอย่างนั้นมันก็ยังอยู่ในกฎธรรมชาติ (อิทัปปัจจยตา) อยู่ดี

ส่วนบทที่สองนี้จะอธิบายเรื่อง “ความจริงเทียม” หรือ “สมมติ” ที่แม้มันจะเทียม ไม่แท้ ไม่จริง เป็นแค่สิ่งสมมติ แต่มันกลับเกี่ยวข้องกับความเป็นจริงเป็นจังกับคนทั้งโลกมาหลายพันหมื่นปี และคงเป็นเช่นนี้ไปไม่น้อยกว่านั้น เว้นแต่ว่าจะพากันสูญพันธุ์ไปเสียก่อน จากภัยต่างๆ เช่น ภัยธรรมชาติ ภัยกึ่งธรรมชาติอันเกิดจากคนเราเข้าไปทำลายมันหรือภัยจากคนด้วยกันเช่นฆ่ากันเอง เป็นต้น ตามที่เผ่าคนหรือมนุษย์นี้ยังครองโลก ก็ดูเหมือนว่า เรื่องความจริงเทียมหรือเรื่องสมมตินี้ จะยังเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องจริงเรื่องจังของคนทั้งโลก ยิ่งกว่าเรื่องความจริงแท้หรือเรื่องปรมาตม์เสมอไป กลายเป็นเรื่องที่ไม่รู้ไม่ได้ไปเสีย

เพราะตามความเป็นจริง คนทั้งโลก ทั้งร้อยพันหมื่นแสนล้านคน ล้วนแต่เกิดและโตมา พร้อมกับความรู้สึกว่ามีตัวตน มีคนมีสัตว์อยู่จริงๆ ไม่ใช่แค่นี้ ยังมีทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมต่างๆ อยู่จริงๆ ด้วย ไม่ได้รู้สึกตัวว่า “นั่นมันแค่สมมติ” ก็เลยปรากฏ อย่างเป็นทางการเป็นจังไป ทั้งโลก ขนาดเช่นฆ่ากัน ทำสงครามกัน ด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม หรือการแย่งชิงดินแดน ก็มีมามากมาย ตลอดยุคสมัย นับร้อยพันหมื่นปี ทั้งยังมีที่ท่าว่าจะเป็นอย่างนี้ไปอีกนานเท่าอนัน

มองโดยมุมปรมาตม์มันจึงน่าสงสาร แม้โดยมุมสมมติมันก็ชวน สลดหดหู่อยู่เหลือเกินจริงไหม? จะดีแค่ไหนถ้าเราสามารถทำให้ผู้คน บนโลกเมตตาสงสารช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ไม่รังแกข่มเหงเบียดเบียนกันและกัน โดยประการทั้งปวง ตลอดไปได้จริงๆ และจะมีวิธีไหนดีกว่า การทำให้ผู้คนบนโลก “เข้าถึงธรรม” รู้ว่า “อะไรเป็นอะไร” อย่างชัดเจน จน “ไม่เห็นแก่ตัว” โดยทั่วกัน ขึ้นเด็ดขาด คือ “เห็นว่าไม่มีตัว ไม่มีตน” เมื่อไม่มีตัว ไม่มีตน ก็ไม่มีคนที่จะเห็นแก่ตัว หמדคนเห็นแก่ตัว ก็ไม่มี คนทำชั่ว ไม่มีคนรังแกกัน โลกจะสงบร่มเย็นได้ ก็ต้องด้วยวิธีนี้

กว่าจะถึงวันนั้น ซึ่งไม่รู้วันไหน วันนี้อยู่ในหนังสือเล่มนี้ และในบท ที่สองนี้ เราจะอภิปรายถึง “ความไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร” ของผู้คนทั้งโลก ไม่แม้แต่รู้ตัวว่าตนเองก็ยังไม่รู้ คิดดูเถิด มันน่าอดสูขนาดไหน? ถ้าแค่ รู้ตัวว่ายังไม่รู้อยู่บ้าง ก็ยังพอมีหวังว่า จะรู้เข้าสักวัน แต่พอเขาไม่รู้ตัว แถมหลงตนว่าตัวรู้อยู่ด้วยซ้ำ แล้วจะหวังให้เขารู้ได้อย่างไร? ตราบใด ที่เขาหลง ตราบนั้นเขาไม่รู้ เพราะถ้ารู้ก็ไม่เรียกว่าหลง นี่คือนิสัยที่ยากยิ่ง สำหรับการอภิปรายในเรื่องนี้ ที่จะต้องเริ่มต้นไปจาก “ความรู้ตัว” ก่อน รู้ตัวก่อนแบบไหน? ก็แบบที่ได้อภิปรายไปแล้วในบทแรก และที่แปลก ยิ่งเรียนมาสูงก็ยิ่งไม่รู้ตัว ยิ่งมีความรู้มากก็ยิ่งหลงมาก เพราะบวกลบเอา ความหลงความรู้ของตัวเองเข้าไปด้วย ผู้อ่านก็อย่าได้ชะล่าใจ

สิ่งที่ยากยิ่งสำหรับการอธิบายในบทนี้ คือผู้เขียนและผู้อ่านจะต้องเริ่มต้นจากการตกลงกันไว้ก่อนว่า “เราจะพูดเรื่องอนาคตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ แต่แล้วตัวตนคนสัตว์มันโผล่มา เกิดเป็นอนาคตตาขึ้นมาบนสิ่งที่เป็นอนาคตตา แบบหน้าตาเฉย หรืออย่างกล่าวคู่กันเอาเอง” ถ้ายังตกลงกันไม่ได้ ก็จะต้องพูดกันไม่รู้เรื่อง แบบคนพูดก็พูดไป แต่คนฟังก็จะเถียงอยู่ในใจว่า “ผู้พูดพูดผิด พูดอะไรไม่เข้าเรื่อง พูดอะไรก็ไม่รู้” อยู่ร่ำไป ซึ่งแค่เริ่มจะคุยกันมันก็ไม่ง่าย โดยเฉพาะกับเพื่อนต่างศาสนาที่คำสอนของพระศาสดาในศาสนาของเขา ก็สอนว่า “มีอนาคต” ทั้งสิ้นพระเจ้าผู้สร้างก็เป็นอนาคตตาใหญ่ คนสัตว์และสรรพสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาก็เป็นอนาคตตาเล็ก พอเรามาดตกลงกับเขาว่า ต้องมองว่าเป็นอนาคตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ พระเจ้าก็ไม่ใช่ตัวตน หากยังจำเป็นจะต้องมีพระเจ้าก็ได้แก่กฎแห่งธรรมชาติ ที่ไม่ใช่ตัวตน ส่วนคนสัตว์และสรรพสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาก็หาตัวตนที่แท้จริงไม่ได้ เพราะแปรเปลี่ยนไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่ตลอดเวลา อย่างนี้ จึงเป็นการยากมาก ที่จะทำให้เขายอมรับกับเราได้ การที่เขาไม่เข้าใจจึงเป็นธรรมดา ไม่น่าแปลก เพราะว่าในศาสนาของเขา เรื่องนี้ไม่มีสอน หรือแม้แต่วิชาการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เขาก็ไม่มีสอน แต่สำหรับชาวพุทธเราแท้ๆ แต่ก็ยังไม่เข้าใจ อันนี้แหละน่าแปลก เพราะทุกคนต่างล้วนเคยได้ยิน หรือเคยท่องจำจนขึ้นใจว่า “**สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา**” มาแล้วทั้งนั้น แต่คงแค่ล่องปากแบบนกแก้วนกขุนทอง ส่วนจิตใจเข้าไม่ถึง จึงลืมนำตัวเองไปรวมด้วยที่พระท่านว่า เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่คนสัตว์นั้น ไม่ได้หมายถึงแค่สิ่งภายนอก สิ่งภายในหรือตัวเราเองนี่ก็เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ด้วยเช่นกัน มันก็เลย “ยังไม่รู้ตัวว่า ตัวไม่มีอยู่จริง” กันสักที ทำให้แม้ชาวพุทธด้วยกันแท้ๆ ก็หาคนอ่านคนฟังเรื่องอย่างนี้เข้าใจได้ยากยิ่ง ทั้งๆ ที่จริงๆ แล้ว “มันตรงๆ ดิบๆ และง่ายๆ”

เป็นอันว่า ก่อนจะฟังการอภิปรายในบทนี้ ผู้อ่านจำเป็นจะต้อง **“รู้ตัวก่อนว่า ตัวไม่อยู่จริง”** สรรพสิ่งสรรพสัตว์รวมทั้งตัวเราเองด้วย เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติธรรมดา ส่วน “ตัว” ที่มันโผล่มาทีหลัง แล้วผู้คนทั้งโลกต่างยึดถือเอามาเป็นจริงเป็นจังกันอยู่นี้ มันเกิดขึ้นมาอย่างไร? และเมื่อมันเกิดขึ้นมาแล้ว มันให้คุณให้โทษแบบไหนบ้าง? คือเรื่องที่จะเอามาอภิปรายในบทนี้ จงตั้งใจฟังตั้งใจอ่านให้ดี ๆ

ในบทแรกได้อภิปรายไว้ว่า สิ่งมีชีวิตได้วิวัฒนาการขึ้นมาจาก สิ่งไม่มีชีวิต หรือสรรพสัตว์ก็มาจากสรรพสิ่งนั่นเอง โดยอิทัปปัจจยตา หรือโดยกฎธรรมชาติธรรมดา หลอมรวมธาตุดินน้ำลมไฟและอากาศ ก่อเกิดเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางธรรมชาติอันมหัศจรรย์ เพราะมันมีจิต ที่นึกคิดได้ ถ้าจะถามว่า แล้วมันสร้างจิตที่นึกคิดขึ้นมาได้อย่างไร? ตอบแบบกำปั้นทุบดินก็ว่า “ได้โดยอิทัปปัจจยตา กฎธรรมชาติธรรมดา” นั่นเอง หากจะเปรียบกับสิ่งประดิษฐ์คิดค้นที่คนสร้างขึ้นมาใช้ในสมัยนี้ ก็เช่น **“เครื่องกำเนิดไฟฟ้า”** (electric generator) ที่มันมีอุปกรณ์ แปลงพลังงานกลให้เป็นพลังงานไฟฟ้าได้ ร่างกายที่ธรรมชาติสรรสร้าง ก็อย่างนั้นมันมีอุปกรณ์อันซับซ้อนที่สามารถแปลงพลังงานกาย (รูป) ให้เป็นพลังงานจิต (นาม) ได้ เรามองไม่เห็นไฟฟ้า แต่สามารถเอามันมาใช้งานได้สารพัดฉันใด เรามองไม่เห็นจิต แต่สามารถนึกคิดได้ไม่สิ้นสุด ฉะนั้น สิ่งประดิษฐ์ที่คนเราสร้าง ยังห่างชั้นกับชีวิตร่างกายของเราเอง ที่ธรรมชาติสร้างไว้ อย่างเปรียบเทียบยังไม่ได้ “อย่าทงตัวนั้ก”

แต่เรื่องเครื่องกำเนิดไฟฟ้าสร้างกระแสไฟฟ้าขึ้นมาได้อย่างไร? ร่างกายของเราสร้างจิตใจขึ้นมาได้ด้วยอวัยวะไหน? ไม่ใช่สิ่งที่เราสนใจ เหมือนที่ได้อภิปรายไปแล้วในบทแรก เรื่องอย่างนั้น เรายกภาระไปให้นักวิทยาศาสตร์ ผู้ฉลาดล้ำคิดค้นกันไป ส่วนเราจะแค่ทำความรู้จักมัน และเอามันมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนและแก่โลกเท่านั้นก็พอ

และในบทที่สองนี้ก็จะอภิปรายเฉพาะเรื่องที่จะทำให้ได้รู้จักมัน ส่วนเรื่องที่จะเอามันมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างไรบ้างนั้น จะไปอภิปรายในบทที่สามและบทที่สี่ต่อไป

โจทย์ของเรามีอยู่ว่า “อัตตา ตัวตน ความคิดว่าเป็นคนเป็นสัตว์ ที่โดยปมรตต์ มันไม่มีอยู่จริง แล้วมันโผล่มาตอนไหน? อย่างไร? และเพราะเหตุอะไรผู้คนทั้งโลกจึงยึดติดคิดเป็นจริงเป็นจังกับมัน เกิดทุกข์เกิดกิเลสไปต่างๆ นานา ถึงขั้นเข่นฆ่ากันเองก็ได้?”

เราจะมาหาคำตอบกัน ! และก่อนอื่นขอยื่นคำสำคัญให้ท่องกัน เอาไว้ก่อนว่า “ความคิดเกิดมาก่อนคนคิด และเมื่อจิตเห็นจิต คนคิดก็หายไป เหลือไว้ให้เห็นแค่ความคิด ในปฏิจสมุปปาตอที่ปปัจจยตา ตามธรรมชาติธรรมดา อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ปรากฏชัด”

ผู้อ่านครั้งแรกแล้วยังไม่เข้าใจ ไม่ต้องตกใจ คนทั้งร้อยทั้งล้านบนโลกใบนี้ อ่านครั้งแรกก็ต้องไม่เข้าใจ ด้วยกันทั้งนั้น ส่วนใครเข้าใจก็อย่าอย่ามใจว่า “เข้าใจจริงๆ” เพราะท่านผู้ที่จะเข้าใจในคำพูดอย่างนี้ได้ จนหมดจดสิ้นเชิง มีแต่พระอรหันต์เท่านั้น ส่วนปุถุชนคนสามัญ เราๆ ท่านๆ ถึงจะเข้าใจบ้าง ก็อย่างผิวเผิน และต่อเมื่อได้ผ่านการเคยเดิน “ตามรอยพระอรหันต์” มาด้วยเวลาตามสมควร จะเนิ่นนานหรือลัดสั้น ขึ้นอยู่กับวาสนาบารมีของบุคคลนั้นๆ โดยสามัญทั่วไป ขึ้นต่ำ ๕-๑๐ ปี จึงจะฟังจะอ่านคำพูดอย่างนี้ “เข้าใจได้บ้าง และอย่างผิวเผิน”

คำว่า “ความคิดเกิดมาก่อนคนคิด” หมายถึง ความคิดเกิดมาโดยธรรมชาติ ตามธรรมดา เมื่อกลายเป็นสิ่งมีชีวิต มีธาตุ ๖ มีขันธ์ ๕ มีตาหูจมูกลิ้นกายใจเชื่อมต่อกับรูปเสียงกลิ่นรสโณภูมิจุฬพะ (สิ่งสัมผัสกาย) ธรรมารมณ (สิ่งสัมผัสใจ) มันก็ทำให้ความคิดเกิดขึ้นมา โดยธรรมชาติตามธรรมดา แบบไม่ต้องมีคนคิดเลย คนต่างหากที่ต้องอาศัยความคิดปรุงหรือสร้างมันขึ้นมาภายหลัง (ฟังดีๆ อ่านดีๆ ก็จะเข้าใจได้)

คำว่า “จิตเห็นจิต คนคิดก็หายไป เหลือไว้ให้เห็นแต่ความคิด ในปฏิจกสมุปปาตอิทัปปัจจยตา ตามธรรมชาติธรรมดา” หมายความว่า จิตเห็นความคิดของจิตเอง เห็นกระแสปฏิจกสมุปปาต (อิทัปปัจจยตา) เท่าทันอวิชา ตัณหา อุปาทาน ที่เคยปรุงหรือสร้างอัตตาตัวตนคนสัตว์ขึ้นมา อวิชา ตัณหา อุปาทาน พอถูกรู้ทัน มันก็เกิดไม่ได้ พออวิชา ตัณหา อุปาทาน เกิดไม่ได้ มันก็ปรุงก็สร้างคนขึ้นมาไม่ได้ จึงพูดได้ว่า คนหรือผู้คิดก็หายไป (คือไม่จำเป็นต้องมี) ซึ่งเรื่องอย่างนี้ มันเป็นอยู่ตามธรรมชาติธรรมดา แค่คนทั้งโลกถูกอวิชา ตัณหา อุปาทาน ครอบงำ ดำมืดไป ก็จึงมองไม่เห็น ทั้งๆ ที่มันก็เป็นไปตามธรรมชาติตั้งๆ

คำว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ปรากฏชัด” พอได้ยินก็อย่าเพิ่งชะล่าใจว่า ตัวเองก็เห็น มันก็มาปรากฏชัดแก่ตัวเองอยู่ทุกเมื่อเชียว เพราะคิดอย่างนั้น มันยามใจไปหน่อย คำว่าปรากฏชัด ไม่ใช่แค่พอเห็นหนังเขียว ฟันหัก ก็เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาแล้ว นั่นมันแค่เห็นผิวเผินแบบเด็กๆ ที่เพิ่งจะรู้เดียงสา ต่อเมื่อจิตเห็นจิตดังกล่าวมา เห็นการเกิดการดับของ “จิต” ที่รู้สึกนึกคิด (รู้สึก เวทนา, นึก สัญญา, คิด สังขาร) ในกระแสปฏิจกสมุปปาตอิทัปปัจจยตา นั่นแหละ จึงจะเรียกว่า เห็นชัดหรือมันมาปรากฏชัด โดยมีเครื่องชี้วัด คือ “อัตตาตัวตนคนสัตว์หายไป เหลืออยู่แต่สักว่าธาตุ ตามธรรมชาติธรรมดา” แบบนี้เรียกว่า “ปรากฏชัด” ซึ่งก็มีเป็นชั้นๆ กันได้ ในขั้นปุถุชนคนโง่เขลามันก็มาปรากฏให้เห็นบ้างเป็นครั้งคราวตามธรรมชาติ, ในขั้นปุถุชนคนมีปัญญา มันก็จะมาปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งขึ้นเป็นธรรมดา, ในขั้นอริยบุคคล พระโสดาบัน มันก็มาปรากฏแก่ท่านชัดกว่าในปุถุชน แต่ก็ยังชัดไม่เท่าในอริยบุคคลขั้นสูงๆ พระสัทธาคามี พระอนาคามี มันก็จะมาปรากฏชัดกว่าในพระโสดาบัน แต่ยังชัดไม่เท่าในพระอรหันต์ ต่อบรรลุธรรมขั้นสูงสุดเป็นพระอรหันต์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงจะมาปรากฏชัดแท้อยู่ตลอดเวลาจริงๆ

ส่วนคำสำคัญที่จะต้องรู้จัก คือ “ปฏิจจสมุปปาโททัปปัจจยตา” คำนี้พระพุทธเจ้าตรัสแยกกันก็มาก ตรัสรวมกันก็มี

คำว่า “อิทัปปัจจยตา” ได้อภิปรายไปแล้ว ในบทแรก

คำว่า “ปฏิจจสมุปปาโท” จะอภิปราย (เป็นหลัก) ในบทนี้

อิทัปปัจจยตา มีความหมายครอบคลุมปฏิจจสมุปปาโทไว้ด้วย ใช้ได้ทั้งในสิ่งไม่มีชีวิต ใช้ได้ทั้งในสิ่งมีชีวิต กล่าวคือในสังขตธาตุทั้งสิ้น ยกเว้นใช้ไม่ได้เฉพาะในอสังขตธาตุ (นิพพาน) เพียงอย่างเดียว

ปฏิจจสมุปปาโท มีความหมายเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในอิทัปปัจจยตา นั่นเอง ใช้ได้เฉพาะกับสิ่งมีชีวิต เพราะพูดถึงเรื่องการเกิดขึ้นและดับไปของทุกขในใจของสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งที่มีใจครองนั้น จะว่าเป็นอิทัปปัจจยตา สำหรับสิ่งมีชีวิตจิตใจก็ย่อมได้ โดยเนื้อหาสาระ คือคำอธิบายอริยสัจ ๔ อย่างละเอียดนั่นเอง เพราะพูดถึงการเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ว่ามาจากปัจจัยที่สืบเนื่องติดต่อกันอย่างไรหรือแบบไหน? และการดับลงไปแห่งทุกข์ว่าจะดับลงได้โดยเหตุปัจจัยอะไรดับลงและแบบไหน? เป็นต้น

อิทัปปัจจยตา บอกให้รู้ชัดว่า “สรรพสิ่งเป็นอนัตตา” ฉันทไค

ปฏิจจสมุปปาโท ก็บอกให้รู้ชัดว่า “แม้สรรพสัตว์ก็เป็นอนัตตา” ฉันทันน์ เหมือนกัน (เป็นอันสรุปรวบยอดว่า ไม่มีสิ่งใดๆ ที่ไม่ใช่อนัตตา แม้แต่นิพพาน อันเป็นอสังขตธาตุแท้ๆ ก็ยังเป็นอนัตตา ประสาอะไรกับคนกับสัตว์ หรือแม้แต่จิตใจของคนของสัตว์นั้นๆ จะไม่เป็นอนัตตา)

สรุปว่า ปฏิจจสมุปปาโท ได้มาช่วยบอกอย่างเด็ดขาดลงไปว่า แม้แต่จิต ความรู้สึกนึกคิด ความยึดติดยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นคนเป็นสัตว์ เป็นตัวกูของกู มันก็ไม่ได้มีอยู่จริงๆ มันเป็นแค่สิ่งที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้นเป็นทอดๆ กันมา ถึงเวลาหรือหมดเหตุปัจจัยก็ดับลงไปเอง เพราะมันเป็น “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ดังฟ้าแลบ ฟ้าร้อง ฝนตก น้ำไหล ในธรรมชาติธรรมดา ทุกๆ อย่างนั่นเอง

การเห็นปฏิจสมุปบาท เปรียบได้กับการเห็น “ข้างสร้างเรือน” คือมองเห็นเรือนว่าถูกสร้างให้เป็นรูปร่างขึ้นมาอย่างไร? พอเห็นชัดเจน ความยึดมั่นถือมั่นว่ามันเป็นเรือนก็หายไป เหลือแต่ส่วนประกอบนี่นั่น ที่มันไม่ใช่เรือน หากมองเห็นถึงขั้นสูงสุด ก็จะไม่หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง บรรลุเป็นพระอรหันต์กันเลยทีเดียว ดังที่พระพุทธเจ้าก็ทรงเปล่งอุทานปรารภการตรัสรู้ของพระองค์เองว่า

อนเภาชาติสัสารี	สนธาวิสสุ อนิพพิสิ
คหการกั คเวสนโต	ทุกขา ชาติ ปุนปุณิ.
คหการก ทิฏโฐสิ	ปุณ เคหึ น กาทสิ
สพพา เต ผาสูกา ภคคา	คหภูมึ วิสงขตึ
วิสุงขารคตึ จิตตึ	ตณฺหานึ ขยมขุมคคา.

“เราค้นหาชายข้างผู้สร้างเรือน เมื่อยังไม่พบ จึงได้ท่องเที่ยวไปสู่สังสารวัฏ มีการเกิดเป็นอนเภา การเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์รำไป, นี่แน่ะนายข้างผู้สร้างเรือน! เราพบท่านแล้ว (เรารู้ทันท่านแล้ว), ท่านจะสร้างเรือนไม่ได้อีกต่อไป, ซีโครงทูกซี (อุปกรณ์สร้างเรือนทุกอย่าง) ของท่านเราหักเสียแล้ว, ยอดเรือนเราก็รื้อลงมาแล้ว, จิตของเราถึงธรรมที่อะไรๆ ปรุแงแต่งไม่ได้อีก, เพราะเราบรรลุธรรมที่สิ้นค้นหาแล้ว”

ในพุทธภาษิตนี้ นายข้างผู้สร้างเรือน ได้แก่ปฏิจสมุปบาท, เรือน ได้แก่ ตัวตนคนสัตว์ ตัวกูของกู, ท่องเที่ยวไปสู่สังสารวัฏ ได้แก่ มีกุกมีกรรม มีอึดตาดัวตนคนสัตว์ก็มีสังสารวัฏ มีการเกิดแก่เจ็บตาย มีการเวียนววยตายเกิด, การเกิด ได้แก่ เรือนที่สร้างแล้ว คืออึดตาดัวตนคนสัตว์ที่เกิดขึ้นในจิตแล้ว ยึดมั่นถือมั่นแน่นหนาแล้วว่าเป็นตัวกูของกู, เป็นทุกข์รำไป ได้แก่ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน อยู่เสมอไป.

คำต่อจากนี้พระพุทธเจ้ารำพึงถึงพระองค์เองว่า รู้เท่าทันกระแสปฏิจสมุปบาท จนอึดตาดเกิดไม่ได้อีก เพราะทรงสิ้นค้นหาแล้ว.

พระพุทธอุทานนี้ บ่งชี้ให้เราเห็นชัดว่า การบรรลุพระอรหันต์นั้น สำคัญอยู่ที่การรู้เท่าทันกระแสปฏิบัติจนสมบูรณ์ จนสามารถสกัดหรือกั้นไม่ให้มันสร้างอึดตาดำตัวตนขึ้นมาได้

ผู้คนส่วนใหญ่ยังเข้าใจผิดหลงคิดว่า จะละกิเลสและดับทุกข์ได้ โดยยังมีอึดตาดำอยู่ แบบว่า “**กูนี่แหละจะละกิเลส จะดับทุกข์ให้จงได้**” นี่ก็เป็นความเข้าใจผิดอย่างสำคัญ เพราะแค่จิตหลงคิดว่ามี “กู” ขึ้นมา มันก็แสดงอยู่แล้วว่า กิเลสเกิดไปแล้ว อย่างน้อยวิชาตัดหน่ออุปาทานก็ทำงานของมันในกระแสปฏิบัติจนสมบูรณ์เสร็จสิ้นไปแล้ว (มันสร้างเรือนคืออึดตาดำตัวตนคนสัตว์ หรือ “กู” เสร็จเรียบร้อยแล้ว) กูจะไปละกิเลสที่เกิดมาก่อนที่ตัวเองจะเกิดได้อย่างไร? จึงเป็นความเข้าใจผิด

ทุกข์ก็เช่นกัน มันไม่ใช่จะดับลงได้ แค่ใครต้องการจะให้มันดับ มันจะเกิดจะดับก็แล้วแต่เหตุปัจจัยในกระแสปฏิบัติจนสมบูรณ์อีกนั่นเอง เมื่อวิชาตัดหน่ออุปาทานทำงานแล้ว โดยเฉพาะจนเกิดอุปาทานแล้ว คือเกิด “**อึดตาดำอุปาทาน**” ความเข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวตนคนสัตว์เสียแล้ว ยึดมั่นถือมั่นอะไร? ตอบว่า “**ยึดมั่นถือมั่นขั้นที่ ๕**” ดังนี้

๑. จาก รูปขั้นที่ ๑ (รูปตามธรรมชาติ) กลายเป็น รูปอุปาทานขั้นที่ ๑ (รูปที่ถูกกิเลสครอบงำ)
๒. เวทนาขั้นที่ ๑ (เวทนาตามธรรมชาติ) กลายเป็น เวทนาอุปาทานขั้นที่ ๑ (เวทนาที่ถูกกิเลสครอบงำ)
๓. สัญญาขั้นที่ ๑ (สัญญาตามธรรมชาติ) กลายเป็น สัญญาอุปาทานขั้นที่ ๑ (สัญญาที่ถูกกิเลสครอบงำ)
๔. สังขารขั้นที่ ๑ (สังขารตามธรรมชาติ) กลายเป็น สังขารอุปาทานขั้นที่ ๑ (สังขารที่ถูกกิเลสครอบงำ)
๕. วิญญาณขั้นที่ ๑ (วิญญาณตามธรรมชาติ) กลายเป็น วิญญาณอุปาทานขั้นที่ ๑ (วิญญาณที่ถูกกิเลสครอบงำ)

เมื่อมาถึงขั้นนี้ ไม่มีทางที่จะไม่เป็นทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสรุปไว้เองว่า “สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทฺทุกฺขา” แปลว่า “โดยสรุปปัญญาปาทานักขันธ (ขันธ ๕ ที่ถูกกิเลสครอบงำ) นั้นแหละ เป็นตัวทุกข์” เป็นอันว่า ถ้าเกิดอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวกูของกูขึ้นมาในขันธ ๕ ซึ่งเท่ากับว่า ขันธ ๕ นั้น ไม่ใช่ขันธ ๕ ตามธรรมชาติอีกต่อไป แต่กลายเป็นขันธ ๕ ที่ถูกกิเลสครอบงำเสียแล้ว ย่อมไม่มีอะไรขวางทางมันได้ มันก็ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน คือเกิดมี “ภพ ชาติ ขรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทฺทุกฺขะ โทมนัสสะ อุปายาสา” ไปตามเรื่อง

(ภพ การก่อตัวของอัตตา, ชาติ การเกิดเป็นอัตตาเสร็จสมบูรณ์, ขรา มีแก่, มรณะ มีตาย, โสกะ มีโศก, ปริเทวะ มีเสียใจ, ทฺทุกฺขะ มีทุกข์, โทมนัสสะ มีระทมใจ, อุปายาสา มีคับแค้นใจ)

เป็นอันว่า “มีกูก็ต้องมีกรรม มีกรรมก็ต้องมีวิบาก มีผลแห่งกรรม มีทุกข์โศกโรคภัย มีแก่ มีเจ็บ มีตาย เป็นธรรมดา” ซึ่งจะต้องกำหนดดีๆ คำว่า “มี” ในบทที่สองนี้ คือมีตามสมมติ มีตามที่อัตตาดัตตนคนสัตว์บัญญัติเรียกด้วยภาษา ตามสัญชาตญาณ ตามความเชื่อทางศาสนา ตามความรู้ทางวิชาการ หรือตามค่านิยมแห่งสังคมนั้นๆ ซึ่งทั้งหมดล้วนแตกออกต่อกิ่งก้านออกมาจากอัตตาดัตตนคนสัตว์นั้นอยู่ดี

พูดเอาไว้ให้ชัดๆ ไม่ใช่มีโดยปรมัตต์ ดังที่ได้อภิปรายมาแล้ว ในบทแรกว่า สรรพสิ่งเป็นเพียงสักว่า “ธาตุ” อยู่ตามธรรมชาติธรรมดา เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตนตน ดังนั้น เมื่อว่าโดยปรมัตต์ อัตตาดัตตนคนสัตว์จึงไม่มีอยู่จริง จะประสาอะไรกับสิ่งที่แตกออกต่อกิ่งก้านออกมาจากอัตตาดัตตนคนสัตว์นั้น เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ค่านิยม สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี จะมีอยู่จริงๆ มันก็จึงเป็นแค่สิ่งสมมติไปตามอัตตาดัตตนคนสัตว์ ที่ก็ถูกสมมติขึ้นมาอยู่แล้วตั้งแต่แรกเช่นกัน ดังนั้น ผู้อ่านอย่าได้สับสนไปเสีย

แต่เมื่อบทนี้เราจะอภิปรายกันในเรื่องสมมติ ไม่ใช่ความจริงแท้ เป็นแค่ความจริงเทียม จึงจำเป็นจะต้องพูดกันให้มีตัวตนคนสัตว์ขึ้นมา ตลอดถึงให้มีสิ่งที่มันแตกกอต่อกิ่งก้านออกมาจากตัวตนคนสัตว์นั้น ทั้งหมดทั้งสิ้นด้วย เพราะไม่อย่างนั้น “จะคุยกันไม่รู้เรื่อง”

ที่สำคัญคนสัตว์ทั้งสิ้นบนโลกนี้ มีสัญชาตญาณเกิดการสังสมความรู้สึกว่า **“มีตัวตน มีกู มีของกู มีมึง มีของมึง มีมัน มีของมัน”** กันมา ตั้งแต่เกิด แม้แต่พระอรหันต์ตอนท่านเกิดจนถึงก่อนที่จะบรรลुरुธรรม ท่านก็เคยรู้สึก เคยยึดมั่นถือมั่น เหมือนกันอย่างนี้มาแล้วทั้งนั้น จึงเป็นเรื่องธรรมดาหลายๆ หากแม้ท่านจะบรรลुरुธรรม หหมดความยึดมั่นถือมั่น ไม่มีความรู้สึกเป็นตัวตนคนสัตว์ มิงกูมันรวมกันเป็นธาตุ เต็ดขาดแล้ว แต่เมื่อจะพูดจาปราศรัยกับคนทั่วไปย่อมจะต้องใช้ภาษาเช่นที่เคยพูดมา ไปตามเดิมนั่นเอง และชื่อว่า **“ภาษา”** มันก็คือสมมติอยู่แล้ว ต่อให้พูดเรื่องปรมาตม์ ภาษานั้นมันก็แค่สมมติ แม้พระไตรปิฎกทุกพัญญุชะนั้น ก็แค่สมมติเช่นกัน มันจึงเป็นไปไม่ได้ ที่จะพูดคุยกันโดยไม่ต้องสมมติ ขนาดพระพุทธรูปในพระไตรปิฎกก็ยังเป็นแค่สมมติ จึงหมดคำที่ต้องถามว่า หนังสือเล่มนี้เป็นสมมติหรือไม่? เพราะมันเป็นอยู่แล้วแน่ๆ

พอพูดกันชัดๆ เช่นนี้แล้ว ที่นี้จะได้ไม่จริงก็ยกคำว่า **“สมมติ”** อีก โดยเฉพาะคำว่าสมมติในหนังสือนี้ มันย่อมาจากคำในทางศาสนาว่า **“สมมติสัจจะ”** แปลว่า **“จริงโดยสมมติ”**

หมายความว่า มันก็เป็นความจริงนั่นแหละ แค่มันจริงโดยสมมติ ยังไม่จริงโดยปรมาตม์เท่านั้นเอง ทีนี้เมื่อผู้คนทั้งโลกล้วนก็อยู่กับในขั้นนี้ ทั้งนั้น คือในขั้นสมมติกันนี้แหละ ไม่ได้ขึ้นไปอยู่ขั้นปรมาตม์กันสักก็คน เมื่อเอาความจริงนี้มาจับ ก็กลับจะเห็นว่า **“สมมติสัจจะนี่แหละที่สำคัญที่สุดจริงๆ”** ชนิดที่แม้จะบรรลुरुเป็นพระอรหันต์ อยู่ขั้นปรมาตม์สัจจะแล้ว พระพุทธเจ้าเองก็ยังให้ความสำคัญแก่สมมติสัจจะอย่างยิ่งด้วย

จะเห็นได้จากพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า เกินกว่าครึ่ง ก็เป็นสมมติสัจจะทั้งนั้น เช่น “มงคลสูตร” ในมงคล ๓๘ ประการ ก็เกี่ยวข้องกับสมมติสัจจะ (โลกียธรรม) มากถึง ๓๒ ประการ เกี่ยวข้องกับปรมาตตสัจจะ (โลกุตตรธรรม) มีเพียง ๖ ประการ เท่านั้น

เท่ากับว่า พระพุทธเจ้าเองก็ให้ความสำคัญมาให้สมมติสัจจะชั้นโลกียะมากกว่าปรมาตตสัจจะชั้นโลกุตระด้วยซ้ำไป ซึ่งก็ไม่แปลกอะไร เพราะจะว่าไป ถ้าไม่มีคนไม่มีสัตว์ อันเป็นชั้นสมมติ ชั้นโลกีย์แล้ว ก็แทบจะไม่มีอะไรให้ต้องอภิปรายกัน เพราะปัญหาทั้งปวง ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จำเป็นจะต้องหาทางแก้ไข ทั้งหมดทั้งสิ้น มันก็มีอยู่เฉพาะในคนในสัตว์ ชั้นสมมติชั้นโลกีย์นี้ทั้งนั้น ไม่ได้มีแก่ท่านผู้หลุดพ้นชั้นปรมาตตชั้นโลกุตระเลย ดังนั้น แม้แต่เรื่องปรมาตต ที่เอามาอภิปรายพร้อมกันไป ก็ไม่ใช่เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้หลุดพ้น ที่ได้หลุดพ้นไปแล้วเช่นกัน มันก็จึงวนกลับมาหาคนหาสัตว์ ชั้นสมมติชั้นโลกีย์ นี้ตามเคย ในฐานะปรมาตต เป็นธรรมะชั้นสูง ที่จะช่วยแก้ปัญหาชั้นเดือดดาลสิ้นเชิงให้แก่คนแก่สัตว์ ผู้หวังจะหลุดพ้นจากสมมติโลกีย์ ในขั้นสุดท้าย

แต่เบื้องต้นและระหว่างทาง ที่คนที่สัตว์นั้น ยังติดอยู่ในสมมติ ลุ่มหลงอยู่ในโลกีย์ ย่อมจำเป็นจะต้องมีธรรมะชั้นต่ำ ชั้นกลาง มาช่วยชีวิตของเขาเอาไว้ไปพลางก่อน เพื่อเขาจะได้ไม่ต้องทุกข์กายทุกข์ใจ จนเกินไปนัก ธรรมะชั้นต่ำ ชั้นกลางนี้ คือสิ่งที่เราได้ยินจนชินหูว่า **“ศีลธรรม คุณธรรม หรือจริยธรรม”** นั่นเอง

เอาละ ถึงเวลากลับมาจับประเด็นคำถามใหม่ ก่อนจะเฉลยไกลออกไปไกลเกิน โจทย์หรือคำถามของเราคือ **“อัตตา ตัวตน ความคิดว่าเป็นคนเป็นสัตว์ที่โดยปรมาตต มันไม่มีอยู่จริง แล้วมันเผลอมาตอนไหน? อย่างไร? และเพราะเหตุไรผู้คนทั้งโลกจึงยึดติดคิดเป็นจริงเป็นจังกับมัน เกิดทุกข์เกิดกิเลสไปต่างๆ นานา ถึงขั้นแข่งฆ่ากันเองก็ได้?”**

ที่ว่า “อึดตา ตัวตน ความคิดว่าเป็นคนเป็นสัตว์ ที่โดยปรมัตถ์ มันไม่มีอยู่จริง” ได้อภิปรายไปแล้วในบทแรก ใครที่ยังคลุมเครือให้กลับไปอ่านใหม่ เพราะถ้ายังยอมรับความจริงแท้ตามธรรมชาติหรือปรมัตถ์ เช่นนี้ไม่ได้ เราจะคุยกันไม่รู้เรื่อง ในทางศาสนา “อึดตาตัวตนคนสัตว์” เป็นเครื่องชี้วัดอย่างสำคัญ โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่เห็นต่างจากศาสนาทั่วไปว่า “มันไม่มีอยู่จริง สรรพสิ่งเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” พุดได้ว่า ถ้าทั้งชีวิต จิตของใครไม่เคยรู้สึก “ตัวเองก็ไม่ได้มีอยู่จริง สิ่งที่มีอยู่เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติธรรมดา แล้วถูกอวิชชา ตัณหา อุปาทาน อันก็เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติธรรมดานั้นแหละปรุงแต่งขึ้นมา แล้วสมมติกันว่า เป็นอึดตาตัวตนคนสัตว์”

ขอให้ผู้อ่าน โดยเฉพาะคนที่เรียกตัวเองว่าเป็นชาวพุทธ หยุดคิดสำรวจจิตตัวเองดูว่า ในแต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปี รู้สึกขึ้นมาเช่นนี้กี่ครั้ง? ถ้าคำตอบคือ “อย่าว่าแต่วันเดือนปี แม้ทั้งชีวิตก็ไม่เคยรู้สึกนึกคิดอย่างนี้เลย” นั่นคือคำเฉลยว่า ที่ผ่านมานั้นเราเป็นชาวพุทธกันแต่ปาก ยังไม่ได้เป็นชาวพุทธด้วยจิตด้วยใจ เพราะถ้าจิตใจเป็นชาวพุทธจริง จิตนั้นใจนั้นก็จะต้องรู้ว่า “อึดตาตัวตนคนสัตว์ไม่ได้มีอยู่จริง สรรพสิ่งเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติธรรมดา ที่แค่ถูกสมมติกันขึ้นมาเป็นอึดตาตัวตนคนสัตว์ เพื่อการสื่อสาร เพื่อการอยู่ร่วมกัน เท่านั้นเอง”

หลายคนอาจจะแย้งว่า ถ้าเอาเกณฑ์เช่นนี้มาจับจริงๆ จะเหลือชาวพุทธแท้สักกี่คนบนโลกเล่า? นั่นเป็นคำถามที่ชาวโลกจะต้องตอบเอาเอง ไม่ใช่ภาระของผู้อภิปราย ที่มีหน้าที่แค่เอาความจริงมาเปิดเผยพอทำให้ความจริงปรากฏชัดเจน ก็เป็นอันหมดหน้าที่ของผู้อภิปราย จากนั้นยอมเป็นภาระของผู้ฟังหรือสังคมโลกจะต้องพิจารณากันเอง ซึ่งจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับผู้อภิปรายก็ยอมได้อยู่แล้ว แต่ที่แน่ๆ ความจริงก็จะเป็นความจริงอยู่อย่างนั้น สุดแต่ใครจะเห็นมัน

“แล้ว (อัตรดา) มันไหลลงมาตอนไหน? อย่างไร?” ตอบสั้นๆ
“มันไหลลงมาตามกฎอิทัปปัจจยตา โดยกระบวนการในปฏิจสมุปบาท”
(และก็จะดับไปตามกฎและกระบวนการเดียวกันนั่นเอง)

“อิทัปปัจจยตาและปฏิจสมุปบาท” มีความหมายว่าอย่างไร?
ได้อภิปรายมาพอสมควรแล้ว (ใครที่ยังงุนงง ก็กลับไปอ่านใหม่ให้ชัดเจน)
สองคำนี้ ที่จริงคือสิ่งเดียวกัน คำรวบยอดคือ “อิทัปปัจจยตา” ใช้ได้กับ
ทั้งสิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งสิ่งที่มีชีวิต ส่วนคำว่า “ปฏิจสมุปบาท” เป็นคำย่อ
ที่แยกออกมาจากอิทัปปัจจยตา สำหรับใช้กับสิ่งที่มีชีวิตจิตใจอย่างเดียว
เพราะมันอธิบายถึงกระบวนการทางจิต ที่รวมถึงการไหลมาของอัตรดา
ตัวตนคนสัตว์ อันเป็นคำถามของเราเนี่ย แค่เข้าใจ เห็นแจ้ง ใน “กระแส”
หรือ “กระบวนการ” ของปฏิจสมุปบาท เราก็จะได้คำตอบนี้

ปฏิจสมุปบาท ตามพระบาลีในพระไตรปิฎก มี “ปัจจยการ”
(อาการที่ต่อเนื่องกันของเหตุปัจจัย) ๑๑ ลำดับ ดังนี้

๑. อวิชา เป็นปัจจัย ทำให้มี สังขาร
 ๒. สังขาร เป็นปัจจัย ทำให้มี วิญญาณ
 ๓. วิญญาณ เป็นปัจจัย ทำให้มี นามรูป
 ๔. นามรูป เป็นปัจจัย ทำให้มี आयตนะ
 ๕. आयตนะ เป็นปัจจัย ทำให้มี ผัสสะ
 ๖. ผัสสะ เป็นปัจจัย ทำให้มี เวทนา
 ๗. เวทนา เป็นปัจจัย ทำให้มี ตัณหา
 ๘. ตัณหา เป็นปัจจัย ทำให้มี อูปาทาน
 ๙. อูปาทาน เป็นปัจจัย ทำให้มี ภพ
 ๑๐. ภพ เป็นปัจจัย ทำให้มี ชาติ
 ๑๑. ชาติ เป็นปัจจัย ทำให้มี ทุกข์ (ขรา มรณะ ฯลฯ)
- นี่คือกระบวนการหรือลำดับการเกิดทุกข์ (อนุโลมเทศนา)

ส่วนกระบวนการหรือลำดับการดับทุกข์ (ปฏิโลมเทศนา) ดังนี้

๑. ทุกข์ ฯลฯ ดับ เพราะการดับ ชาติ
๒. ชาติ ดับ เพราะการดับ ภพ
๓. ภพ ดับ เพราะการดับ อุปาทาน
๔. อุปาทาน ดับ เพราะการดับ ตัณหา
๕. ตัณหา ดับ เพราะการดับ เวทนา
๖. เวทนา ดับ เพราะการดับ ผัสสะ
๗. ผัสสะ ดับ เพราะการดับ อายตนะ
๘. อายตนะ ดับ เพราะการดับ นามรูป
๙. นามรูป ดับ เพราะการดับ วิญญาณ
๑๐. วิญญาณ ดับ เพราะการดับ สังขาร
๑๑. สังขาร ดับ เพราะการดับ อวิชชา

พึงทราบว่า กระบวนการดังกล่าวนี้มีผู้นำมาอธิบายเป็น ๒ แบบ

แบบแรกมีพระพุทธโฆसाจารย์ะ เมื่อราว ๑,๕๐๐ ปีก่อน เป็นผู้นำ

อธิบายเอาไว้ในลักษณะที่อวิชชาถึงวิญญาณสืบเนื่องมาจากชาติก่อน นามรูปถึงอุปาทานเกิดอยู่ในชาตินี้ แล้วภพชาติเป็นต้นไป ต่อเมื่อตาย ไปเกิดชาติหน้า ถ้าตามแบบนี้ คำว่าชาติก็เล็งไปที่การเกิดจากกรรมของมารดา ซึ่งติดตามจนถึงภาษาไทย ทำให้คำว่า “ชาติ” ที่เราพูดกันอยู่ในภาษาไทย ก็มีความหมายแบบนี้ไปเสีย ทั้งที่คำบาลีแท้ แปลว่า “เกิด” อย่างกลางๆ อะไรเกิด ก็เรียกว่า “ชาติ” ได้ทั้งนั้น และที่สำคัญคำอธิบายแบบแรกนี้ ดูเหมือนจะไม่มีประโยชน์ในทางปฏิบัติ คือเราเข้าไปแก้ไขอะไรแทบไม่ได้ เพราะย้อนไปเปลี่ยนชาติก่อน (ตามความเชื่อ) นั้นไม่ได้ และชาติหน้า (ตามความเชื่อ) ก็ยังมาไม่ถึง ทำให้การอธิบายในแบบนี้มีประเด็นให้ต้องขบคิดอยู่มาก อย่างไรก็ตาม ในหนังสือเล่มนี้ ไม่ได้ปฏิเสธการอธิบายในแบบไหนๆ ยกภาระให้ผู้อ่านเลือกพิจารณาเอาเอง

แบบหลังมีท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์ เงื่อม อินฺทปญฺโญ) ร่วมยุคสมัยในปัจจุบัน เป็นผู้^{ผู้}นำอธิบาย ให้ปฏิจจสมุปบาท ตลอดสายเกิดดับได้ร้อยพันหมื่นแสนครั้งในชีวิตประจำวัน ไม่ต้องรอรอข้ามภพข้ามชาติ (ที่ก็เก็บเอาไว้ให้คนที่เขาเชื่ออย่างนั้นรอคอยกันไป) ทำให้การอธิบายในแบบนี้ มีประโยชน์ในทางปฏิบัติ และเราเข้าไปแก้ไขในลำดับใดๆ ก็ได้ อย่างที่ท่านขอบเน้นว่า **“ที่นี่และเดี๋ยวนี้”**

ในหนังสือนี้ถือเอาตามแนวคำอธิบายแบบหลังเป็นหลัก จากการที่ผู้เขียนผู้อภิปรายได้ใช้ในชีวิตจริงๆ ปฏิบัติเจริญจิตภาวนามากกว่า ๓๐ ปี จนหมดข้อสงสัย และเห็นด้วยอย่างสนิทใจกับคำอธิบายแบบนี้

ที่จริงในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าก็อธิบายไว้เองแล้วด้วยซ้ำว่า การเกิดการดับแห่งทุกข์มิได้ในทุกขณะจิต ดังนั้น เมื่อปฏิจจสมุปบาท มุ่งจะอธิบายการเกิดการดับแห่งทุกข์ มันก็ต้องเกี่ยวข้องกับทุกขณะจิต อยู่แล้วแน่ๆ จะไปรอข้ามภพข้ามชาติ ก่อนการมาเกิด หลังตายไปแล้ว ได้ยังไง? การอธิบายแบบแรกก็เลยไปกันคนละทางกับที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เอง ในหนังสือนี้จึงละไว้เก็บไว้ให้ผู้เชื่ออย่างนั้นดังกล่าว

อนึ่ง ผู้อ่านพึงเข้าใจเอาไว้ให้ชัดเจนเสียก่อนว่า **ปฏิจจสมุปบาท** เป็นกฎของธรรมชาติ มีอยู่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ ดังนั้นมันจึงเป็นเรื่องที่เกิดกับทุกชีวิตบนโลกอยู่แล้วตามธรรมดาของมัน ส่วนใครจะรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัว เป็นอีกเรื่องหนึ่ง และเพราะมันเป็นกฎธรรมชาติจึงมีมาก่อนกว่าภาษาใดๆ จะเกิด ดังนั้น ในชีวิตจริง หรือ ในการปฏิบัติจริงๆ จึงไม่ขึ้นอยู่กับภาษา ต่อให้ไม่รู้เคยจักคำว่า “อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป อายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ ชรา ฯลฯ” มาก่อนเลย แต่รู้ตัวว่า พอตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง เป็นต้น แล้วจะเกิดความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่งขึ้นมา จากนั้นมันจะทำให้เกิดการกระเพื่อมขึ้นในใจไปต่างๆ นานา **แค่นี้ก็เรียกว่ารู้จักปฏิจจสมุปบาทแล้ว**

ในพระไตรปิฎกโดยมากก็ไม่ได้แสดงปฏิจจสมุปบาทตลอดสาย เว้นแต่จะทรงอธิบายแบบละเอียด เฉพาะกับภิกษุพหูสูต (นักวิชาการ) เท่านั้น สำหรับกับคนทั่วไปพระพุทธรเจ้าก็จะตรัสเฉพาะตั้งแต่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่กระทบกาย) ธรรมารมณ์ (สิ่งที่กระทบใจ) ที่เรียกว่า “ผัสสะ” แล้วเกิดเวทนาอย่างใด อย่างหนึ่ง จากนั้นตั้งหา อุปาทาน ภพ ชาติ ก็เกิดปรุงติดต่อกันขึ้นมา สุดท้ายแปรเปลี่ยนขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ อุปายาส ไปตามเรื่อง เพียงเท่านี้ ใครๆ ก็เข้าใจได้ ไม่ยากเลย จริงไหม?

ตอบคำถามเสียที! **“อึดตาดัวตนคนสัตว์ ความรู้สึกมีตัวของกู มันโผล่มาตอนไหน?”** ตอบว่า **“ตอนเกิดภพ เกิดชาติ”** ตอนภพคือก่อนตัว ตอนชาติคือเกิดเสร็จ ฟังสังเกตว่าอึดตาดัวตนคนสัตว์หรือตัวกูของกูนี้ มันเกิดมีมาที่หลังตั้งหาอุปาทาน ที่สืบต่อมาจากอวิชาอันเป็นต้นสาย แห่งปฏิจจสมุปบาท ท่านจึงเรียกรวมกันว่า **“อวิชาตั้งหาอุปาทาน”** ในความรับรู้ว่า **“มันเป็นรากเหง้าของกิเลสทั้งปวง”**

โดยสามัญสำนึกของผู้คนทั้งโลก รวมถึงผู้อ่านเองแม้ขณะอ่านอยู่นี้ด้วย (ฟังดูเข้าไปภายในใจตัวเอง) ก็ย่อมจะพากันเข้าใจโดยทั่วไปตลอดมาว่า **“ต้องมีคนอยู่ก่อนจึงจะมีกิเลสได้”** นั่นก็เพราะว่า เรายังติดอยู่ในสมมติ ยังเข้าไม่ถึงปรมัตต์ ที่มันขัดแย้งกับสามัญสำนึก ตรงข้ามกับความรู้สึกของผู้คนทั้งโลก แบบช่วยไม่ได้ เพราะผู้คนทั้งโลกนั้น หลงกันไปเอง หลงไปตั้งแต่หลงว่ามีตัวเองอยู่จริงๆ ทั้งที่โดยปรมัตต์ มันไม่ได้มีอยู่จริง ก็เลยยังมองไม่เห็นว่ ที่แท้แล้ว **ความคิดที่ทำให้เกิดกิเลสต่างหาก ที่มันมีอยู่ตามธรรมชาติ** ส่วนคนสัตว์ผู้คิดผู้เกิดกิเลส เป็นแค่สิ่งสมมติที่เกิดติดตามมาทีหลัง **ทั้งเมื่อมองดูให้ดีๆ มันกลับไม่มีอยู่จริง** ในบทก่อนจึงเคยกล่าวไว้ว่า **“ความคิดเกิดมาก่อนผู้คิด เมื่อจิตเห็นจิต คนคิดก็หายไป เหลือไว้ให้เห็นแต่ความคิด”**

เป็นอันว่า เราได้คำตอบแล้ว ส่วนผู้ที่ยังงงๆ ก็ไม่เข้าใจอยู่ดี “ไม่มีคนผู้คิดแล้วจะมีความคิดได้อย่างไร?” ก็ให้กลับไปอ่านมาใหม่ จนกว่าจะเข้าใจเห็นจริงได้ว่า “เพราะความคิดนั้น มันเกิดมาจากจิต ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ที่เป็นสักว่าธาตุตั้งกล่าวแล้ว ส่วนคนสัตว์ผู้คิด นั้นต่างหากที่ไม่ได้มีอยู่จริงๆ เป็นเพียงสิ่งที่จิตนั้นแหละคิดปรุงแต่ง ขึ้นมา อย่างลมๆ แล้งๆ” แค่อเข้าใจหรือเห็นจริงได้เช่นนี้ก็จะมีอะไร ให้สับสนอีก “สิ่งที่มีอยู่จริงๆ ตามธรรมชาติจะเกิดก่อนสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง ในธรรมชาติเลย มันจะแปลกตรงไหน? มันเป็นธรรมดาแท้ๆ”

แต่เอาเถอะ ในบทที่สองนี้ เรากำลังพูดถึงความจริงเทียม ไม่ได้ พูดถึงความจริงแท้ แม้ในปรมาตมมันไม่ได้มีอยู่จริงๆ แต่โดยสมมติแล้ว มันก็จริงยิ่งกว่าจริง สัตว์แต่ละตัว คนแต่ละคน ล้วนแต่รู้สึกรว่ามีตัวตน ยึดมั่นถือมั่นว่ามี “กู มีง มัน” กันทั้งโลก ทั้งโดยสัญชาตญาณ (การรับรู้ ที่เกิดเองตามธรรมชาติ, จะเรียกว่าถูกธรรมชาติติดต่อกับยอมได้ทั้งนั้น) ทั้งโดยการอบรมเลี้ยงดูของผู้ให้กำเนิดหรือสังคมแวดล้อม (การศึกษา, อารยธรรม, ความเป็นสัตว์สังคม) ล้วนแต่หมักหมมสั่งสมให้สรรพสัตว์ มีจิตติดยึดอยู่ในความรู้สึกรว่ามีตัวตน จนลืมธรรมชาติแท้ที่เป็นแค่สักว่า ธาตุตามธรรมชาติธรรมดา พอแต่ละตัวแต่ละคนรู้สึกรว่ามีตัวตนเช่นกัน กับถูกสัญชาตญาณการเอาตัวรอด หาที่ปลอดภัย และสืบเผ่าพันธุ์ไว้ ดึงมารวมกัน เกิดเป็นครอบครัว วงศาคนาญาติ ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลกในที่สุด ครอบครัวมีพ่อแม่ลูก วงศาคนาญาติมี ลุงป้าหน้าอาปู่ย่าตายายทวดเทียด ชุมชนมีผู้ใหญ่บ้านกำนันนายอำเภอ ประเทศชาติมีพระราชามหากษัตริย์รัฐบาล และสังคมโลกมีองค์การ สหประชาชาติเป็นต้น เป็นผู้ปกครอง ให้อยู่รอดปลอดภัยสืบเผ่าพันธุ์ไว้ ด้วยดี หรือโดยสามัคคีกัน พร้อมกันนั้นก็เกิดมีลัทธิความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม ศิลปวิทยา เป็นอารยธรรมขึ้นมา

ถึงขั้นนี้ มาบอกว่า “มันไม่มีอยู่จริง” แล้วใครที่โหนจะเข้าใจได้ คนที่บอก คนที่พูด ก็จึงกลายเป็น “คนบ้า” ไปเสียเท่านั้น

แต่มันก็คือ “จุดนัดที่สำคัญ” ที่จำเป็นจะต้องดึงกันกลับมาให้ได้ เพราะมันเป็นคือ “จุดที่จะช่วยคลี่คลายได้เด็ดขาดในทุกๆ ปัญหาของชีวิต และของสังคมมนุษย์ในทุกระดับได้จริงๆ” กล่าวคือ ในชีวิตแต่ละคน เมื่อเผชิญกับปัญหา กระทั่งแม้หนักหนาที่สุด เช่น ถึงคราวจะต้องตาย ถ้าแค่เขากลับมายืนที่จุดนัดนี้ได้ จิตของเขาก็จะพ้นความตายในทันที และในสังคมมนุษย์ เมื่อเผชิญกับปัญหา กระทั่งแม้หนักหนาที่สุด เช่น ถึงคราวเกิดสงครามเช่นฆ่ากัน ถ้าแค่สังคมมนุษย์นั้นชวนกันกลับมาที่จุดนัดนี้ได้ สงครามก็จะสงบ พบทางสันติภาพในทันที ส่วนมันจะง่าย ขนาดนั้นเชียวหรือ? จะได้อภิปรายในบทที่สามหรือบทที่สี่ต่อไป

ดังนั้น “คนบ้า” ที่กล้าบอกความจริงโดยปรมาตต์ ตามธรรมชาติ ธรรมดาอย่างนี้ แก่เพื่อนร่วมโลกนั้น นอกจากเราไม่ควรมองเขาว่าบ้า ยิ่งน่าจะต้องมองเขาใหม่ในฐานะ “คนที่มีคุณค่าอย่างยิ่งยวด” ต่อเรา และต่อโลก อย่างพระพุทธเจ้า ถ้าชาวโลกไม่ยกย่องให้เป็นพระศาสดาก็อาจจะทรงกลายเป็นคนบ้าในสายตาชาวโลกไป เพราะที่แท้พระองค์ก็แค่ผู้องอาจกล้าประกาศความจริงนี้ก่อนใครๆ ในโลกเท่านั้น

จากธรรมชาติอันเป็นสักว่ากลุ่มแห่งธาตุตามธรรมชาติธรรมดา ประจุแต่งกันขึ้นมาตามกฎอิทธิปัจจัยตา ได้ธาตุ ๖ ชั้น ๕ เป็นรูปเป็นนาม รูปเป็นโครงสร้างร่างกายที่มีชีวิต นามเป็นจิตใจที่รู้สึกนึกคิดได้ จากนั้น อวิชชาต้นเหตุหาอุปาทาน (ความไม่รู้ ความทะยานอยาก ความยึดมั่นถือมั่น) ก่อภพเกิดชาติเป็นตัวตนคนสัตว์ขึ้นมา รับเอารูปนามตามธรรมชาตินั้น มาเป็น “ตัวกู ของกู” แบบขี้ตู่ต่อธรรมชาติไปเสีย พอเกิดตัวกูก็จึงดิ้นรน จะอยู่รอดปลอดภัยสืบเผ่าพันธุ์ไว้ เลยรวมตัวเป็นครอบครัวชุมชนสังคม ของกลุ่มตัวกู ก่อเกิดอารยธรรมคนขี้ตู่ต่อธรรมชาติขึ้นมาในโลก

คำสั้นๆ ที่จะอธิบายหรืออภิปรายโลกแห่งสมมตินี้ได้ชัดเจนที่สุด และครอบคลุมทั้งสิ้น ทั้งอดีต ทั้งปัจจุบัน ทั้งอนาคต คือ **“มีภูก็มีกรรม”** ภูคนเดียวก็มีกรรมคนเดียว พกภูหลายคนก็มีกรรมหลายคน ตลอดจน ภูด้วยกันทั้งโลกก็มีกรรมด้วยกันทั้งโลก แม้จิตที่คิดปรุงแบ่งแยกออกไป เป็นมิง เป็นมัน มิงมันนั้นๆ ก็มีกรรมของเขา หรือพวกมิงพวกมันเหล่านั้น ก็มีกรรมพวกเขาเหมือนกัน สุดแต่กรรมนั้นๆ จะชั่วดีอย่างไร ชั่วก็น่าโทษทุกข์มาให้ ดีก็นำประโยชน์สุขมาให้ ไปสารพัดต่างๆ นานา

โทษทุกข์ก็เดือดร้อนราวรก ประโยชน์สุขก็ร่มเย็นราวสวรรค์ ส่วนนรกได้ดินสวรรค์บนฟ้ามีจริงไหมนั้น? ก็แล้วแต่ความยึดมั่นถือมั่น ความเชื่อของภู มิง มัน ต่างๆ กันไป ในหนังสือเล่มนี้ถือว่า ในชั้นสมมติ มันก็มีได้ทั้งนั้น ไม่ต้องไปเถียงกัน หรือแม้ถ้าวานรกได้ดินสวรรค์บนฟ้า แบบนั้น มันอาจไม่มีอยู่จริงๆ แต่สวรรค์ในอกนรกในใจ นี่ใครๆ ก็รู้ว่า **มันมีอยู่จริงๆ แน่ๆ** อกर्मเย็นก็ขึ้นสวรรค์ ใจเร่าร้อนก็ตกนรก

ในทำนองเดียวกัน เรื่องสังสารวัฏ เวียนว่ายตายเกิด ชาติก่อนชาตินี้ ชาตินี้ ชาติหน้า มีอยู่จริงไหม? ในชั้นสมมติก็มีได้อยู่แล้ว จะเถียงกันทำไม? หรือถ้าแม้สังสารวัฏ เวียนว่ายตายเกิด แบบมีชีวิตเก่าก่อน จะมาเกิด และมีชีวิตใหม่หลังจากตายไปแล้วนั้น มันอาจไม่มีอยู่จริงๆ แต่สังสารวัฏในชีวิตประจำวัน กิเลส กรรม วิบาก (เกิดกิเลสแล้วทำกรรม ทำกรรมแล้วได้รับวิบากหรือผล ส่งให้วนไปเกิดกิเลสใหม่ ทำกรรมใหม่ แล้วรับผลใหม่ สืบต่อกันไป วันละหลายร้อยพันหมื่นรอบ) ก็มีอยู่จริงๆ ซึ่งไม่มีใครจะปฏิเสธได้ เพราะเห็นๆ หรือเป็นๆ กันอยู่แล้วทั้งนั้น

อันที่จริง การเถียงกันเรื่องนรกสวรรค์ ชาติก่อน ชาตินี้ ชาติหน้า มันเป็นเรื่องธรรมดาของหมู่สัตว์ผู้มึดบอดอยู่ในอวิชชาตันหาอุปทาน โภราณก็เถียงกันแบบนั้น ปัจจุบันอนาคตก็แค่เปลี่ยนเรื่องเถียงกันใหม่ มาเป็นเรื่องชีวิตต่างดาวมีอยู่จริงไหม? ไปต่างๆ เป็นต้นแทน

ทีนี้ถ้าจะมองอะไรๆ ให้ลึกซึ้ง ก่อนจะมาถึงวันที่เราเถียงกันได้ ก็จะต้องผ่านการมีภาษามาใช้พูดใช้เขียนใช้สื่อสารกันก่อน ไม่อย่างนั้น เราจะเอาอะไรพูดกัน เถียงกัน ภาษาจึงเป็นเครื่องมือหรือสิ่งประดิษฐ์ ที่สำคัญที่สุดของสัตว์มนุษย์เลยก็ว่าได้ และเพื่อย้ำประเด็นไว้ ไม่ให้หลง ฟังกำหนดด้วยว่า “ภาษาก็เป็นแค่สิ่งสมมติ” ในเมื่อมันเป็นแค่สิ่งสมมติ ก็จึงไม่ใช่ความจริงแท้ คือเป็นได้แค่ความจริงเทียม เพราะความจริงแท้ ไม่มีแม้แต่ภาษา ดังนั้นคนที่ยังเถียงกันหรือสิ่งที่ยังเอามาเถียงกันอยู่ได้ ก็ย่อมเป็นแค่คนที่ยังยึดติดในสมมติ หรือสิ่งนั้นแม้มันจะเป็นความจริง ก็จะไม่จริงได้แค่ขั้นสมมติ คนผู้หลุดพ้นแล้ว ย่อมจะไม่มาเถียงกับใคร สิ่งที่เป็นความจริงแท้ ย่อมจะไม่มีอะไรให้เอามาเถียงกันได้อีก

ขออภิปรายให้ลึกซึ้งลงไปอีก (แค่ลึกซึ้งนะครับ ไม่ได้ลึกลับอะไร) สิ่งประดิษฐ์ เครื่องมือ หรือเทคโนโลยีใดๆ ทั้งในยุคโบราณ ในปัจจุบัน หรือในอนาคตต่อไป ไม่ว่าจะเป็ภาษา ศาสนา ศิลปะ วิทยา วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ระบบหรือโครงสร้างทางสังคม-เศรษฐกิจ-การเมือง ตลอดจนจนถึงปัญญาประดิษฐ์ เอไอ หุ่นยนต์ เป็นต้น ต่างๆ นานา ทั้งหมดทั้งสิ้นนั้น ที่แท้มันก็แค่สิ่งสมมติ เป็นแค่ความจริงเทียม ยังไม่ใช่จริงแท้ ด้วยเหมือนกัน เพราะมันเกิดมาจากคนสัตว์ ซึ่งโดยปรมาตถ์ก็ไม่มีอยู่จริง เป็นแค่สิ่งสมมติ เป็นแค่ความจริงเทียม ดังนั้น สิ่งใดๆ ที่เกิดมาจากมัน จะไปจริงยิ่งกว่ามันได้อย่างไร? นี่ก็เป็นประเด็นที่ผู้อ่านจะต้องจับเอาไว้ จะได้ไม่หลง และมองเห็นจุดบกพร่องของมันได้อย่างชัดเจน

เช่นในเมื่อสิ่งประดิษฐ์ เครื่องมือ หรือเทคโนโลยี ทั้งหมดเหล่านี้ มันเกิดมีมาหลังจากอวิชชาต้นเหตุอุปาทานทั้งสิ้น (ขนาดตัวตนคนสัตว์ ผู้ประดิษฐ์มันขึ้นมา ก็ยังเกิดหลังอวิชชาต้นเหตุอุปาทาน) แล้วเราจะไป ชะล่าใจ ย่ำมือใจ หรือไว้วางใจมันได้จริงๆ อย่างไร? เพราะมันอาจจะก่อโทษ ก่อทุกข์ให้เราเมื่อใดก็ได้ เพราะที่มาของมันนั้นไม่น่าไว้วางใจ

เดี๋ยวจะเลยไปไกล คนไทยส่วนใหญ่เข้าใจคำว่า “กิเลส กรรม วิบาก” ผิดกันทั้งนั้น จำเป็นจะต้องพูดกันไว้ให้ชัดเจนว่า กิเลสไม่ใช่เลว กรรมไม่ได้แย่ และวิบากไม่ถึงขนาด ที่แท้มันเป็นแค่ค่ากลางๆ เท่านั้น **กิเลส** แปลว่า “สิ่งขุ่นมัว” ที่เกิดกับจิต ได้แก่ “อวิชชา ตัณหา อุปาทาน โสกะ โทสะ โมหะ” นั้นแหละ แต่ดูมันให้ดีๆ กิเลสเหล่านี้ เเลวกี่มี ดีก็มาก คนเกิดกิเลสแล้วทำเลวกี่มี แต่ทำดีก็มาก หากยังไม่หลุดพ้น เอาชนะมัน ยังไม่ได้ ก็แค่อย่าให้มันไล่หัวไปทำความเลว แต่จงใช้มันเป็นแรงผลักดัน ให้หันมาทำความดีเท่านั้นเอง, **กรรม** ก็เช่นกัน กรรมเลวกี่มี กรรมดีก็มาก ดังกล่าวแล้วนั้น เราก็แค่หลีกเลี่ยงกรรมเลว เลือกทำแต่กรรมดี, **ที่นี้วิบาก** หรือผลลัพธ์ ก็มีทั้งเลวทั้งดีไปตามกรรมที่ทำมา เป็นธรรมดา ถึงแม้ว่าเราจะแก้ไขไม่ได้แล้ว แต่เราก็ยังมีทางทำให้มันบรรเทาเบาบางลงได้ ด้วยจิตที่คิดถูก เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อรับผลชั่ว ก็ให้รู้สึกตัว ไม่ทำกรรมชั่วนั้นซ้ำอีก เมื่อรับผลดี ก็ไม่หลงลืมตัว หมั่นทำกรรมดีนั้นร่ำไป ไม่ประมาท

แต่รู้จัก “กิเลส กรรม วิบาก” จริง ก็เท่ากับเราควบคุมวิถีสังสารได้ ไม่ถูกกิเลสไล่หัว ไม่ถูกกรรมกระซาก ไม่ถูกวิบากผลักไส ให้เสียผู้เสียคนไป มีแต่จะเอามันมารับใช้ ทำให้มันเป็นเครื่องมือ สำหรับพาเราให้ก้าวหน้าไปในทางธรรม เช่นนี้กิเลส กรรม วิบาก ก็จะไม่ถึงกับเลวร้ายอะไรนัก

ที่นี้ ก็กลับมาอภิปราย เรื่องสิ่งประดิษฐ์ เครื่องมือ หรือเทคโนโลยี ที่กลายเป็นสิ่งสำคัญของชีวิตและโลกต่อไปอีก ในแง่มุมที่เราจะต้องเท่าทัน อย่างม गया อย่างยามใจ เพราะเราประดิษฐ์คิดค้นสร้างมันขึ้นมาภายในกรง แห่งอวิชชาตัณหาอุปาทาน (ความไม่รู้หรือยังรู้ไม่ครบ, ความทะเยอทะยาน ไปตามความต้องการหรือตามความจำเป็น, ความยึดมั่นถือมั่นอันคับแคบ) ที่ทำให้มัน แม้มีคุณอนันต์ ก็มักมีโทษมหันต์ พ่วงมาด้วยเสมอไป ถ้าม गया ถ้ายามใจ แทนที่จะเป็นคุณ มันก็กลับจะเป็นโทษ หรือแม้แต่กลายเป็นสิ่ง ทำลายล้างเราผู้ที่สร้างมันขึ้นมาแท้ๆ ให้อยู่ยับยั้งป่นปี้ไปก็เป็นได้

ภาษาจะภาษาใดๆ ก็ตาม เราก็สร้างขึ้นมา เพื่อให้พูดจาสื่อสารกัน ใช้บันทึกความจำหรือประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น ช่วยให้คนรุ่นหลังไม่ต้องไปเสียเวลาเรียนรู้มาใหม่ ได้อาศัยต่อยอดความรู้ต่างๆ ขึ้นไปสูงๆ ขึ้นๆ สนองความอยู่รอดปลอดภัยสืบเผ่าพันธุ์ไว้ ยกกระดับชีวิตความเป็นอยู่ และคุณภาพสังคมได้อย่างดี แต่พร้อมกันนั้นมันก็พ่วงเอาภัยอันตรายอย่างมากมายมาด้วย ตั้งแต่เล็กๆ น้อยๆ ไปจนถึงที่น่าหวาดหวั่นพรันพรึง เล็กๆ น้อยๆ ก็เช่นมีผู้คนเอามันมาใช้โกหกหลอกลวงกัน ที่น่าหวาดหวั่นพรันพรึง ก็เช่นผู้นำฝูงชนเอามันมาใช้ปลุกปั่นผู้คนให้เกลียดชังกัน ก่อสงครามเข่นฆ่ากันเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีภัยอันตรายที่แฝงมากับวิวัฒนาการด้านภาษาที่เกินขอบเขตการควบคุมของเราด้วย ข้อนี้คนทั่วไปอาจจะเข้าใจยาก แต่สำหรับโปรแกรมเมอร์ต่างๆ ก็รู้ทั่วกัน มันคือ “ภาษาโค้ดดิ้ง” (Coding) ที่ใช้กับปัญญาประดิษฐ์ (คอมพิวเตอร์, มือถือ, หุ่นยนต์, เอไอ) ที่นับวันมันก็จะพัฒนาตัวมันเอง ให้ฉลาดกว่า มีพลังรุนแรงและรวดเร็วยิ่งกว่า ที่มนุษย์เราผู้ประดิษฐ์คิดค้นมันขึ้นมา จะไล่ตามทัน ทำให้น่าหวาดหวั่นพรันพรึงว่า ถ้าวันหนึ่งเกิดพวกมันไม่ฟังคำสั่งของเราอีกต่อไป มันเกิดโค้ดดิ้งคำสั่งของมันเองขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ในทางให้ทุกขีให้โทษจนถึงขั้นจะทำลายล้างเรา เราจะทำอย่างไร?

ศาสนาจะศาสนาใดๆ ก็ตาม เรายอมรับนับถือมา เพื่อชีวิตจิตใจ มันคงปลอดภัย และเพื่อให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข แต่พร้อมกันนั้นศาสนาก็อาจจะกลายเป็นสิ่งมงาย ส่งผลร้ายแก่ชีวิตจิตใจ หรือเป็นภัยอันตรายแก่สังคมโลก เช่น กลายเป็นชนวนให้เกิดสงครามไปเสียก็ได้

ศิลปะ วิทยา วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ก็เช่นกัน เราซึมซับรับรู้ ศึกษา และปฏิบัติมา ก็เพื่อเพิ่มคุณภาพแก่ชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น แต่พร้อมกันนั้น มันก็อาจจะกลายเป็นโชตรวนหรือคุก ที่ล้าม ที่ขังเราไว้ในที่อับคับแคบ จนลืมที่จะก้าวออกไปสู่อิสราภาพอันแท้จริงก็ได้

ระบบหรือโครงสร้างทางสังคม อันได้แก่ลำดับชั้นพร้อมบทบาท และหน้าที่ของสมาชิกในสังคมมนุษย์ อาทิพ่อแม่ปู่ย่าตายายทวดเทียด ลูกหลานเหลนลื้อลีสืบตืด วงศ์าคณาญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม คีลธรรม เช่น ความมีไมตรี เมตตา ปรานี ความกตัญญูทเวที ความโอบอ้อมอารี ความมีน้ำใจ ความไม่เห็นแก่ตัว ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความไม่ละเมิดสิทธิกันและกัน เป็นต้น เรากำหนดสมมติกันขึ้นมา เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขสันติภาพ ร่วมกันนั้นมันก็อาจถูกผู้มีอำนาจเหนือกว่าผู้อื่นบางคนใช้เป็นข้ออ้าง ในทางหาประโยชน์ใส่ตัวหรือข่มเหงรังแกคนที่ตนเกลียดชังก็ได้

ระบบหรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจ อันได้แก่รูปแบบหรือวิธีการ หาอาหารและปัจจัยยังชีพของผู้คนในสังคม นับตั้งแต่การเข้าป่าล่าสัตว์ ในยุคดึกดำบรรพ์ มาเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์และค้าขายในยุคเกษตรกรรม แล้ววิวัฒนาการเรื่อยมาสู่ยุคอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมอันซับซ้อน อย่างในปัจจุบัน เราก็สร้างมันมาเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยสืบเผ่าพันธุ์ กันเรื่อยไปให้ราบรื่น ทั้งในระดับปัจเจกชนจนถึงระดับชุมชนประเทศชาติ และสังคมโลกในที่สุด แต่พร้อมกันนั้นมันก็มีบางคนที่ยังอ้างความจำเป็น ด้วยความเห็นแก่ตัวข่มเหงรังแกเอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่นสัตว์อื่นตลอดมา เกิดมีผู้ล่าผู้ถูกล่าอยู่ทุกยุคสมัย จนหาที่ปลอดภัยกันไม่ได้จริงๆ

ระบบหรือโครงสร้างทางการเมือง เพราะระบบหรือโครงสร้าง ทางสังคมและเศรษฐกิจ มันยังไม่เพียงพอต่อความอยู่รอดปลอดภัย ในชีวิตของผู้คนในชุมชนประเทศชาติหรือในโลก ระบบหรือโครงสร้าง ทางการเมืองจึงเกิดขึ้นมา จากแบบเรียบง่าย ได้ผู้ปกครองตามธรรมชาติ เช่น พ่อแม่เป็นผู้ปกครองลูก คนแก่ที่มีกำลังมากหรือมีคลังยังชีพเยอะ เป็นผู้ปกครองเผ่ายุคโบราณ เป็นต้น จนถึงแบบซับซ้อนหลายชั้นวรรณะ หรือหลายรูปแบบหลากวิธีการกันไปต่างๆ นานา เช่นปัจจุบัน

เราก็คิดหาทางและสร้างมันขึ้นมา เพื่อหวังจะแก้ปัญหาของชีวิต และของมนุษยชาติตลอดจนถึงโลกให้หมดไป แต่ทุกคนอยู่รอดปลอดภัย ได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน เกิดสันติสุขมีสันติภาพ แต่พร้อมกันนั้นมันก็พ่วงเอาปัญหาใหม่ ที่บางครั้งใหญ่กว่าเดิมมาด้วยเสมอไป เช่นประชาชนอาจถูกผู้ปกครองนั่นเองข่มเหงเอาเป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น หากมองกันชั้นลึกซึ้ง ก็พบว่า เพราะความหลงยึดมั่นถือมั่นกันในเรื่องเชื้อชาติศาสนาภาษาหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปตามภูมิศาสตร์หรือประวัติศาสตร์ ก่อเกิดลัทธิชาตินิยมเป็นต้นขึ้นมา แบ่งคนสัตว์ที่โดยปรมาตม์เป็นพวกเดียวกัน เป็นเจ้าของโลกทั้งใบร่วมกัน ให้กลายเป็นคนละพวกคนละกลุ่ม แล้วแย่งชิงดินแดนกัน ปันโลกทั้งใบให้กลายเป็น “หย่อมๆ” เขตใครเขตมัน อย่างน่าฆ่า หรืออย่างเง่าเขลาโง่ จึงแทนที่ทุกคนบนโลกจะยังเป็นเจ้าของโลกทั้งใบร่วมกัน ไปไหนมาไหนบนโลกใบนี้ได้อิสระเสรี เหมือนกับสัตว์อื่นๆ เช่น นก เป็นต้น แต่คนแท้ๆ กลับมีเขตมีคอกกักขังตัวเองหรือพวกตัวเองเอาไว้ เพียงเพื่อจะกีดกันคนอื่นพวกอื่นออกไป อย่างน่าสลดหดหู่ใจ และน่าอัปอายยิ่งนัก

ยังมีนักหนาสาหัสกว่านี้อีก ถ้าเราเอามหันตภัยทั้งโลก ในอดีต ตั้งแต่มีเผ่าพันธุ์มนุษย์ขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน นับศพผู้คนที่ตายรวมกัน เพราะมันแล้ว แม้มากมายเพียงใด แต่ถ้าเปรียบเทียบกับเราฆ่ากันเองในสงครามน้อยใหญ่ ก็เปรียบเทียบกันไม่ได้เลย ซึ่งสาเหตุของสงครามก็ล้วนแต่เรื่องการเมืองทั้งนั้น ที่ผู้คนส่วนใหญ่ยอมไม่รู้อิเหนอเหนด้วยมันเกิดมาจากความละโมภโลกมากอยากใหญ่ของผู้ปกครองทั้งสองฝ่ายหรือหลายฝ่าย ที่แค่เขาต้องการจะเป็นใหญ่ในแผ่นดินหรือแม้แต่ในโลก เราลองคิดว่ามันน่าอดสูเพียงใด หรือมันเป็นเรื่องเง่าเขลาโง่ขนาดไหน แทนที่จะรักกันสงสารกัน เพราะวันหนึ่ง โลกก็ต้องแตก ทุกคนก็ต้องตาย แต่กลายเป็นไกในแข่งจิกกันเองไปได้ มันชวนสังเวชสักปานใด?

นี่ก็มามองเรื่องเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์กันเป็นเรื่องสุดท้าย แม้มันจะเป็นสิ่งมหัศจรรย์สักเพียงใด ที่แท้มันก็แค่เครื่องมือที่เราคิดค้น ประดิษฐ์มันขึ้นมา เพื่ออำนวยความสะดวกในกิจกรรมที่จำเป็นของชีวิต หรือตอบสนองความต้องการที่วิชาด้านหาอุปาทานอยู่เบื้องหลังทั้งสิ้น ในปัจจุบันนอกจากมันจะอำนวยความสะดวกตอบสนองความต้องการ ดังกล่าวแล้ว มันยังมาพังหลายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของวิเศษในอดีตลงราบคาบ เช่น เรื่องการเหาะเหินเดินอากาศ ย่นน้ำ ดำดิน หูทิพย์ ตาทิพย์ เป็นต้น อันเคยอยู่ในเทพนิยาย กลายมาอยู่ในชีวิตจริง แม้ถึงกระนั้นแล้วก็ตาม มันก็ยังเป็นแค่สิ่งสมมติ เป็นแค่ความจริงเทียม ไม่ใช่ความจริงแท้ที่อยู่ดี ที่สำคัญมันก็พวงเอามหันตภัยอันน่าหวาดหวั่นพรึ่บอย่างยิ่งมาด้วย ดังที่ได้อภิปรายไปบ้างแล้ว ตอนพูดถึงภาษา เพราะปัญญาประดิษฐ์ ในปัจจุบันมันถูกสั่งการจากภาษาโปรแกรมหรือภาษาโค้ดดิ้ง

ปัญญาประดิษฐ์มันยังมายุ่งจิตที่หลงผิดให้หลงทางไปไกลขึ้น ชะล่าใจ ย่ำใจหนักขึ้นว่า “ข้าทำได้แน่ๆ” แต่มักจะมองอะไรด้านเดียว ลืมแลเหลียวผลกระทบรอบด้าน ตัวอย่างเช่นมองแต่ด้านการพัฒนาวัตถุ แล้วลืมนองด้านการทำลายสิ่งแวดล้อมดินน้ำอากาศธรรมชาติป่าไม้ไปเสีย ส่งผลให้การพัฒนาของเราเท่ากับการทำลายจริง (ที่อยู่อาศัย) ของตัวเอง หรือวิตกจริตคิดกลัวแต่โลกจะแตก ทุ้มเทงบประมาณอย่างมหาศาลให้ โครงการอวกาศ หวังจะอพยพไปอยู่ดาวดวงอื่น แต่ตระหนึ่งงบประมาณ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กอบกู้ฟื้นฟูดินน้ำอากาศธรรมชาติป่าไม้ บนโลกใบนี้ ที่เป็นดาวดวงเดิมและอยู่ได้จริงๆ เพียงดวงเดียวของตน

คนหลงย่อมไม่รู้ตัวว่าหลง เพราะถ้ายังรู้ตัวก็ไม่เรียกว่าคนหลง คนเห็นกงจักรเป็นดอกบัว ย่อมจะเห็นเป็นดอกบัวอยู่รำไป เพราะถ้าเห็นว่ามันเป็นกงจักรก็จะไม่เรียกว่าคนเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เป็นธรรมดา เผ่าพันธุ์มนุษย์กำลังหลง กำลังเห็นกงจักรเป็นดอกบัว อยู่ไหม?

สรุปว่า “**มีกฎก็มีกรรม**” ซึ่งทั้งกฎทั้งกรรม ตามธรรมชาติธรรมดา หรือโดยปรมาตม์จักรธรรมเท่านั้น “**มันไม่ได้มีอยู่จริงๆ**” มันเป็นแค่สิ่งสมมติ แต่คำว่าสมมติในที่นี้ หมายถึงคนทั้งโลกสมมติมัน ในมุมหนึ่งมันจึงจริง ยิ่งกว่าจริง และจริงได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมันจริงสมมติไง!

ผู้เข้าใจแจ่มแจ้งในหลักเกณฑ์นี้ จะไม่มีอะไรให้ต้องโต้เถียงกับใครในเรื่องชาติก่อน ชาตินี้ ชาติหน้า นรก สวรรค์ ปฏิหารีย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทิถุทธิ์ มหัทศจรรย์ มันมีอยู่จริงๆ ไหม? เพราะจะได้คำตอบที่ชัดเจนไปแล้วว่า “ถ้าโดยสมมติมันก็มีอยู่จริงแล้วไง? ทั้งมีได้อย่างไม่สิ้นสุดด้วย เพราะชื่อว่าสมมติ มันย่อมจะมีได้อย่างไม่สิ้นสุดอยู่แล้ว”

ตราบที่คนทั้งโลกยังยึดติดในสมมติ เป็นกฎ มีมัน พวกกู พวกมึง พวกมัน แล้วเกิดมีกิเลส กรรม วิบาก (วิภูสงสาร การเวียนว่ายตายเกิด) มันย่อมจริงยิ่งกว่าจริง เพราะเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องจมอยู่กับมัน และจมอยู่อย่างนั้นไปจนวันตาย น้อยคนนักที่จักหลุดพ้นไปได้ ดังนั้น แม้ว่ามันจะเป็นสิ่งสมมติ เป็นแค่ความจริงเทียม ไม่ใช่ความจริงแท้ แต่ในแง่มุมนี้ มันกลับสำคัญและจำเป็นยิ่งกว่า อย่างน้อยๆ ก็สำคัญจำเป็นเฉพาะหน้า เช่นว่า หาสุข หนีทุกข์ ทำดี ละชั่ว มีศีลธรรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างไร? ย่อมเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญที่ต้องคุยกันก่อนเรื่องใดๆ ในสังคมมนุษย์ เพราะไม่อย่างนั้น มันจะนำสลดหดหู่จนเกินไป ดังกล่าวมา

อย่างไรก็ดี สำหรับผู้มีปัญญา ย่อมจะต้องมองมันจากมุมปรมาตม์จักรธรรม ตามธรรมชาติธรรมดา เอาไว้ด้วยเสมอไป เพื่อว่า ปัญหาใดๆ ที่แก้ไขไม่ได้ในชั้นสมมติ มันจะยุติเองในชั้นปรมาตม์ เมื่อแค่จิตเห็นจิต ความคิดทันความคิด สรรพสัตว์สรรพสิ่งเป็นอดีตตา ไม่ใช่ตัวตนคนสัตว์ เป็นสักว่าธาตุ ตามธรรมชาติธรรมดา ประุ่งแดงกันขึ้นมา เกิดและดับไปตลอดเวลา ตามกฎอิทัปปัจจตาหรือตามกระแสปฏิบัติจสมุปปาท เมื่อเห็นเช่นนี้ได้จริงๆ จึงจะพบทางพ้นทุกข์แท้ เพราะเกิด “**นิพพิทา**”

คำว่า “นิพพิทา” แปลว่า “แห่งหน่าย” คือแห่งหน่ายในสมมตติ
อึดอัดต่ออึดตาดัวตนคนสัตว์ เอื้อมระอาภักภาละในเบญจขันธ์

ดังพุททภาษิตว่า “ภารา หเว ปลูกุขนุธา” แปลว่า “ขันธ์ ๕*
เป็นของหนักเนื้อ” พอเห็นว่าเป็นของหนักก็จักเอื้อมระอา จักคิดหาทาง
ที่จะวางจะปลงมันลงให้จงได้ ความรู้สึกแห่งหน่ายในลักษณะอย่างนี้
จึงเป็นความโศคดี ไม่ใช่ความโศคร้าย จึงเป็นจิตกุศล ไม่ใช่จิตอกุศล
เพราะจิตที่จะหลุดพ้น ย่อมต้องมีจุดเริ่มต้นจากตรงนี้เสมอไป

ยิ่งเห็นว่า สรรพสัตว์สรรพสิ่ง จริงๆ แล้ว มันเป็นเพียงสักว่าธาตุ
ตามธรรมชาติธรรมดา (ตามกฎอิทัปปัจจยตาปฏิจสมุปปาต)

เป็น “อนิจจตา” ไม่เที่ยง

เป็น “ทุกขตา” ดูน่าขง ทนได้ยาก

เป็น “อนัตตา” ไม่ใช่ตัวตนคนสัตว์

เป็น “ธัมมัญญิตตา” ตั้งอยู่เป็นไปตามธรรมชาติธรรมดา

เป็น “ธัมมนิยามตา” เป็นกฎตายตัวตามธรรมชาติ

เป็น “อิทัปปัจจยตา” เป็นปัจจัยให้กันและกันเกิดขึ้นดับลง

เป็น “สุญญตา” ว่าง (จากตัวตนคนสัตว์)

เป็น “ตถตา” เป็นเช่นนั้นเอง ตามธรรมชาติ (ไม่ตามใจใคร)

เพราะเหตุดังนี้ จึงนำแห่งหน่าย ขวนบ้ายหน้าสู่ความหลุดพ้น
เพื่อบรรลุธรรมที่เป็น “อตัมมยตา” ไม่ถูกอะไรปรุงแต่งได้อีก

* คำอธิบาย

คำว่า “ขันธ์ ๕ (ปลูกุขนุธา)” ในพุททภาษิตนี้หมายถึง “ขันธ์ ๕
อันประกอบด้วยอุปาทาน (ปลูกุปาทานกุขนุธา)” แต่ด้วยพุททภาษิตนี้
เป็นคำฉันท์ คำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ถูกบังคับคำให้จะต้องลงได้
ในฉันทลักษณ์ จึงใช้คำว่า ปลูกุขนุธา แทน ปลูกุปาทานกุขนุธา

ความหลุดพ้น

มีความเห็นผิดอย่างสำคัญ ถึงขั้นกล่าวได้ว่า “เห็นผิดอย่างไรค่า เห็นผิดอย่างไรเสียเวลา และเห็นผิดอย่างไรน่าเสียดาย” คือความเห็นผิดว่า “ความหลุดพ้นเป็นเรื่องในชาติหน้า ชาตินี้ชีวิตนี้ไม่มีใครหลุดพ้นได้ ต่อตายแล้วเกิดใหม่อีกหลายภพหลายชาติจึงจะมีโอกาสได้หลุดพ้น”

ความเห็นเช่นนี้ไร้ค่า เพราะว่า ถ้าความหลุดพ้นไม่ใช่เรื่องชาตินี้ จะต้องรอดต่อเมื่อถึงชาติหน้า มันก็ไร้ค่า หรือไร้ประโยชน์ในชาตินี้ไปเสีย ส่วนชาติหน้าเล่า ก็เลื่อนลอยเหลวไหล ไม่แน่ว่าจะมีจริงหรือไม่?

ความเห็นเช่นนี้เสียเวลา เพราะว่า ถ้าต้องรอดต่อเมื่อถึงชาติหน้าที่ตนเองก็ยังไม่แนใจว่า จะมีอยู่จริงไหม? ย่อมจะทำให้ไม่รีบขวนขวาย เพื่อจะหลุดพ้น มัวผลัดวันประกันพรุ่งเรื่อยไป มันก็เลยเสียเวลา

ความเห็นเช่นนี้น่าเสียดาย เพราะว่า ที่แท้แล้วความหลุดพ้นนั้น มีอยู่ได้ในชีวิตประจำวัน มีหลายขั้นหลายระดับ ปุถุชนก็หลุดพ้นน้อยๆ พระอริยะชั้นต้นๆ ก็หลุดพ้นมากๆ หากเป็นพระอรหันต์ก็หลุดพ้นสิ้นเชิง แม้จะหลุดพ้นน้อยๆ อย่างปุถุชน ก็ยังมีประโยชน์มาก แต่เพราะเห็นผิด ดังกล่าว เลยเสียโอกาสจะหลุดพ้นเช่นนี้ไป ก็จึงน่าเสียดาย

นอกจากนี้ยังมีความเห็นผิดอย่างน่าสงสารอีกประการหนึ่ง คือความเห็นที่ว่า “ถ้าหลุดพ้นจากอัตตาตัวตน จนรู้สึกว่ามีคนไม่มีสัตว์ ไปเสียแล้ว ก็จะทำบาป เช่น ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ได้ง่ายดาย” นั่นไม่จริง เพราะคนจะทำบาปได้ลงคอ ก็ต่อเมื่อจิตของเขาถูกกิเลสครอบงำเท่านั้น ส่วนผู้หลุดพ้น จิตของท่านห่างไกลจากกิเลส ก็จึงไม่ทำบาปอยู่แล้วแน่ๆ คนเห็นผิดเช่นนี้ก็จึงน่าสงสาร เพราะเขากลัวการหลุดพ้น

เป็นอันว่า ความหลุดพ้นเป็นเรื่องในชาตินี้ ชีวิตนี้ ที่นี้และเดี๋ยวนี้
ทั้งนี้ได้หลายชั้นหลายระดับ ปุณฺณ (คนกิเลสหนา) ก็หลุดพ้นแบบปุณฺณ,
พระอริยะ (คนมีกิเลสบาง) ก็หลุดพ้นแบบพระอริยะ, พระอรหันต์ (กิเลส
หมดไปแล้ว) ก็หลุดพ้นแบบพระอรหันต์.

ปุณฺณ คนกิเลสหนา ยังยึดมั่นถือมั่นในอัตตาตัวตน ว่ามีคนมีสัตว์
ความหลุดพ้นแบบปุณฺณ ก็คือยังมีคนผู้หลุดพ้น เช่น มีทุกข์ร้อนอะไรมา
พอทุกข์ร้อนนั้นจางไป จะจางไปเองตามธรรมชาติ หรือเพราะเขามีวิธี
ทำให้มันจางไป อย่างไรก็ตามที่สุดแท้ นั่นก็เรียกว่า หลุดพ้นจากทุกข์ร้อนนั้น
เรื่องอื่นๆ ก็เช่นกัน จุดสังเกตที่สำคัญ ในขั้นนี้ **“ยังมีคนสัตว์ผู้หลุดพ้น”**
ซึ่งโดยปรมาตฺถ์สังขธรรมตามธรรมชาติแท้ ถือว่ายังไม่หลุดพ้นจริง

พระอริยะ คนมีกิเลสบาง ที่ความยึดติดในอัตตาตัวตนว่ามีคน
มีสัตว์ก็เบาบางจางไปด้วย ความหลุดพ้นแบบพระอริยะนี้ จึงดีขึ้นกว่า
แบบปุณฺณ ตรงที่นอกจากจะหลุดพ้นจากทุกข์ร้อนนั้นแล้ว ก็ยังหลุดพ้น
จากอัตตาตัวตนคนสัตว์ไปได้ด้วยเป็นบางส่วน จุดสังเกตสำคัญ ในขั้นนี้
จึงอยู่ที่ **“ยังมีคนสัตว์ผู้หลุดพ้นอยู่ แต่เบาบาง”** ซึ่งโดยปรมาตฺถ์สังขธรรม
ตามธรรมชาติแท้ ก็ถือว่ายังไม่หลุดพ้นจริงๆ อยู่นั่นเอง

พระอรหันต์ กิเลสหมดไปแล้ว ความยึดมั่นถือมั่นในอัตตาตัวตน
คนสัตว์ก็ไม่มีแล้ว ความหลุดพ้นแบบพระอรหันต์ ก็จึงเป็นความหลุดพ้น
ที่ไม่ต้องมีผู้หลุดพ้น หรือหลุดพ้นแม้จากผู้หลุดพ้นด้วย อาจจะมีฟังดูพิลึก
แต่โดยปรมาตฺถ์สังขธรรมตามธรรมชาติแท้ แบบนี้เท่านั้นจึงจะเรียกได้ว่า
หลุดพ้นแท้ เพราะถ้ายังมีผู้หลุดพ้นอยู่ ก็เท่ากับยังติดอยู่ในอุปาทาน
กิเลส อันเป็นเหตุให้เกิดมีอัตตาตัวตนคนสัตว์ แล้วจะเรียกว่าหลุดพ้น
อย่างไรได้? ต่อเมื่อพ้นจากอวิชชาตัณหาอุปาทานได้แล้วอย่างเด็ดขาด
อัตตาตัวตนคนสัตว์หายไปอย่างสิ้นเชิง จนไม่เหลือใครให้มาอยู่
เป็นผู้หลุดพ้นอีกแล้วนั่นแหละ จึงจะเรียกได้ว่า **“หลุดพ้นจริงๆ”**

สรุปได้ว่า ความหลุดพ้นมีได้หลายชั้นหลายระดับ และมีได้ทันที
ในชาตินี้ชีวิตนี้ ที่นี้เดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอดต่อตายแล้วเกิดใหม่หลายภพหลายชาติ
ดังนั้น แม้ยังเป็นปุถุชนคนธรรมดา ก็พึงรู้ว่า “หลุดพ้นได้” ตามฐานะของตนๆ
อย่าไปปล่อยโอกาสที่จะหลุดพ้นของตนให้หล่นหายไปเสีย

ความหลุดพ้นของปุถุชนและความหลุดพ้นของพระอริยะชั้นต้นๆ
ที่ยังมีคนมีสัตว์เป็นผู้หลุดพ้นอยู่ ไม่มีอะไรเข้าใจยาก เพราะมันคล้ายตาม
สามัญสำนึกที่ยังรู้สึกว่ามีตัวตนมีคนมีสัตว์ของเราๆ ท่านๆ อยู่แล้ว

แต่ความหลุดพ้นของพระอริยะชั้นสูง คือพระอรหันต์ นั้นย้อนแย้ง
สามัญสำนึกของเราๆ ท่านๆ เพราะไม่มีแม้แต่ผู้หลุดพ้น หรือหลุดพ้นแล้ว
แม้จากผู้หลุดพ้น ที่คนทั่วไปฟังยังงงๆ กังง ในหนังสือนี้ จึงมีภาระจะต้อง
ทำให้คนฟังคนอ่าน “หายงงให้จงได้” เท่าที่สติปัญญาของผู้อภิปรายจะมี
ซึ่งจำเป็นจะต้องขอแรงผู้อ่านผู้ฟังช่วยตั้งใจอ่านตั้งใจฟังให้ดีๆ ด้วย

อันที่จริง ถ้าเราเข้าใจเรื่องความจริงแท้ในบทแรกอย่างชัดเจนแล้ว
ก็จะพลอยทำให้พอเข้าใจเรื่องความหลุดพ้นแท้ของพระอรหันต์ในบทนี้ได้
ไม่ยากจนเกินไป แม้วิสัยของพระอรหันต์ ปุถุชนอย่างเราๆ ท่านๆ เข้าไม่ถึง
อยู่แล้วแน่ๆ แต่อาศัยเอาหลักความจริงตามธรรมชาติที่เราเรียนรู้อันได้มาจับ
ก็จะไม่ใช่เรื่องที่เกิดเกินกว่าจินตนาการแต่อย่างใด เพราะคำว่า “พระอรหันต์”
อันที่จริงก็เป็นคำสมมติเรียกบุคคลพิเศษ ที่จิตของท่านเข้าถึงความจริงแท้
หรือปรมาตม์สัจธรรม ตามธรรมชาติธรรมดา จนความยึดมั่นถือมั่นในอดีต
ตัวตนคนสัตว์อันเป็นเพียงสิ่งสมมติหมดสิ้นไป ถ้ายังไม่หมดสิ้นไปก็ไม่ใช่
พระอรหันต์ ดังนั้นในพระอรหันต์ก็จึงไม่มีหรือไม่เหลือตัวตนคนสัตว์อยู่แล้ว
ความหลุดพ้นจากกิเลส ความหลุดพ้นจากกรรม ความหลุดพ้นจากวิบาก
และความหลุดพ้นจากตัวตนคนสัตว์อย่างสิ้นเชิง จึงกลายเป็นคำเดียวกัน
และคำสุดท้ายนี้แหละสำคัญที่สุด เพราะเมื่อพ้นจากตัวตนคนสัตว์ คือไม่มี
คนสัตว์แล้ว ก็จะเหลือใครให้มามีกิเลสกรรมวิบากอีกต่อไปเล่า?

ถ้าถามว่า เราจะไปยุ่งอะไรกับพระอรหันต์? หรือจะไปจินตนาการถึงจิตพระอรหันต์กันทำไม? คำตอบคือ เราไม่ได้จะไปยุ่งอะไรกับท่านเลยที่แท้เรากำลังจะแก้ปัญหาให้ตัวเองต่างหาก ปัญหาอะไร? ก็ปัญหาความไม่รู้ว่าเราจะหลุดพ้นจากความทุกข์ในชีวิตตัวเองได้อย่างไร? และที่จะต้องจินตนาการถึงจิตพระอรหันต์ นั่นก็เพราะเรากำลังมองหาเป้าหมายชีวิต และเห็นว่าจิตแบบพระอรหันต์เป็นเป้าหมายสำคัญของชีวิตเรา

ทีนี้ถ้ามีบางคนจะแย้งว่า ฉันไม่ได้ต้องการจิตแบบพระอรหันต์นี้ ฉันต้องการจิตแบบปุถุชนคนทั่วไป จะว่ายังไง? ตอบว่า จะว่าอะไรได้ชีวิตใครชีวิตมัน แค่อยอมรับความจริงกันตรงๆ ใหม่ว่า **จิตแบบปุถุชนนั้นมันน่าสงสาร เพราะมันเหมือนติดคุก อันแสนทุกข์ทรมาน ขาดอิสรภาพ** ส่วนจิตแบบพระอรหันต์เท่านั้นที่น่ายินดี เพราะหลุดพ้นจากการติดคุก ไม่ต้องทุกข์ทรมานอีก มีชีวิตเป็นอิสรภาพจากพันธนาการทั้งปวง

ดังนั้น การเอาจิตแบบพระอรหันต์มาเป็นธงของชีวิตนั้น มันคืออุดมการณ์ของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ที่จะเป็นชาวพุทธหรือไม่ใช่ชาวพุทธก็ได้ทั้งนั้น รู้ตื่นเบิกบาน กันได้ทั้งโลก และสำหรับกับชาวพุทธเราเรียกอุดมการณ์นี้ว่า **“การเดินทางรอยพระอรหันต์”** ความสำคัญมันอยู่ตรงนี้ ส่วนจะมาเดินทางนี้หรือไปเดินทางไหน? เป็นสิทธิ์ของใครของมัน

จิตแบบพระอรหันต์ คือจิตที่หลุดพ้น หรือจิตที่บรรลุนิพพาน จิตที่โลภะโทสะโมหะเกิดแล้วดับลงไป (พ้นกิเลส เพราะกิเลสที่เกิดขึ้นได้ดับลงแล้ว ยังไม่ถึงพระอรหันต์) จิตที่โลภะโทสะโมหะเกิดไม่ได้สิ้นเชิง (พ้นกิเลส เพราะกิเลสเกิดไม่ได้อีกต่อไป ถึงพระอรหันต์แท้)

โลภะ คือ ออยากเอา ออยากได้ ออยากมี ออยากเป็น (ใคร่)

โทสะ คือ ออยากทุบ ออยากทิ้ง ออยากห่าง ออยากไกล (เคียด)

โมหะ คือ ออยากเมา ออยากมัว ออยากมืด ออยากมืด (ครุ่น)

เพราะหลุดพ้นจึงมีอิสรภาพ เพราะนิพพานจึงระงับดับเย็น

พึงเห็นว่า อิสรภาพและความระงับดับเย็นย่อมเป็นยอดปรารถนา
แม้ในหมู่ปุถุชน และแท้ที่จริงความดิ้นรนทั้งหลายในชีวิตของทุกคนนั้น
มันมีเบื้องลึกมาจากความต้องการอิสรภาพ ต้องการความระงับดับเย็น
ด้วยกันทั้งนั้น เพียงแต่มันทั้งน่าขบขันทั้งน่าสลดหดหู่ใจ ที่ความดิ้นรน
ของคนทั้งโลกวิ่งไปคนละทางกับสิ่งที่ตัวเองต้องการ

ต้องการอิสรภาพ แต่ดิ้นรนขังคุกตัวเองด้วยอวิชชาอุปาทาน

ต้องการระงับดับเย็น แต่ดิ้นรนสูมไฟเผาตัวเองด้วยตัณหาหาคะ
อะไรทำให้ผู้คนดิ้นรนไปผิดทางอย่างนั้น ภาษาพระท่านเรียกว่า

มิจฉาทิฏฐิ แปลว่า ความเห็นผิด เพราะเห็นผิด หลงทาง ก็จึงไปผิดทาง

ในหนังสือเล่มนี้ ก็แค่จะมาชี้ว่า **ทางถูกอยู่ทางนี้ กระทั่งทางลัด
ก็ยังมี ตรงนี้ไง!** ที่ภาษาพระท่านเรียกว่า **สัมมาทิฏฐิ แปลว่า ความเห็นถูก**
เพราะเห็นถูก รู้ทาง ก็จึงไปได้ถูกทาง

ทีนี้เมื่อพระอรหันต์ ท่านหลุดพ้นแล้ว ถึงจุดหมายปลายทางแล้ว
คือเป็นผู้เห็นถูก เป็นผู้รู้ทางที่สุดยิ่งกว่าใครอยู่แล้ว เราจะมองข้ามท่าน
ไม่เดินตามรอยท่าน แล้วมาค้ำหาทางเอาเองใหม่ อย่างนั้นกันทำไม?
จะไม่กลายเป็นคนทั้งโง่ทั้งบ้าไปเสียดอกหรือ?

การเดินตามรอยพระอรหันต์ การจินตนาการถึงจิตพระอรหันต์
จึงไม่ใช่การไปยุ่งอะไรกับท่าน แต่แค่เราแก้ปัญหาหรือว่าเอาประโยชน์
จากท่านให้ตัวเอง การเดินตามรอยท่าน การฝึกจิตของเราให้เข้าไป
ใกล้จิตใจของท่าน มันคือทางลัด ทางเร็ว ของเรา ที่ควรเลือก

ตราบที่เรายังเป็นปุถุชนแล้วต้องการความหลุดพ้น การหาบุคคล
ตัวอย่าง ย่อมจะเป็นทางลัด ทางเร็ว ของเรา ดังนั้น ปัญหาหรือคำถาม
ที่ว่า จะไปยุ่งกับพระอรหันต์หรือจะไปจินตนาการถึงจิตของพระอรหันต์
กันทำไม? เราก็ได้คำตอบแล้วว่า ที่แท้เราก็แค่แก้ปัญหาให้ตัวเราเอง
หรือเราก็แค่มองหาทางลัด ทางเร็ว ให้กับตัวเองเท่านั้น

ได้กล่าวไว้แต่ต้นแล้วว่า ความหลุดพ้นมิได้หลายชั้นหลายระดับ หลุดพ้นแบบปุถุชนก็มาก หลุดพ้นแบบพระอริยะก็มี และหลุดพ้นแบบ พระอรหันต์เป็นอันหลุดพ้นแท้จริง เพราะหลุดพ้นแล้วสิ้นเชิง

สำหรับผู้เคยบวชเรียนธรรมะบาลีหรือผู้สนใจศึกษาพุทธศาสนา คงเคยได้ยินคำว่า “**ความหลุดพ้นจากกิเลส**” ที่แม้แต่ในหนังสือเล่มนี้ คำว่า “**ความหลุดพ้น**” เราก็เล็งลงตรงนี้ เพราะที่แท้แค่หลุดพ้นจากกิเลส มันก็หมายถึง**หลุดพ้นจากทั้งกรรมทั้งวิบากด้วยอยู่แล้ว** เมื่อหลุดพ้น จากกิเลสกรรมวิบากได้ ก็หลุดพ้นจากวิภวสงสารการเวียนว่ายตายเกิด ไปโดยปริยาย ไม่ว่าจะ เป็นวิภวสงสารในชีวิตประจำวันทีใครๆ ก็เห็นได้เอง หรือวิภวสงสารแบบข้ามภพข้ามชาติที่จะต้องอาศัยความเชื่อทางศาสนา เพราะคนทั่วไปไม่มีใครเห็นได้เอง ซึ่งเชื่อกันมาอย่างนี้ อาจจะกว่าหมื่นปี ที่แม้พุทธศาสนาได้รับเอาเข้ามา กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกด้วย

และก็คงจะเคยได้ยินคำว่า “**กิเลสอย่างหยาบ กิเลสอย่างกลาง กิเลสอย่างละเอียด**” ด้วย พร้อมคำอธิบายต่อว่า “**ทานและศีลช่วยขจัด กิเลสอย่างหยาบ, จิตภาวนาช่วยขจัดกิเลสอย่างกลาง, ปัญญาภาวนา ช่วยขจัดกิเลสอย่างละเอียด**”

พูดให้เห็นความสัมพันธ์กันกับความหลุดพ้นระดับต่างๆ ได้ดังนี้ หลุดพ้นแบบปุถุชน ก็เพราะอาศัยทานและศีลขจัดกิเลสอย่างหยาบได้ ก็จึงหลุดพ้นจากกิเลสอย่างหยาบนี้ได้ แม้ยังเป็นปุถุชน ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ยังเป็นปุถุชนอยู่นั้นแหละ หากได้อบรมจิตภาวนามาเพียงพอ ที่ภาษาพระ เรียกว่า “**สมถกรรมฐาน**” (การฝึกฝนปฏิบัติให้จิตมีสติและเกิดสมาธิ) ก็ จะหลุดพ้นจากกิเลสอย่างกลางได้ด้วย และหากได้อบรมปัญญาภาวนา ที่ภาษาพระเรียกว่า “**วิปัสณากรรมฐาน**” (การฝึกฝนปฏิบัติให้มีปัญญา เห็นแจ้ง) ก็จะทำให้กิเลสอย่างละเอียดเบาบาง แค่นี้ยังไม่ได้จริง ถ้าละได้จริงในระดับใดๆ ก็จะเป็นพระอริยะในระดับนั้นๆ

กิเลสอย่างหยาบ ตรงกับคำบาลีคือ “**วิติกมมกิเลส**” แปลว่า กิเลสที่มีกำลังแรงจนผลักดันให้ล่วงละเมิดศีล หมายถึง “อกุศลมูล ๓” ได้แก่ “โลภะ โทสะ โมหะ” เพราะความละโมภ ความโกรธ ความไม่รู้หรือหลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีกำลังแรง ย่อมทำให้มาสัตว์ ลักทรัพย์ ล่วงเกินกัน หลอกลวงกัน เป็นต้นไปต่างๆ นานา

กิเลสอย่างกลาง ตรงกับคำบาลีคือ “**ปริยฎฐานกิเลส**” แปลว่า กิเลสที่ก่อกวนจิตใจ ทำให้ขัดขวางความก้าวหน้าแห่งสมาธิและปัญญา หมายถึง “นิรอรณ ๕” ได้แก่

๑. **กามฉันทะ พอใจ** ในกามคุณ ๕ (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส) ก็ได้แก่ โลภะ ในอกุศลมูลนั้นแหละ แต่ละเอียดกว่า (ยังไม่ละเอียดที่สุด)
 ๒. **พยาปาทะ ขัดใจ** เพราะไม่เป็นไปตามที่กามฉันทะต้องการ ก็ได้แก่ โทสะ ในอกุศลมูลนั้นแหละ แต่ละเอียดกว่า (ยังไม่ละเอียดที่สุด)
 ๓. **ถีนมิทธะ ง่วงซึม** เพราะล้าจากกามฉันทะหรือพยาปาทะนั้น
 ๔. **อุจจฺฉจะกุกฺกจจะ** ฟุ้งซ่าน เพราะสับสนวนวอกในกามฉันทะหรือพยาปาทะนั้น
 ๕. **วิจิกิฉฉา สงสัย** เพราะงงงวยในกามฉันทะหรือพยาปาทะนั้น
- กิเลสข้อ ๓ ถึงข้อ ๕ ก็ได้แก่ โมหะ ในอกุศลมูลนั้นแหละ แต่ละเอียดกว่า (ยังไม่ละเอียดที่สุด)

กิเลสอย่างละเอียด ตรงกับคำบาลีคือ “**อนุสัยกิเลส**” แปลว่า กิเลสที่เคยชินหรือนอนเนื่องอยู่ในสันดาน หมายถึง “**อาสวะ, สังโยชนะ, อนุสัย**” ที่ในหนังสือนี้ จะไม่เอามาแจกแจงให้เปลืองเวลา เพราะว่าเกินความจำเป็นของผู้มุ่งทางลัด ปริยัติแต่น้อยๆ ปฏิบัติให้มากๆ

ถึงกระนั้น ก็ควรอภิปรายกันเอาไว้ให้ชัดเจนว่า **กิเลสคือกิเลส** จะแตกชื่อออกไปอย่างไร? รากเหง้าก็มาจาก “**อวิชชาตันหาอุปาทาน**” แสดงอาการออกเป็น ๓ คือ “**โลภะ โทสะ โมหะ**” ด้วยกันทั้งนั้น

ส่วนข้อต่างๆ ที่ท่านตั้งแจจแจงออกไป เพียงเพื่อจะแสดงลักษณะหรือกิจของมัน (สิ่งที่มันทำ) ตัวอย่างเช่น

นิวรรณ์ (นิวรรณ์กิเลส) ก็เพราะมันเป็นเครื่องขัดขวางความเจริญก้าวหน้าแห่งสมาธิและปัญญา

อาสวะ (อาสวะกิเลส) ก็เพราะมันดองอยู่ในสันดาน พร้อมจะเอ่อจะล้นออกมาได้ตลอดเวลา

สังโยชน์ (สังโยชน์กิเลส) ก็เพราะมันผูกจิตให้ติดยึดอยู่ในภพในชาติ จนไม่อาจจะหลุดพ้นไปได้ (ละมันได้ก็จึงจะหลุดพ้น)

อนุสัย (อนุสัยกิเลส) ก็เพราะมันเคยชินและกบดานอยู่ในจิตใจแบบรอคอยเวลาที่จะไผ่ล่อออกมาได้ทุกเมื่อ

สรุปว่า กิเลสทั้งปวงไม่ว่าท่านจะเรียกมันอย่างไร? มันก็มาจากอวิชชาต้นเหตุอุปาทานทั้งนั้น และแสดงอาการหรือลักษณะออกมาเป็น โสกะ โทสะ โมหะ ทั้งสิ้น (ผู้รู้ธรรมะแท้ อ่านพบ ฟังได้ยิน กิเลสชื่อใดๆ ก็จะต้องดึงเข้ามาใส่อวิชชาต้นเหตุอุปาทานหรือโสกะโทสะโมหะอย่างใดอย่างหนึ่งได้เสมอไป ถ้าดึงเข้ามาไม่ได้ ก็ยังไม่รู้ธรรมะแท้)

พอจับประเด็นได้ดังนี้ ก็จะได้ไม่พ่นเผื่อ เนื้อหาใดเพื่อเกินกว่าตัวเองจะเข้าใจ ข้ามมันไปเสียก็ได้ ไม่กระทบอะไรกับการปฏิบัติธรรมหรือไม่เป็นอุปสรรคอะไรต่อความหลุดพ้นเลย

เพราะการปฏิบัติธรรม สำระสำคัญก็แค่การปล่อยวางจางคลายจากอวิชชาต้นเหตุอุปาทาน และการลดเล็กละซึ่ง โสกะ โทสะ โมหะ ให้ได้นั่นเอง **พอปล่อยวางจางคลายลดเล็กละกิเลสได้ ก็เรียกว่า หลุดพ้น** ไปตามลำดับ, ปล่อยวางลดเล็กละได้เป็นครั้งเป็นคราว หรือได้แบบหยาบๆ ก็หลุดพ้นขั้นต้นๆ แบบปุถุชน, ปล่อยวางลดเล็กละได้เป็นประจำสม่ำเสมอ หรือได้แบบประณีตๆ ก็หลุดพ้นขั้นกลางๆ แบบพระอริยะ, และพระอริยะที่ปล่อยวางลดเล็กละได้เด็ดขาดสิ้นเชิงก็บรรลุเป็นพระอรหันต์.

ประเด็นสำคัญของความหลุดพ้นจึงมีอยู่เท่านั้น ไม่ได้มีอะไรลึกลับซับซ้อน ส่วนใครจะหลุดพ้นได้แค่ไหน? ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยของใครของมัน หรือแล้วแต่การใช้ชีวิตของแต่ละคนที่ดีเขาจะต้องเลือกเอาเอง

ยังมีความเข้าใจผิดในจิตของปุถุชนเกี่ยวกับเรื่องความหลุดพ้นอีกอย่างหนึ่ง คือปุถุชนยังเป็นคนที่ยึดติดอยู่กับเรื่องได้ เรื่องมี โนนั่นนี้ ถ้าได้ถ้ามีก็เรียกว่าประสบความสำเร็จ แล้วยกย่องผู้ประสบความสำเร็จให้เป็นคนต้นแบบ พอได้พบพระอรหันต์เห็นมีผู้คนศรัทธาท่าน ก็มองว่าท่านเป็นผู้ประสบความสำเร็จ คือเป็นผู้วิเศษ เป็นผู้สำเร็จพระอรหันต์ บรรลุพระนิพพาน มีญาณสมบัติ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ไปต่างๆ นานา กว้างกันไป ในมุมสมมติไม่ได้ผิดอะไร? แต่การมองมุมนี้ทำให้เข้าใจผิดเรื่องความหลุดพ้นของท่าน ในมุมปรมาตม์นั้น มันไม่ใช่ “การมีอะไรมา” แต่ทว่า “มันคือการหมดอะไรไป” เช่น

พระโสดาบัน **หมดสังกัทยทิลิ** หมดความคิดว่ากายนี้เป็นของเรา เพราะเห็นนามรูปเกิดดับตามอิทัปปัจจยตาปฏิจสมุปปาทตลอดเวลา, **หมดวิจิกิจฉา** หมดความสงสัยในธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นต้น เพราะเห็นทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ชัดเจนเองแล้ว, **หมดสีลพตปราคาส** หมดความมกมายในศีลวัตรว่าจะบันดาลสิ่งนั้นสิ่งนี้ให้ (แบบไสยศาสตร์) เพราะเห็นแจ้งในกฎแห่งกรรมและกฎธรรมชาติ (ทั้ง ๓ นี้เป็น โมหะ)

พระสกิทาคามี หมดแบบเดียวกับพระโสดาบัน ทั้งยังทำให้ **กามราคะ** ความใคร่ในกาม (โลภะ) และ **ปฏิฆะ** ความเดือดดาลรำคาญใจ (โทสะ) เบบางจางลงด้วย

พระอนาคามี หมดแบบเดียวกับพระโสดาบัน ทั้งหมดกามราคะ ทั้งหมดปฏิฆะแล้วด้วย (ละสังโยชน์ ๕ เบื้องต่ำ ในสังโยชน์ ๑๐ ได้)

พระอรหันต์ หมดสังโยชน์ทั้ง ๑๐ อย่าง, ๕ อย่างแรกกล่าวแล้ว ๕ อย่างหลัง คือ **รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา**

รูปราคะ ใครใน “รูป” ชั้นลึกซึ่งคือติดในรูปฌาน (โลภะ)

อรูปราคะ ใครใน “นาม” ชั้นลึกซึ่งคือติดในอรูปฌาน (โลภะ)

มานะ ถือตัว ชั้นลึกซึ่งคือ**อัสมีมานะ** ถือว่ามีตัวกูของกูอยู่จริงๆ ทั้งที่โดยปรมาตมิไม่มีอยู่จริง (โมหะ ที่เจือด้วยโลภะหรือโทสะบ้างก็ได้)

อุทธัจจะ หงุดหงิด ชั้นลึกซึ่งคือ**ปัญญาพาทานันท์** ความยึดมั่นถือมั่นในันท์ ๕ อันเป็นเหตุให้จิตหงุดหงิด อึดอัด (โมหะ ที่เจือด้วยโลภะหรือโทสะบ้างก็ได้)

อวิชา ความไม่รู้ ความงมงาย อันเป็นรากเหง้าแห่งกิเลสทั้งปวง โดยเจาะจงคือความไม่รู้ในอริยสัจ ๔ ในปฏิจสุมุปปาท (โมหะ)

กิเลสเหล่านี้ที่พระอริยะละได้ ทำให้หมดไปได้ ไม่ว่าจะเรียกชื่ออะไร มันก็ดึงกลับเข้าไปในวิชาตณหาอุปาทาน (ในปฏิจสุมุปปาท) ได้ทั้งสิ้น มันก็มีลักษณะหรือแสดงอาการเป็นโลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกันทั้งนั้น สำหรับผู้ไม่ยอมจำใจ ก็ไม่จำเป็นจะต้องจดจำแค่รู้จักกิเลสในชื่อ “**วิชาตณหาอุปาทาน**” และ “**โลภะ โทสะ โมหะ**” เท่านั้น ก็เพียงพอต่อการปฏิบัติธรรม (กรรมฐาน) แล้ว

เป็นอันว่าการบรรลุเป็นพระอริยะขึ้นไปจนถึงเป็นพระอรหันต์นั้น ไม่ใช่เพราะ “**มีอะไรมา**” แต่เพราะ “**หมดอะไรไป**” ต่างหาก

ในทางโลกทางสมมติ เราให้ค่าแก่สิ่งที่ได้มา มีมา แต่ในทางธรรมทางปรมาตม้น มองเห็นสิ่งที่ได้มา มีมา ว่าเป็นมายา เป็นเพียงภาพลวงตา ถ้ายึดมั่นถือมั่น ติดยึดอยู่กับมัน นั่นคือ “**การติดคุก การเสียอิสรภาพ**” ต่อเมื่อปล่อยวางจางคลายลดเล็กลงได้ จึงจะเป็น “**ความหลุดพ้น**” หลุดพ้นจากอะไร? ตอบได้หลายคำ หลุดพ้นจากกิเลส นี่สิ่งที่สิ่งถูกละ หลุดพ้นจากทุกข์ นี่สิ่งที่สิ่งดับไป (ละกิเลสได้ ทุกข์ก็ดับไป) หลุดพ้นจากวัฏสงสาร นี่สิ่งที่งล้อแห่งการเวียนว่ายตายเกิดได้หักสะบั้นลงไป และหรือหลุดพ้นจากอดีต นี่สิ่งที่มายาอันถูกเปิดเผยเต็มตาแล้ว

และเรื่องที่จะขอนำมาอภิปรายไว้ท้ายสุดในบทนี้ คือเรื่อง ผลแห่งความหลุดพ้นอันปุถุชนมักหลงกลัว ที่ได้กล่าวแล้วแต่ตอนต้นของบทนี้ว่า ปุถุชนมักมีความเห็นผิดเกี่ยวกับความหลุดพ้น อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ตาม อย่างเสียเวลา อย่างน่าเสียดาย และอย่างน่าสงสาร นั้นแหละ

แต่ที่ “ไร้ค่า เสียเวลา น่าเสียดาย” อย่างไรนั้น จะไม่อภิปรายซ้ำอีก ใครจำไม่ได้ จะกลับไปทบทวนใหม่ ก็เป็นการดี แต่สำหรับตอนท้ายบทนี้ จะอภิปราย “อย่างน่าสงสาร” เพิ่มเติมไว้ให้ชัดเจน เพื่อจะทำให้เห็นจริงอย่างแจ่มแจ้ง จะได้เลิกกลัวความหลุดพ้น จะได้ไม่น่าสงสารอีก

นกที่ถูกจับมาขังไว้ในกรง แล้วเจ้าของคอยหาเหยื่อมาให้มันกินไม่เคยขาด ไม่นานนัก มันก็จะไม่กล้าบินไปไหนไกลๆ อีก ถึงเจ้าของเปิดกรงทิ้งไว้ อย่างเก่งมันก็จะกระโดดออกมาเกาะแค่ขอบหน้าต่างบ้านหรือตามต้นไม้ในบริเวณบ้านของเจ้าของเท่านั้น นี่ขนาดนกที่ถูกจับมาขังไว้ไม่นาน มันก็ยังกลัวการออกจากกรง และลืมแล้วว่าถูกคุมขัง

มนุษย์ปุถุชนทุกคนบนโลกก็แบบเดียวกันนั้น เกิดมาพร้อมกับถูกคุกคามธรรมชาติคุมขังไว้ โดยแทบจะไม่มีใครเคยรู้สึกตัวเลย ทางร่างกายเราถูกแรงโน้มถ่วงของโลกจองจำไว้ คนสมัยนี้ที่วิทยาศาสตร์ก้าวหน้าก็พอจะรู้สึกตัวบ้าง แต่ทางจิตใจ ยังไม่มีใครมองเห็นคุณ คำว่ารู้สึกตัวก็จึงยังห่างไกล เพราะแม้แต่คำว่า “อะหังการะมะมังการะมานานุสสัย” (ความเคยชินที่รู้สึกว่ามิภูมิของกู) “อัตตวาทุปาทาน” หรือ “อัตตานุทิฐิ” (ความยึดมั่นหรือความเห็นว่ามีตัวตน) ก็แทบจะไม่มีใครเคยได้ยินแล้วจะให้รู้สึกตัวได้อย่างไร? จึงเป็นธรรมดาที่ทุกคนบนโลกนี้จะติดยึดอยู่กับความรู้สึกว่ามีตัวตนของกู มีตัวตนคนสัตว์ โดยไม่เคยเฉลียวใจว่าที่แท้นั้นคือคุณที่คุมขังจิตใจไว้ พอมีคนมาบอกให้ทิ้งมันไป แล้วมาอยู่กับความว่าง (สุญญตา) แค่ฟัง เขาก็คว้าง กลัวความว่าง กลัวความไม่มีนี่แหละที่เรียกว่า “กลัวความหลุดพ้น” จนกลายเป็นคนน่าสงสาร

ตัวอย่างอาการกลัวความหลุดพ้น เช่น กลัวว่าถ้าเห็นว่ามีไข้คน
ไม่ใช่สัตว์ ก็คงจะขาดเมตตา มาสัตว์ตัดชีวิตได้ง่ายดาย โดยลืมดูให้ลึก
ลงไปว่า คนจะฆ่าใครได้ลงคอ ก็ต่อเมื่อเขามีกิเลสหนา ใจบาปหยาบเข้า
ที่ก็ต้องมีอัตตาอย่างเข้มข้น จนเห็นแก่ตัวจัดมาก่อน ใจจึงจะเหี้ยมโหด
พอให้ฆ่าคนฆ่าสัตว์ได้ ในขณะที่ท่านผู้จิตหลุดพ้น จนรู้สึกรู้ว่าไม่มีตัวตน
คนสัตว์ ย่อมไม่เห็นแก่ตัว (เพราะไม่มีตัวให้เห็น) จิตใจท่านจึงชุ่มเย็น
เปี่ยมด้วยเมตตาการุณาปราณี ที่ไม่ว่าจะฆ่าใครได้อีกเลย

บ้างก็กลัวว่าถ้าหมดความเห็นแก่ตัว หมดกิเลส หมดความอยาก
ก็จะมีแรงจูงใจให้ทำงานหาเงินรับผิดชอบครอบครัว หรือจะนั่งดูตาย
ไม่ชวนขายช่วยเหลือสังคม ข้อนี้ถ้ามองผิวเผินก็ชวนให้คิดไปอย่างนั้น
แต่โดยปรมาตถ์สังขารตามธรรมชาติเท่านั้น ท่านผู้หลุดพ้นจากตัวตน
จนไม่เห็นแก่ตัว ไม่ใช่จะไม่เห็นแก่ใครเลย ที่แท้เพราะท่านไม่เห็นแก่ตัว
นั้นแหละ จิตใจของท่านก็จึงเปิดกว้างให้เห็นแก่สรรพสัตว์ได้ยิ่งกว่าใคร
แรงจูงใจทำงานหาเงินของท่าน แทนที่มันจะไม่มี กลับมีมากมีใหญ่กว่า
เดิมหลายเท่า ถ้ายังมีครอบครัว ก็จะรับผิดชอบครอบครัวได้ดียิ่งขึ้นไป
แค่ท่านจะไม่หยุดอยู่เพียงครอบครัวของตัวเอง มีแต่จะเอื้อเพื่อเผื่อแผ่
ออกไปถึงผู้คนและสรรพสัตว์ ทั่วทั้งโลก ทั้งจักรวาลด้วย

เป็นอันว่า **ความหลุดพ้นไม่ใช่สิ่งน่ากลัว แต่เป็นสิ่งที่จำเป็น**
ของทุกคนต่างหาก และความกลัวความหลุดพ้นของปุถุชนก็ไม่แปลก
เพราะปุถุชนถูกอัตตาตัวตนกักขังไว้ เหมือนนกที่อยู่ในฟาร์มเพาะพันธุ์
ถูกจับขังกรงแล้วคอยเอาเหยื่อมาป้อนตั้งแต่เกิด ยังไม่เคยเจออิสระภาพ
มันย่อมกลัวท้องฟ้าป่าเขา ทั้งที่จริงๆ แล้ว มันแหละคือที่มันควรจะอยู่
ฉันใด มนุษย์ปุถุชนก็ฉันนั้น ถูกสัญชาตญาณและการอบรมเลี้ยงดูขังไว้
ใน “กรงแห่งอัตตา” มาตั้งแต่เกิด และส่วนใหญ่จนแก่เฒ่าแล้วตายไป
อย่างไร้อิสระภาพ ทั้งที่มันก็อยู่ใกล้ๆ แค่นั่งปลายจมูก ตลอดเวลา

นกที่เคยอยู่แต่ในกรงมาตั้งแต่เกิด และต้องอยู่ในนั้นไปจนตาย แม้ท้องฟ้าป่าเขา มันก็ได้เห็นอยู่ทุกวี่วัน เพราะเจ้าของมันก็เป็นคนป่า ห้อยกรงที่ขึงมันไว้ชายหลังคาเรือน ซึ่งปลุกอยู่บนภูเขากลางป่ากว้าง มันย่อมจะมีมุมมองต่อท้องฟ้าป่าเขาน่ากลัว เพราะไม่เคยโฉบบินไป ข้อนี้อันใด มนุษย์ปฤชนั้นก็ฉันนั้น อันที่จริงในทุกๆ วัน ก็พบกับอิสรภาพ กล่าวคือ**สูญญตา อนัตตา** (ความว่าง ความไม่ใช่ตัวตน) จนตลอดชีวิต อยู่แล้ว แต่มุมมองต่ออิสรภาพของเขามันเห็นที่น่ากลัวเท่านั้น

ท้องฟ้าป่าเขาเป็นสิ่งจำปรารถนาของนกทั้งปวงฉันใด อิสรภาพ แห่งจิต ความว่างจากตัวตนคนสัตว์ คือสิ่งจำปรารถนาของมวลมนุษย์ ฉันนั้น นกที่โฉบบินไปบนท้องฟ้าได้อย่างเสรี มีอิสระที่จะเลือกป่าเขา เป็นแหล่งหากินและสร้างรังอยู่อาศัยได้ตั้งใจปรารถนา ย่อมเชื่อว่า เกิดมาคุ้มค่า ไม่เสียทีที่เป็นนก มนุษย์ที่มีอิสรภาพ ไม่ถูกกักขังทั้งกาย ทั้งใจ กายไม่พิการพิกลจนไปไหนไม่ได้ ใจไม่ถูกกิเลสครอบงำจำจง จนจ่อมจมมลาย, กายไปไหนมาไหนก็ได้ ใจคิดสิ่งใดก็แจ่มใสบริสุทธิ์ หลุดพ้นจากมลทินทั้งปวง มีชีวิตที่เป็นประโยชน์สุข แก่ทั้งตนทั้งคนอื่น กับทั้งสรรพสัตว์ ย่อมเชื่อว่า เกิดมาคุ้มค่า ไม่เสียทีที่เป็นมนุษย์

ความหลุดพ้นเป็นสิ่งสูงสุดแห่งมวลมนุษย์ เป็นจุดหมายปลายทาง แห่งสรรพสัตว์อยู่แล้ว ตามธรรมชาติธรรมดา ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว ก็ตาม คือทุกชีวิตเกิดมาย่อมบ่ายหน้าสู่ความหลุดพ้นจนได้ ไม่ชาตินี้ ก็ชาติหน้า หรือชาติต่อๆ ไป ไม่หลุดพ้นโดยความพากเพียรของตนเอง ก็หลุดพ้นโดยกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ (อิทัปปัจจยตา) โดยปรมาตม์ หรือสังขธรรมตามธรรมชาติ ความหลุดพ้นจึงไม่ใช่สิ่งที่อยู่ไกลถึงได้ยาก ที่แหม่นอยู่ใกล้ๆ แค่ปลายจมูกตลอดเวลา จึงถึงได้ง่ายๆ แค่ละตัวตน ด้วยความพากเพียรสม่ำเสมอของผู้ต้องการความหลุดพ้น หรือกระทั่ง อาจจะได้เองโดยธรรมชาติธรรมดา (อิทัปปัจจยตา) ก็ยังมี

สรุปว่า ความหลุดพ้นไม่ใช่เรื่องชาติหน้าชาติไหน? แต่เป็นเรื่องชาตินี้ ชีวิตนี้ ที่นี้และเดี๋ยว ทั้งมีอยู่แล้วใกล้ๆ แค่ปลายจมูก ตลอดเวลา และมีได้หลายชั้นหลายระดับ แบบปุณฺณคนธรรมดา ก็หลุดพ้นหายบายได้บางเวลา เป็นบางครั้งบางคราว แบบพระอรหิยะ ก็หลุดพ้นละเอียดๆ ยิ่งๆ ขึ้นไป ได้เป็นประจำ ต่อเนื่องยาวนาน จนถึงที่สุดแบบพระอรหันต์ ก็หลุดพ้นอย่างประณีต เต็ดขาด ลิ่นเชิง ลุถึงอิสรภาพนิรันดร

สุดท้าย ถ้าจะถามว่า **ชีวิตหลังหลุดพ้น โดยเฉพาะพระอรหันต์ จะอยู่ต่ออย่างไร?** ตอบว่า ผู้อภิปรายไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบได้หมดจด พอดตอบได้ก็เพียงจากมุมมองของผู้เดินตามรอยท่านมาทั้งชีวิตเท่านั้นว่า อย่างกลัวความหลุดพ้นเลย เพราะความหลุดพ้นไม่ใช่ความตาย ยังมีชีวิต มีลมหายใจ คิดพูดทำอะไรต่อมิอะไรต่อไปได้ดังเดิม ที่เปลี่ยนแปลงไป มีเพียงแค่มุมมอง ซึ่งของปุณฺณคนอย่างเราๆ ท่านๆ ยังมองผ่าน **“ตัวกู”** จึงผิดเพี้ยนไปหมด ส่วนของท่าน (พระอรหันต์) มองตรงไปยังธรรมชาติ ไม่มีตัวกู (อัตตาตัวตนคนสัตว์) มาขวางกั้น จึงเห็นแจ้งไปตามความจริง ภาษาพระเรียกว่า **“ยถาภูตญาณทัสนะ”** แปลว่า **เห็นด้วยปัญญาญาณตามที่มันเป็นจริง** ดังนั้น **ชีวิตหลังหลุดพ้นก็จึงดำรงต่อไปได้โดยราบรื่นตามยถาภูตญาณทัสนะนั้น** พอเห็นตามเป็นจริง ก็เลสก็ไม่เกิด รักโลก โกรธหลงก็ไม่มี ชีวิตจิตใจของท่านจึงบริสุทธิ์ จะพูดจะทำสิ่งใดๆ ก็จึงไร้ซึ่งมลทิน มีแต่จะเป็นไปเพื่อบังเกิดประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์สถานเดียว ประโยชน์ตนของท่านจบสิ้นไปแล้ว เพราะ **“ตัวกู”** (อัตตาตัวตนคนสัตว์) ของท่านหมดไปแล้ว ดังคำท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่า **“หมดกูก็หมดกรรม”** ชีวิตของท่านจึงเป็นอยู่อย่างผู้ไม่มีกรรม เมื่อไม่มีกรรมก็สิ้นสุดวิฏฐสงสาร จบการเวียนว่ายตายเกิด เรื่องชาติก่อนชาตินี้ชาติหน้า เรื่องนรกสวรรค์ จึงหมดความสำคัญ หรือไร้ความหมายสำหรับท่านอีกต่อไป ชีวิตที่เหลือจึงอยู่เพียงเพื่ออนุเคราะห์ต่อสรรพสัตว์ผู้ насоสงสารประการเดียว.

หนทางธรรม

ก่อนจะอภิปรายถึง**หนทางธรรม** จำเป็นจะต้องอภิปรายให้เห็น**หนทางทุกข์** (หนทางอธรรม) ให้ชัดเจนแจ่มแจ้งก่อน เพราะสำหรับท่านผู้มีปัญญาคล้ำ แคมองเห็นทางทุกข์ก็จะเกิด**นิพพิทา** (ความเอือมระอา) แล้วเกิดสติมีปัญญามองเห็นทางธรรมขึ้นมาได้เองโดยอัตโนมัติ

หนทางทุกข์ หรือหนทางอธรรม ได้แก่หนทางที่ผิดเพี้ยนไปจากธรรมหรือจากความจริงแท้ ได้แก่หนทางชีวิตที่หลงไปยึดติดอยู่กับอธรรมหรือกับความจริงเทียมนั่นเอง

ความจริงแท้และความจริงเทียมคืออะไร? ได้อภิปรายไปแล้วในบทที่หนึ่งและบทที่สอง หนทางชีวิตที่สอดคล้องต้องตามความจริงแท้ ก็เป็นหนทางธรรม ส่วนหนทางชีวิตที่หลงไปยึดติดอยู่กับความจริงเทียม ก็เป็นหนทางทุกข์ นี่เป็นการพูดแบบรวบรัดเอาไว้ก่อน ให้ชัดเจน

ทีนี้เมื่อปรากฏว่า มวลมนุษย์และสรรพสัตว์ แทบจะทุกชีวิตนั้น ล้วนยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวเองของกู รู้สึกว่าเป็นคนเป็นสัตว์ ที่โดยปรมาตต์หรือความจริงแท้ ไม่ได้มีอยู่จริง มันเป็นแค่สิ่งสมมติหรือความจริงเทียมเท่านั้น ก็เป็นอันกล่าวได้ว่า หนทางชีวิตของมวลมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งโลกนี้ล้วนอยู่บนหนทางทุกข์ (แบบไม่รู้สึกรู้สึ) ด้วยกันทั้งสิ้น

อริยสัจจ์ (ความจริงอย่างยิ่งยวด) ในพุทธศาสนา ๔ ประการนั้น จึงขึ้นต้นด้วย **“ทุกข์”** (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ที่มักจะถูกมองว่า พุทธศาสนาเป็น**ทุกข์นิยม** ด้วยมุมมองอันผิวเผิน ซึ่งมุมมองอันลึกซึ้งเป็น**สัจจนิยม**ต่างหาก เพราะความจริงของสรรพชีวิตที่ยึดติดดังกล่าวนี้เป็นทุกข์ พุทธศาสนาจึงชี้ทุกข์เป็นข้อแรกไปตามความจริงนั้น

ดังได้อภิปรายไปแล้วในบทที่สองว่า “คนทั้งโลก ทั้งร้อยพันหมื่น แสนล้านคน ล้วนแต่เกิดและโตมา พร้อมกับความรู้สึกว่ามีตัวตน มีคน มีสัตว์อยู่จริงๆ ไม่ใช่แค่นี้ ยังมีทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ต่างๆ อยู่จริงๆ ด้วย ไม่ได้รู้สึกตัวว่า “นั่นมันแค่สมมติ” ก็เลยปรากฏ อย่างเป็นจริงเป็นจังไปทั่วโลก ขนาดเข่นฆ่ากัน ทำสงครามกัน ด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติศาสนา ภาษา วัฒนธรรม หรือการแย่งชิงดินแดน ก็มีมา มากมาย ตลอดยุคสมัยนับร้อยพันหมื่นปี ทั้งยังมีทีท่าว่าจะเป็นอย่างนี้ ไปอีกนานเท่านาน” อย่างนี้แหละที่เรียกว่าเดินบนหนทางทุกข์

ในบทนี้จะได้อภิปรายให้เห็นว่า ต้นตอหรือที่มาที่ไปของปัญหา ทั้งหมดทั้งสิ้นนั้นมันอยู่ตรงไหน? (หนทางทุกข์) และเราจะแก้ไขให้ลุล่วง หลุดพ้นไปได้อย่างไร? (หนทางธรรม) โดยมุมมองของปรมัตถ์สังขธรรม ตามธรรมชาติธรรมดา ซึ่งเป็นสากลทั่วไปแก่ทุกเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม แม้ผู้อภิปรายจะเป็นชาวพุทธ ที่เลี่ยงการอ้างอิงคำสอนทางพุทธศาสนาอยู่บ้างไม่ได้ แต่ทั้งหมดที่อ้างอิงนั้น “มันเป็นสิ่งสากล” แก่ทุกคนทุกเชื้อชาติทุกศาสนาทุกภาษาและทุกวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว หวังว่าผู้อ่านจะข้ามความต่างทางศาสนาไป แล้วหันมาตั้งใจพิจารณา ความเหมือนทางปรมัตถ์สังขธรรมตามธรรมชาติธรรมดาแทน

มวลมนุษย์และสรรพสัตว์บนโลกนี้เกิดมามีปัญหาอย่างเดียวกัน คือถูกสัญชาตญาณตบตา จนลืมหิวไปว่า ที่แท้แล้วพวกเรานั้นสักว่า ประชุมแห่งธาตุตามธรรมชาติธรรมดา หาใช่ตัวตนคนสัตว์ที่แท้จริงไม่ ความรู้สึกว่ามีตัวตน เป็นคนเป็นสัตว์ ตลอดไปจนถึงการบัญญัติสมมติ ต่างๆ นานา สุขทุกข์ ดีชั่ว สูงต่ำ ดำขาว สวยหล่อขึ้นเหี่ยว ร่ำรวยยากจน ผู้ดีไพร่ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ล้วนแต่หลงมาหา ที่เกิดมา หลังสัญชาตญาณ มันไม่ใช่ความจริงแท้ แม้จะจริง ก็จริงได้แค่เทียมๆ แต่พวกเรากลับหลงเอามันเป็นจริงเป็นจังจนเกิดเป็นปัญหาไป

สัญชาตญาณคืออะไร? ตอบว่า ถ้าลึกที่สุด ก็คือ **เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน** ถ้าตื้นขึ้นมา ก็คือ **อวิชา ตัณหา อุปาทาน หรือกิเลส ทั้งหลายทั้งปวง** ที่มันเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติธรรมดา (อิทัปปัจจยตา, ปฏิจจสมุปบาท) อันอยู่นอกเหนือความสามารถของปุถุชนคนอย่างเราๆ ท่านๆ จะไปห้ามมันได้ แต่ไม่เหลือเหลืออวัยวะของพระอริยะ (พระอรหันต์) ที่จะสกัดกั้น ไม่ให้มันเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ควบคุมมันได้ ในที่สุด ท่านก็รู้วิธีดับมัน หรือปล่อยมันให้ดับไปเองตามธรรมชาติได้

ถ้าบนโลกนี้มีพระอริยะเป็นประชากรส่วนใหญ่ ปัญหาที่จะไม่เกิด หรือถึงเกิดก็จะแก้ไขได้อย่างง่ายดาย แต่โลกของเราโชคร้าย ที่ประชากรส่วนใหญ่ล้วนเป็นปุถุชน คนที่นอกจากจะไม่สามารถห้ามสัญชาตญาณ เอาไว้ได้ ยังไม่รู้สีกตัวด้วยซ้ำไปว่า **ตนเองกำลังถูกสัญชาตญาณไสหัว** ไม่เป็นตัวของตัวเอง ต่างไร้ซึ่งอิสรภาพกันอย่างสิ้นเชิงอยู่แล้วตลอดเวลา เพราะถูกสัญชาตญาณตบตา ถูกอวิชาตัณหาอุปาทาน (กิเลส) ครอบงำ ทำให้รู้สึกว่่า **“กู มึง มัน”** ว่ามีตัวตนคนสัตว์ ทั้งที่โดยปรมาตม์ัจธรรมตามธรรมชาติธรรมดา **ไม่ได้มีอยู่จริง** สิ่งของแต่ละคนหลงว่าตนคิดพูดทำเพื่อตัวเอง (กู) หรือแม้แต่เพื่อผู้อื่น (มึง) กระทั่งเพื่อสังคมสรรพสัตว์ (มัน) อยู่นั้น ครั้นมองจากมุมปรมาตม์ัจ กลับจะเห็นว่า ต่างกำลังพากันวิ่งว่าวุ่น เป็นทาสรับใช้สัญชาตญาณที่ตบตา รับใช้กิเลส (อวิชาตัณหาอุปาทาน) ที่ไสหัว อยู่อย่างน่าสงสาร และอย่างไม่มียกเว้น คนชั่วคนโง่ก็เป็นทาสรับใช้ไปแบบชั่วแบบโง่ คนดีคนฉลาดก็เป็นทาสรับใช้ไปแบบดีแบบฉลาด คนจนคนไร้อำนาจก็เป็นทาสรับใช้ไปแบบจนแบบไร้อำนาจ คนรวยคนมีอำนาจก็เป็นทาสรับใช้ไปแบบรวยแบบมีอำนาจ จึงต่างล้วนอยู่อย่างทาสด้วยกันหมดทั้งโลก เลยทำให้ในโลกของความเป็นจริง (ตามสมมติ) นั้น สิ่งที่มีอำนาจบังคับบัญชามวลมนุษย์และสรรพสัตว์อยู่ กลับกลายเป็นสัญชาตญาณและกิเลส (อวิชาตัณหาอุปาทาน) นี้ไปเสียหมด

การอยู่อย่างทาส การขาดอิสระภาพที่แท้จริง และความไม่รู้สึกรู้สีกตัว
เอาเสียเลย ของมวลมนุษยและสรรพสัตว์ คือปฐมเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวง
บนโลกใบนี้ คือต้นตอแห่งปัญหาชีวิตและปัญหาสังคมทั้งหมดทั้งมวล
ทำให้แต่ละคนก็ยังขาดสันติสุข และสังคมโลกก็ยังไร้สันติภาพ

ความไม่รู้สึกรู้สีกตัวขั้นลึกซึ้ง คือไม่รู้สึกรู้สีกตัวว่า **“ตัวเองไม่มีอยู่จริง”**
คนที่ยังหลงว่า **“มีตัวเองอยู่”** ก็แสดงอยู่แล้วว่า **“เขายังไม่รู้สึกรู้สีกตัวแท้”**
พูดในอีกแง่หนึ่ง **“ความรู้สึกรู้สีกตัวว่ามีตัวอยู่นั้นแหละคือความไม่รู้สึกรู้สีกตัว”**
(เพราะถ้ารู้สึกรู้สีกตัวก็ต้องรู้สึกได้ว่าตัวไม่มีอยู่จริง) มันอาจจะเข้าใจยาก
แต่หากคนไหนฟังแล้วเข้าใจ ก็จะเข้าใจใกล้ปรมาตม์ถึงจรรยาบรรณความจริงแท้
ตามธรรมชาติธรรมดาได้ยิ่งขึ้นๆ ส่วนผู้ที่ฟังยังไม่เข้าใจ ก็ไม่ต้อง
รีบเข้าใจ เพราะแม้แต่ศาสตราจารย์ดอกเตอร์ส่วนใหญ่ที่ได้มาฟัง
ครั้งแรกก็ไม่เข้าใจเหมือนกัน ทั้งคนรู้มากเหล่านั้นนั่นแหละ อาจเข้าใจ
ได้ที่หลังคนอื่น ๆ เข้าตำรา **“น้ำขาล้นถ้วย”** หรือเข้าทำนอง **“ยิ่งรู้มาก
ก็ยิ่งหลงมาก เพราะบวกลบความหลงความรู้ของตัวเองเข้าไปด้วย”**
(คนที่หลงความรู้ จะไม่หลงตัวเอง ที่มันละเอียดลึกซึ้งยิ่งกว่า เป็นไม่มี)
เครื่องชี้วัดอย่างชัดเจนว่า มีใครที่ไม่หลงตัวหรือรู้สึกรู้สีกตัวอยู่แล้วจริงๆ
คือจิตของเขาจะนิ่งสงบพบอิสระสันติสุขนิรันดร ทำให้สังคมที่เขาอยู่
บังเกิดสันติภาพ อย่างน้อยๆ ก็จากเขา แต่ตรงกันข้าม ใครมีจิตวุ่นวาย
ขาดอิสระห่างไกลสันติสุข มันก็ฟ้องหรือประจานอยู่แล้วว่า เขายังหลง
เขายังไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลย ต่อให้เป็นนักปราชญ์ศาสตราจารย์ดอกเตอร์ก็ตาม
และความรุนแรงในสังคมโลก ยิ่งถึงกับเกิดสงครามเผ่นฆ่ากัน มันก็ฟ้อง
หรือประจานอยู่แล้วว่า ผู้คนบนโลกนี้ มีแต่คนหลง มีแต่คนไม่รู้สึกรู้สีกตัว
กันอยู่ทั้งนั้น โดยเฉพาะคนมีอำนาจ คนมีโอกาส คนสามารถจะชี้ชะตา
สังคมโลกได้ เพราะถ้าเขาไม่หลง หรือรู้สึกรู้สีกตัวอยู่บ้าง เขาก็จะต้องใช้
อำนาจ ใช้โอกาส ใช้ความสามารถที่มี ทำให้โลกนี้เกิดสันติภาพ

